

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH INFORMACÍ

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Agricultural Economics

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

10

ROČNÍK 45
PRAHA
ŘÍJEN 1999
ISSN 0139-570X

Mezinárodní vědecký časopis vydávaný z pověření Ministerstva zemědělství České republiky a pod gescí České akademie zemědělských věd

An international journal published under the authorization by the Ministry of Agriculture and under the direction of the Czech Academy of Agricultural Sciences

Redakční rada – Editorial Board

Předseda – Chairman

Doc. Ing. Vladimír Jeníček, DrSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Členové – Members

Ing. Gejza Blaas, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav Buchta, CSc. (Národný úrad práce, GR, Bratislava, SR)

Doc. Ing. Juraj Cvečko, CSc. (OTIS spol. s r. o., Bratislava, SR)

Ing. Tomáš Doucha, CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. Ing. Jiří Erbes, CSc. (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Ing. Jiří Hanibal (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr. h. c. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Mgr. Helena Hudečková, CSc. (Česká zemědělská univerzita, Praha, ČR)

Doc. Ing. Viera Ižáková, CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Prof. Ing. František Střeleček, CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Šindlářová (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, ČR)

Prof. Ing. Jozef Višňovský, CSc. (Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra, SR)

Vedoucí redaktorka – Editor-in-Chief

Mgr. Alena Rottová

Redakční kruh – Editorial circle

Prof. Dr. Konrad Hagedorn (Humboldt-Universität zu Berlin, Deutschland)

Prof. Dr. Alois Heißenhuber (Technische Universität München, Deutschland)

Prof. J. Sanford Rikoon, PhD. (University of Missouri-Columbia, USA)

Cíl a odborná náplň: Časopis publikuje autorské vědecké statě s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zajišťuje kontinuálně problematiku dosud uveřejňovanou ve zrušeném časopisu Sociologie venkova. Široké tematické spektrum zahrnuje prakticky celou sféru agrobusinessu, tj. ekonomickou problematiku dodavatelských inputových sfér pro zemědělství a potravinářský průmysl, sociálně-ekonomickou problematiku a sociologii venkova a zemědělství, až po ekonomiku výživy obyvatelstva. Statě jsou publikovány v jazyce českém, slovenském nebo anglickém. Abstrakty z časopisu jsou zahrnuty v těchto databázích: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicita: Časopis vychází měsíčně (12x ročně), ročník 45 vychází v roce 1999.

Přijímání rukopisů: Rukopisy ve dvou vyhotoveních je třeba zaslat na adresu redakce: Mgr. Alena Rottová, vedoucí redaktorka, Ústav zemědělských a potravinářských informací, Slezská 7, 120 56 Praha 2, Česká republika, tel.: +420 2 24 25 79 39, fax: +420 2 24 25 39 38, e-mail: editor@login.cz. Den doručení rukopisu do redakce je publikován jako datum přijetí k publikaci.

Informace o předplatném: Objednávky na předplatné jsou přijímány pouze na celý rok (leden–prosinec) a měly by být zaslány na adresu: Ústav zemědělských a potravinářských informací, vydavatelské oddělení, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Cena předplatného pro rok 1999 je 816 Kč.

Aims and scope: The journal publishes original scientific papers dealing with agricultural subjects from the sphere of economics, management, informatics, ecology, social economy and sociology. Since 1993 the papers continually treat problems which were published in the journal *Sociologie venkova* a *zemědělství* until now. An extensive scope of subjects in fact covers the whole of agribusiness, that means economic relations of suppliers and producers of inputs for agriculture and food industry, problems from the aspects of social economy and rural sociology and finally the economics of the population nutrition. The papers are published in Czech, Slovak or English. Abstracts from the journal are comprised in the databases: Agris, CAB Abstracts, Czech Agricultural Bibliography, WLAS.

Periodicity: The journal is published monthly (12 issues per year), Volume 45 appearing in 1999.

Acceptance of manuscripts: Two copies of manuscript should be addressed to: Mgr. Alena Rottová, editor-in-chief, Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2, Czech Republic, tel.: +420 2 24 25 79 39, fax: +420 2 24 25 39 38, e-mail: editor@login.cz. The day the manuscript reaches the editor for the first time is given upon publication as the date of reception.

Subscription information: Subscription orders can be entered only by calendar year (January–December) and should be sent to: Institute of Agricultural and Food Information, Slezská 7, 120 56 Praha 2. Subscription price for 1999 is 195 USD (Europe), 214 USD (overseas).

INPUTOVÉ DOTÁCIE V SLOVENSKEJ AGRÁRNEJ POLITIKE

INPUT SUBSIDIES IN THE SLOVAK AGRICULTURAL POLICY

G. Blaas¹

Research Institute for Agricultural and Food Economics, Bratislava, Slovak Republic

ABSTRACT: The contribution explains the procedure used by the author in proposing of the modified tool of agricultural support policy – direct payments aimed at the compensation of the income loss of the farmers in consequence of the market conditions deterioration during the economic reform. The author proves on the 1995–1997 data that the presently valid input subsidies do not influence the increase of production input consumption, but that they have a basically compensation function with regard to the income deficit of the sector having emerged after the price liberalization after 1991. However, they impact the price development of agricultural inputs, through which a part of these public resources is shifted to the sectors inputs for agriculture. The proposed area based flat rate compensation payments should be able to change these negative phenomena.

Key words: subsidies, input, production inputs, prices, agriculture, agricultural policy

ABSTRAKT: Práca vysvetľuje postup, ktorý autor použil pri navrhovaní modifikovaného nástroja poľnohospodárskej podpornej politiky – priamej platby zacielennej na kompenzáciu dôchodkovej ujmy poľnohospodárov, ktorú utrpeli v dôsledku zhoršenia trhových podmienok v priebehu ekonomickej reformy. Autor na štatistických číslach z rokov 1995–1997 dokazuje, že v súčasnosti platné inputové dotácie nepôbia na rast spotreby prevádzkových inputov, ale majú v podstate kompenzačnú funkciu vo vzťahu k dôchodkovému deficitu odvetvia, ktorý vznikol po cenovej liberalizácii v roku 1991. Pôbia však na cenový vývoj dodávok do poľnohospodárstva, čím sa časť týchto verejných zdrojov prelieva do odvetví dodávajúcich do poľnohospodárstva výrobné vstupy. Navrhovaná nešpecifická plošná kompenzačná platba by mala tieto negatíva zmierniť.

Kľúčové slová: dotácie, subvencie, input, vstupy do výroby, ceny, poľnohospodárstvo, agrárna politika, Slovenská republika

ÚVOD

V októbri 1998, v súvislosti s nástupom novej vlády, požiadalo Ministerstvo pôdohospodárstva Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva o vypracovanie návrhu na zmenu doterajšej dotačnej politiky v poľnohospodárstve a potravinárstve. Cieľom zmeny malo byť najmä dosiahnutie efektívnejšieho vynakladania rozpočtových prostriedkov na podporu hospodáriacich subjektov, ako aj prispôbenie vykonávacieho predpisu Zákona č. 240/1988 Z.z. o poľnohospodárstve, schváleného NR SR ešte v predošlej legislatívnej perióde. V neposlednom rade ide aj o postupné približovanie národnej podpornej politiky Spoločnej poľnohospodárskej politiky v rámci predvstupovej stratégie, ako aj jej zosúladenie s požiadavkami WTO/GATT a ich budúci predpokladanými zmenami.

V práci vysvetľujeme dôvody a postup inovácie dotačných titulov obsiahnutých v § 12 (dotácie na podporu osív, sádív, priemyslových hnojív a prípravkov ochrany rastlín) a § 23 (dotácie na podporu využívania závlah) Výnosu Ministerstva pôdohospodárstva SR

č. 307/1997–100, z 18. februára 1997. Tieto dotácie klasifikujeme ako dotácie do výrobných vstupov poľnohospodárskej výroby. Podľa medzinárodnej metodiky hodnotenia podpory poľnohospodárstva používanej OECD ide iba o určitú časť dotácií vstupov, a to tú, ktorá podporuje prevádzkové vstupy. Spomínaná metodika OECD (Review 1997, s. 131) však zahŕňa do podpory vstupov aj priame (granty) a nepriame (úrokové bonifikácie a úverové garancie) investičné dotácie.

SÚČASNÝ STAV RIEŠENIA PROBLEMATIKY

Podpora prevádzkových vstupov v trhových ekonomikách nie je štandardným nástrojom agrárnej politiky. Ak sa uplatní, obmedzuje sa prevažne len na zvýhodnenie cien elektriny a iných energetických nosičov (nafta) a závlahovej vody (rozvojové krajiny, ako napr. India, stredoázijské nástupnícke štáty bývalého ZSSR). Rozšírené je v krajinách s prechodovou ekonomikou (Bulharsko, Rumunsko), avšak jeho uplatňovanie sa postupne obmedzuje (Rusko, Slovinsko). V týchto krajinách

¹ Autor ďakuje P. Trgalovi a H. Solíkovej za pomoc pri konaní výpočtov.

je mnohokrát uplatňované vo forme „bartrového obchodu“ medzi štátom a poľnohospodármi (napr. hnojivá za obilie) (Agricultural Policies 1998, s. 43).

V Európskej únii je podporované skôr nepoužívanie vstupov (ekologické dotácie podľa Nariadenia č. 2078/1992 a č. 746/1996).

Dotácie vstupov sa odôvodňujú potrebou riešenia nedostatočnej dôchodkovosti, vznikajúcej u poľnohospodárskych výrobcov v dôsledku divergentného vývoja cien vstupov a cien poľnohospodárskych produktov, ktorý je typický pre neštandardné podmienky krajín prechádzajúcich k trhovej ekonomike. Niekedy sú vyjadrením politickej vôle tlmieť rast spotrebiteľských cien potravín pomocou zvýšených rozpočtových transferov. Forma dotácie vstupu môže byť cenová zľava (najmä u štátom ovládaných monopolov), priama platba alebo rôzne typy poukážok (voucherov), ktoré možno použiť len nákup určitého tovaru.

Na príklade Slovenska možno demonštrovať, že dotácie vstupov riešia nielen nedostatočnú dôchodkovosť, ale aj nedostatky peňažného obehu a zmierňujú napätosť cash-flow poľnohospodárskych výrobcov.

Na riešenie nedostatočnej dôchodkovosti však možno použiť (keď neuvažujeme o použití nástrojov podpory trhovej ceny) aj iné nástroje v skupine priamych platieb, ako ich poznáme napríklad z Európskej únie vo forme kompenzačných platieb. Nezvyšujú trhovú cenu, avšak stimulujú k produkcii podporovaných výrobkov, čím deformujú trh. Pre túto vlastnosť sú len dočasne tolerované v zmysle záväzkov prijatých v Uruguajskom kole GATT (výnimky zahrnuté do tzv. Modrej schránky – Blue box).

V našej dotačnej politike sa v poreformnom období prevádzkové vstupy začali priamo dotovať v roku 1993. Objemy rozpočtových prostriedkov, vyplácaných z príslušných dotačných titulov, sa odvtedy z roka na rok zvyšovali (tab. I).

Dotácie na osivá, sady, hnojivá a prípravky na ochranu rastlín sa poskytujú podľa Výnosu MP SR č. 307/1997–100 § 12 do výšky 50 % dodávateľom fakturovanej čiastky za uvedené hospodárske prostried-

ky, avšak najviac do výnosom stanovenej maximálnej sumy prostriedkov určenej na jeden hektár pestovaných plodín, resp. kultúr diferencovane. Tieto hektárové „sadzby“ zohľadňujú náročnosť plodín a kultúr na výrobné vstupy, sú stanovené v podstate na všetky významné trhovú i netrhovú plodiny, resp. kultúry. Na základe toho možno predpokladať, že neovplyvňujú zmeny výrobovej štruktúry, hoci snahu o maximalizáciu sumy podpory zo strany recipientov možno predpokladať. Napriek tomu, že sadzby sú plodinovo diferencované, skutočná úroveň (kvalita, množstvo) aplikácie vstupov pri jednotlivých výrobkoch je plne v rukách výrobcov a nie je kontrolovateľná. Pre túto skutočnosť majú dotácie podľa § 12 fakticky charakter plošnej platby. Keďže však je podpora viazaná na preukázanie skutočného nákupu určitého tovaru (definovaného v ministerskej smernici tak, že napríklad sa vylučujú dovážané osivá), dotácia podporuje dopyt výrobcov po týchto určitých tovaroch, čo vytvára priaznivú situáciu pre transfer časti týchto verejných prostriedkov do dôchodku predajcov, veľkoobchodu a výrobcov prostredníctvom cien. Okrem toho, prijatý spôsob podpory zväzuje výrobcovi ruky pri prípadnej zámene výrobných faktorov (napríklad práce za kapitál).

Uvedené vlastnosti tejto podpornej politiky potvrdzujú niektoré signály z hospodárskej praxe a nezostali nepovšimnuté ani pri hodnotení slovenskej agrárnej politiky medzinárodnými organizáciami ako je OECD (Review 1997, s. 97).

Porovnanie vývoja cenových indexov dodávok do poľnohospodárstva (vstupov), miery inflácie a indexov rastu spotreby prevádzkových vstupov, ako aj rastu objemu inputových dotácií v rokoch 1995 až 1997 umožňuje vysloviť niektoré závery (tab. II).

1. Cenový rast dodávok do poľnohospodárstva predbiehal (okrem roku 1995) celkový cenový rast v hospodárstve SR. Platí to aj pre celkové dodávky z priemyslu a priemyselné dodávky prevádzkových odborov, ako aj pre dodávky z poľnohospodárstva.
2. Index rastu dotácií na prevádzkové vstupy významne prevyšoval rast cien vstupov. Napriek tomu spotre-

I. Vývoj vybraných prevádzkových dotácií (bez nepriamych podpôr) 1990–1997 v mil. Sk – Development of the selected production subsidies (excl. in direct support) during the period 1990–1997 in mill. SK

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Nákup osív, sádív, hnojív a chemikálií ¹	0	0	154,0	614,2	530,0	1 192,5	1 170,0	1 491,1
Neinvestičné zúrodňovanie pôdy ²	0	0	0	0	0	0	144,1	571,5
Vyžívanie závlah ³	0	0	0	0	119,9	167,9	97,9	122,8
Zelená nafta ⁴	0	0	0	0	215,0	0	841,0	1 200,0
Spolu ⁵	154,0	614,2	864,9	1 360,4	2 253,0	3 385,4		
Refazový index (predch. rok = 100) ⁶				398	141	157	166	150
Bázický index (1993 = 100) ⁷				100	141	221	367	551

Prameň – source: MP SR - odd. dotačnej politiky, VÚEPP, vlastné prepočty – Ministry of Agriculture SR, Dpt. of Subsidy Policies, own computations

¹purchase of seeds, seedlings, fertilizers and chemicals, ²non-investment soil improvement, ³use of irrigation, ⁴green oil, ⁵together, ⁶chain index (previous year = 100), ⁷basic index (1993 = 100)

ba prevádzkových vstupov (spotreba materiálu a energie) rástla pomalšie (okrem roku 1995) ako bol cenový rast príslušných vstupov, z čoho možno odvodiť, že v naturálnom vyjadrení spotreba prevádzkových vstupov stagnovala, resp. klesala. Tomu zodpovedá aj stagnácia vývoja hrubej poľnohospodárskej produkcie.

3. Z uvedeného vyplýva, poskytované inputové dotácie neprispievajú k intenzifikácii výroby, len kompenzujú cenový rast. Ich vplyv na cenový rast samotný nemožno vylúčiť, keďže ako vyplýva z horeuvedeného cenové indexy vstupov predbiehajú indexy rastu prevádzkovej spotreby.

4. Medziročné cenové prírastky dodávok do poľnohospodárstva sú však vysoko „prekompenzované“ nominálnymi prírastkami dotácií do vstupov, ktoré sú podstatne vyššie ako prv menované. Toto zistenie umožňuje vysloviť nasledovné predpoklady:

- Inputové dotácie slúžia predovšetkým na kompenzáciu cenového rozdielu medzi cenami vstupov a cenami poľnohospodárskych produktov, ktorý vznikol v roku 1991 v dôsledku cenovej liberalizácie ako systémového kroku naštartovanej ekonomickej reformy. Ako také majú charakter dôchodkovej kompenzácie sektora za straty, ktoré utrpel zmenou trhových podmienok. Samy o sebe nezohrávajú aktívnu úlohu pri intenzifikácii produkcie, čo vidno zo stagnujúcej spotreby vstupov a produkcie.

- Keďže plošne podporujú dopyt po výrobných vstupoch (bez ohľadu na prosperitu a efektívnosť hospodáriacich subjektov), pôsobia ako stimulátor ich cenového rastu. Ako podporný argument možno použiť aj porovnanie celkových cenových indexov priemyslových odvetví a indexov priemyslových dodávok do poľnohospodárstva. Kým priemyslový cenový index dosahoval v rokoch 1996 a 1997 104,1 a 104,5 (v roku 1998 iba 103,7), index priemyslových dodávok do poľnohospodár-

stva prevádzkových odborov bol 107,9 respektíve 113,3. Pri detailnejšom porovnávaní cenových indexov zistíme, že napríklad priemyslové ceny pesticídov stúpali v rokoch 1996 a 1997 medziročne iba o 1,2, resp. 1,9 percent.

MATERIÁL A METÓDA

Na základe rozboru problematiky uvedenej v predchádzajúcej časti sme pracovali s hypotézou, že doteraz poskytované prevádzkové inputové dotácie detailne členené podľa výrobkov a viazané na preukazovanie spotreby a úhrady konkrétnych spotrebných položiek majú v skutočnosti charakter dôchodkovej kompenzácie. Z toho vyplývajú možnosti zjednodušenia administrácie tohto podporného titulu a prípadne i eliminácie nežiadúceho vedľajšieho účinku doterajšieho spôsobu priznávania podporných prostriedkov na cenový vývoj obchodovaných inputov. Preto sme hľadali možnosti zmeny doterajšieho spôsobu alokácie podpôr, a to jeho nahradením sadzbou na jednotku obhospodarovanej pôdy. Bolo potrebné riešiť diferenciáciu tejto sadzby, pretože oprávnené možno predpokladať, že množstvo spotrebovaných prevádzkových vstupov u hospodáriacich subjektov je priamo závislé na intenzite výroby realizovanej na pôde.

Vhodným klasifikačným kritériom sa ukázala skupina ceny pôdy, v doterajšej praxi využívaná okrem iného i na alokáciu tzv. systémových podpôr na podporu hospodárenia v nepriaznivých výrobných podmienkach. Toto klasifikačné kritérium je dostatočne známe a v podstate každý podnikateľ disponuje informáciou o zaradení svojho pôdneho fondu do tejto klasifikačnej sústavy.

Na jej použitie pre účely alokácie podpory vstupov bolo potrebné overiť platnosť predpokladu o závislosti spotrebovaných vstupov na jednotku obhospodarovanej pôdy od jej pozície v uvedenom systéme.

II. Porovnanie cenového vývoja prevádzkových vstupov, spotreby prevádzkových vstupov a dotácií do prevádzkových vstupov (medziročné indexy) – Comparison of production inputs price development, production input consumption and production input subsidies (yearly indices)

	1995	1996	1997
Miera inflácie (CPI) ¹	109,9	105,8	106,1
Ceny dodávok do poľnohospodárstva spolu ²	107,9	109,4	110,6
Ceny dodávok do poľnohospodárstva bez dodávok z poľnohospodárstva ³	106,2	109,1	111,4
Ceny dodávok z poľnohospodárstva ⁴	117,8	111,2	106,5
Ceny dodávok z priemyslu ⁵	104,9	108,0	112,0
Ceny dodávok z priemyslu – prevádzkové odbory ⁶	102,2	107,9	113,3
Ceny priemyslových odvetví spolu ⁷		104,1	104,5
Hodnota dotácií na osivá, sadivá, hnojivá, atď. ⁸	225,0	98,0	127,0
Spotreba materiálu a energie ⁹	107,5	107,2	109,9
Hrubá poľnohospodárska produkcia (v stálych cenách) ¹⁰	102,3	102,0	99,0

Prameň – source: Databáza cenovej analýzy VÚEPP, Databáza informačných listov CD MP SR

¹inflation rate, ²agricultural input prices in total, ³agricultural input prices excl. agricultural intermediate inputs, ⁴agricultural intermediate input prices, ⁵industrial input prices, ⁶industrial input prices – production branches, ⁷industrial branches together, ⁸value of subsidies on seeds, seedlings, fertilizers etc., ⁹consumption of material and energies, ¹⁰gross agricultural production (comparable prices)

Na tento účel sa použili údaje o ukazovateľoch spotreby materiálu a energie na hektár poľnohospodárskej pôdy z databázy Infolisty CD MPSR za roky 1996 a 1997 (tab. III). Obdobne bolo potrebné overiť, do akej miery distribúcia v súčasnosti poskytovaných čiastok dotácií do prevádzkových vstupov sleduje rozloženie ukazovateľa skupina ceny pôdy, pretože zmena poskytovania týchto podpôr by nemala viesť k významnejšej zmene výšky dotácií poskytovaných jednotlivým podnikom.

Oba testy potvrdili rozdelenie hodnôt podľa SCP veľmi blízke lineárnemu typu závislosti, čo umožnilo použiť na stanovenie sadzieb dotácií v novej konštrukcii regresnú rovnicu $y = a + bx$, kde y vyjadruje hodnotu sadzby na hektár poľnohospodárskej pôdy, x skupinu ceny pôdy (grafy 1, 2).

Zvýšenie podpory pestovateľom plodín, respektíve kultúr s vyššími ako priemernými nárokmi na prevádzkové vstupy, ako aj kompenzácia nákladov na využívanie závlah sa riešila stanovením multiplikačných koefi-

cientov. Tieto boli stanovené na základe expertného posúdenia náročnosti príslušných kultúr na nakupované vstupy a tiež koeficientov, použitých v súčasnej dotačnej smernici. V prípade závlah boli tieto odvodené z hodnôt spotreby materiálu a energie v podnikoch s vysokým podielom závlah podľa údajov zo siete testovacích podnikov MP SR (Výberové zisťovanie... 1997) a porovnané s objemom dotácií na závlahovú vodu a elektrinu, poskytovaných v zmysle v súčasnosti platnej dotačnej smernice.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Výpočet hektárových sadzieb prevádzkových dotácií sa vykonal vo viacerých variantoch celkovej sumy rozpočtových prostriedkov určených na rozdelenie. Do kalkulácie bolo zahrnutých 2 180 317 hektárov poľnohospodárskej pôdy, evidovaných a klasifikovaných podľa SCP v Bonitačnej banke dát o pôde VÚEPP. Prezentovaný variant vyčerpáva 1 500 000 Sk (tab. IV a V).

Pri použití uvedených multiplikačných koeficientov by sa vyčerpalo na dotácie do prevádzkových vstupov 1 700 000 Sk.

III. Empirické hodnoty spotreby materiálu a energie a dotácií na osivá, sady, hnojivá a pod. podľa skupín ceny pôdy (v Sk na hektár poľnohospodárskej pôdy) – Empirical values of material and energy consumption and subsidies on seeds, seedlings, fertilizers etc. according to the price-related soil groups (in SK per hectare of agricultural land)

Skupina ceny pôdy ¹	Spotreba materiálu a energie ² (t)		Dotácie na osivá, sady, p. hnojivá ³	
	1996	1997	1996	1997
1	8 245	11 400	90	168
2	6 097	7 971	130	97
3	5 913	6 781	225	269
4	5 534	5 610	272	306
5	7 387	5 842	263	268
6	4 175	5 323	183	250
7	8 673	8 485	422	374
8	8 160	8 688	489	444
9	9 649	12 268	373	459
10	9 754	11 175	459	599
11	11 930	11 943	397	581
12	10 020	12 690	487	644
13	12 130	11 770	528	658
14	14 399	15 992	449	695
15	13 713	13 973	667	760
16	14 226	17 049	681	1 010
17	14 212	16 272	613	809
18	14 682	16 954	589	741
19	18 007	19 718	573	782
20	22 069	24 476	675	903
Priemer ⁴	11 108	12 365	473	579

(1) Výsledovka Úč POD 2-01, r. 09 – Cost-profit Balance sheet Úč POD 2-01, r. 09

Prameň – source: CD MP SR, báza Infolisty 1996, 1997 – database of the Ministry of Agriculture SR Infolisty 1996, 1997

¹price-related soil group, ²material and energy consumption, ³subsidies on seeds, seedlings, fertilizers, ⁴average

IV. Navrhované hektárové sadzby prevádzkových dotácií – Proposed per hectare payments of production subsidies

Skupina ceny pôdy ¹	Sadzba na hektár p.p. ²	Skupina ceny pôdy ¹	Sadzba na hektár p.p. ²
1	170	11	674
2	221	12	725
3	271	13	775
4	322	14	826
5	372	15	876
6	422	16	926
7	473	17	977
8	523	18	1 027
9	574	19	1 078
10	624	20	1 128

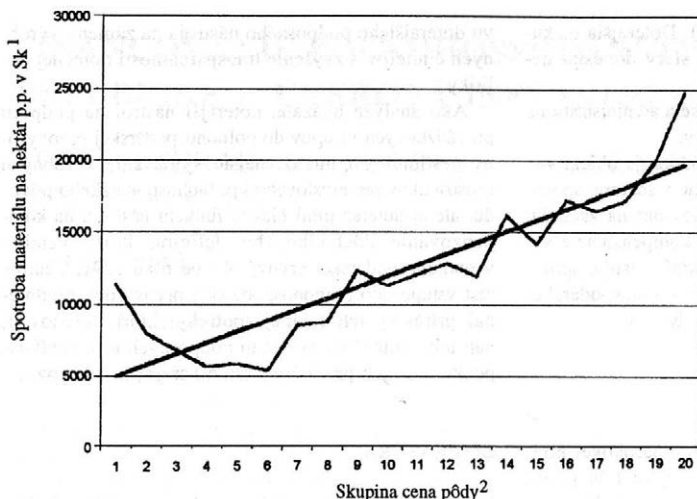
Parametre funkcie – function parameters: $a = 120$ $b = 50,4$

¹price-related soil group, ²payment per hectare of agricultural land

V. Koeficienty zvýšenia prevádzkových dotácií na vybrané plodiny, kultúry a zavlažované plochy – Increasement coefficients of production subsidies on selected crops and irrigated areas

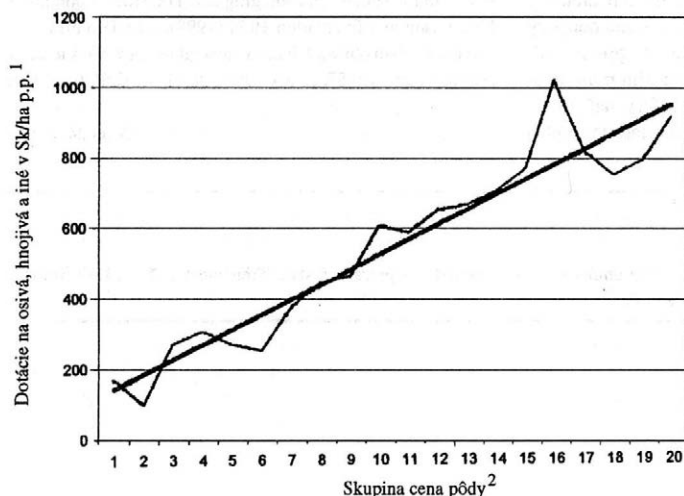
	Koeficient ¹
Preukazne zavlažované plochy ²	1,4
Vinice ³	3,5
Chmeľnice ⁴	3,0
Intenzívne sady ⁵	4,0 v SCP 1-15 3,0 v SCP 16-20
Plantáže bobuľového ovocia ⁶	2

¹coefficient, ²proved irrigated areas, ³vineyards, ⁴hop gardens, ⁵intensive orchards, ⁶plantations of berries

1. Spotreba materiálu a energie na hektár p.p. podľa skupiny pôdy v roku 1997 – Material and energy consumption per hectare of agricultural land according to the soil group in 1997

¹material consumption per hectare of a.l. in SK, ²price-related soil group

2. Výška dotácií na osivá, priemyselné hnojivá, ochranné látky podľa skupiny pôdy v roku 1997 – Subsidies on seeds, fertilizers and protective chemicals according to the price-related soil groups in 1997

¹subsidies on seeds, fertilizers etc. in SK per hectare of a.l., ²price-related soil group

DISKUSIA

Návrh na zmenu podpory vyživovania nakupovaných vstupov z typu podpory viazanej na spotrebu špecificky definovaných vkladov do výroby a výrobkov na plošne poňatú podporu zvyšujúcu príjmy výrobcov možno posudzovať z viacerých hľadísk.

Proti jeho praktickému zavedeniu môže platiť najmä argument, že ide o použitie verejných prostriedkov, u ktorých pri navrhovanej forme poskytovania nie je garancia využitia v prospech zveľaďovania, zachovania alebo udržiavania poľnohospodárskej výroby. Nebráni extenzifikácii využívania pôdy, ani použitiu na priamu súkromnú spotrebu osôb v hospodáriaciach subjektoch. V tomto zrejme spočíva aj riziko jeho praktického zavedenia pri existencii podnikateľskej štruktúry, ktorá je u nás prevládajúca. Tieto nedostatky by zrejme odstra-

nili stanovenie pevných kritérií pre poberateľov dotácie a objektívna kontrola ich dodržania. Samotná neexistencia väzby na produkciu alebo spotrebu výrobných vstupov umožňuje posudzovať túto podporu z hľadiska záväzkov Uruguajského kola GATT v znižovaní vnútorných podporných ako „odpojenú“, teda prípustnú (dá sa klasifikovať ako patriaca do „Green Box“). Toto je dôležité hľadisko, pretože domáca podporná politika sa bude musieť v najbližších rokoch prispôbovať vo väčšej miere požiadavkám WTO.

Pozitíva spočívajú predovšetkým v menej deformujúcom vplyve na trh výrobných prostriedkov. Väčšia voľnosť podnikateľskej sféry v zámene využívania výrobných faktorov môže viesť k väčšej efektívnosti produkcie, urýchleniu prirodzenej alokácie produkcie podľa výnosovosti v konkrétnych podmienkach a napokon i k vyššej zamestnanosti v poľnohospodárstve (vzhľa-

dom na relatívne nižšiu cenu práce). Doterajšia diskusia s predstaviteľmi podnikateľskej sféry doposiaľ nepriniesla negatívne reakcie.

Nezanedbateľné nie je ani technické a administratívne zjednodušenie poskytovania podpory.

Legitimitu navrhovanej formy podporuje objektívne existujúci fakt dôchodkovej deficiencie v sektore, spôsobenej cenovým liberalizačným manévrom na začiatku ekonomickej reformy. Jej čiastočná kompenzácia z verejných zdrojov je odôvodnená, pokiaľ existuje spoločenský záujem na udržaní plošného poľnohospodárskeho využívania výrobného faktora pôdy.

ZÁVER

Navrhovaná implementácia plošnej nárokovej podpory poľnohospodárskej výroby, ktorej úlohou je zabezpečiť čiastočnú kompenzáciu výrobcov za zhoršenie trhových podmienok hospodárenia počas uskutočňovania ekonomickej reformy, umožňuje odstrániť niektoré nedostatky doterajšieho spôsobu poskytovania podpory na nákup prevádzkových vstupov, ktoré sa prejavovali napríklad ako deformačné pôsobenie na trhu poľnohospodárskych výrobných prostriedkov. Môže mať ďalšie pozitívne efekty, ako je odstránenie deformačného vplyvu

doterajšieho podporného nástroja na zmenu výrobných činiteľov a zvýšenie transparentnosti dotačnej politiky.

Ako analýza ukázala, doterajší nástroj na podporu prevádzkových vstupov do poľnohospodárskej prvovýroby nestimuloval intenzívnejšie využívanie výrobných prostriedkov priemyslového i poľnohospodárskeho pôvodu, ale aj doteraz plnil hlavne funkciu nástroja na kompenzovanie dôchodkového deficitu, ktorý vznikol v poľnohospodárskej prvovýrobe od roku 1991. Cenový rast vstupov do poľnohospodárskej prvovýroby predbiehal prírastky ich reálnej spotreby, ktoré stagnovali, napriek výraznému zvýšeniu podporných prostriedkov, poskytovaných prvovýrobcem z verejných zdrojov.

LITERATÚRA

- Review of Agricultural Policies: Slovak Republic (1997). OECD, Paríž.
Agricultural Policies in Emerging and Transition Economies. Monitoring and Evaluation 1998 (1998). OECD, Paríž.
Výberové zisťovanie výsledkov hospodárenia v Sieti testovacích podnikov MP SR za rok 1996 (1997). VÚEPP, Bratislava.

Došlo 24. 2. 1999

Kontaktná adresa:

Ing. Gejza Blaas, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianská 55, 824 80 Bratislava, Slovenská republika, e-mail blaas@vuepp.sk

FINANCOVANIE POĽNOHOSPODÁRSTVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE A ÚVEROVÁ INFRAŠTRUKTÚRA

AGRICULTURAL FINANCE IN SLOVAK REPUBLIC AND CREDIT INFRASTRUCTURE

Z. Chrastinová

Research Institute for Agricultural and Food Economics, Bratislava, Slovak Republic

ABSTRACT: The financial and credit situation in agriculture was also affected by the transformation period causing unoperability of cash flows, particularly also by delaying the solution of insolvency to the detriment of future periods. A legal act on special crediting of agriculture has not been put into existence yet. Due to the insufficient creation of own sources in enterprises and due to problems in obtaining credit capital from commercial banks, funding of agriculture becomes complicated despite various positive measures implemented by the Ministry of Agriculture of the Slovak Republic. Based on statistics of the National Bank of Slovakia, it ranks among the most problem industries of the national economy in terms of risk rate of credit return, that is why its need of loans has not been fully accepted by banks. In addition to the direct subsidy support of interest rates (from the Chapter of Agriculture) or guarantees, cheaper credits for agriculture were not granted by commercial banks. To avoid the effect of hard credit terms and conditions upon agricultural enterprises and to support inlet of credits into agriculture in 1997, similarly to the previous years, several specific measures were taken.

Key words: bank loans, interest, discount rate, average interest rate of agriculture, old basket of credits, exchange bills, National Bank of Slovakia, Slovak Guarantee and Development Bank, State Support Fund of Agriculture and Food Industry

ABSTRAKT: Finančno-úverovú situáciu v poľnohospodárstve ovplyvnilo do značnej miery aj transformačné obdobie, ktoré spôsobilo nefunkčnosť finančných tokov, a to oddaťovaním riešenia platobnej neschopnosti na úkor budúcich období. Doteraz neexistuje zákon o osobitnom úverovaní poľnohospodárstva. Vzhľadom na nedostatočnú tvorbu vlastných zdrojov v podnikoch a problémy v získavaní úverového kapitálu z komerčných bánk, financovanie poľnohospodárstva, aj napriek realizovaným rôznym pozitívnym opatreniam zo strany MPSR, sa stáva zložitým. Podľa štatistiky Národnej banky Slovenska patrí z hľadiska rizika návratnosti úverov k najproblémovjším odvetviám národného hospodárstva, preto jeho úverová potreba nie je bankami plne akceptovaná. Lacnejšie úvery pre poľnohospodárstvo bez priamej dotačnej podpory úrokových sadzieb (z kapitoly pôdohospodárstva), resp. záruk, komerčné banky neposkytovali. Pre zamedzenie dosahu tvrdosti úverových podmienok na poľnohospodárske podniky a podporenie prísunu úverov do poľnohospodárstva v roku 1997, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, sa realizovali viaceré špecifické opatrenia.

Kľúčové slová: bankové úvery, úroky, diskontná sadzba, priemerná úroková miera, starý blok úverov, zmenky, Národná banka Slovenska, Slovenská záručná a rozvojová banka, Štátny podporný fond pôdohospodárstva a potravinárstva

ÚVOD

Poľnohospodárstvo v Slovenskej republike nastúpilo po roku 1989 cestu základnej ekonomickej reformy s dôrazom na súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov a prechodu na tržové hospodárstvo. Bola vypracovaná agrárna politika, ktorej cieľom je hospodárne využívanie poľnohospodárskej pôdy, disponibilných výrobných a ľudských zdrojov na výrobu potravín pri plnom rešpektovaní ekologických požiadaviek a potrieb ochrany krajiny a udržiavania vidieckeho osídlenia.

Úsilie dosiahnuť ekonomickú stabilitu a dôchodkovú primeranosť na báze efektívnosti, konkurenčnej schopnosti a regionálne vyvážený rozvoj je dlhodobý proces spojený s riešením rady najmä finančných problémov. Až do roku 1990, keď sa v slovenskom poľnohospodárstve využíval

podstatne vyšší objem dotácií a poľnohospodárska výroba bola vo významnom rozsahu dopĺňovaná nepoľnohospodárskou výrobou, vykazoval tento sektor zisk. Prudký pokles dotácií, roztvorenie cenových nožníc, výrazné obmedzenie nepoľnohospodárskej výroby a vysoká cena bankových úverov spolu s postupným vysporiadaním vlastníckych vzťahov sa odrazili vo vysokej strate prevažnej časti poľnohospodárskych podnikov, hlavne v prvých rokoch reformy.

Podniky poľnohospodárskej prvovýroby reagovali na restriktívne opatrenia úsporami prevádzkových a investičných nákladov, ktoré nebolo vždy racionálne a viedlo k znižovaniu ha úrod, k poklesu úžitkovosti hospodárskych zvierat a obmedzeniu investovania pod hranicu jednoduchej reprodukcie. Finančné zdroje sa zabezpečovali nielen z realizácie vyrobenej produkcie, ale aj

z predaja likvidných zásob a majetku. Problémom z hľadiska podnikateľskej činnosti bolo všeobecné zhoršenie podmienok financovania a úverovania výrobného procesu a celkové spomaľovanie finančného obehu, ktoré pretrvávalo. Ekonomika poľnohospodárstva v posledných rokoch (do roku 1998) sa čiastočne zlepšila, čoho výsledkom je každoročné znižovanie stratovosti, ale zabezpečenie ekonomicko-finančnej stability a konsolidácie poľnohospodárstva je dlhodobý proces, ktorý nie je ukončený.

MATERIÁL A METÓDA

Analýza poskytuje informáciu o financovaní poľnohospodárskych podnikov v SR. Okrem celkového vývoja základných ekonomických ukazovateľov a úverového zafarbenia od roku 1989, sú v nej zmapované postupne uplatňované úverové produkty z komerčných bánk a štátnych inštitútov. Prijímané opatrenia na podporu sprístupnenia finančných prostriedkov síce napomohli tomuto zámeru, ale vzhľadom na nedostatok zdrojov v národnom hospodárstve, ako aj nedostatočnú tvorbu vlastných zdrojov podnikov, je situácia stále zložitá. Údaje využité v analýze boli prevzaté z CD MPSR (Informačné listy), ktoré obhospodaruje VÚEPP v Bratislave a boli spracované analyticky a komparatívnymi metódami. Taktiež sa využili údaje z jednotlivých komerčných bánk a ŠPFPP.

FINANCOVANIE POĽNOHOSPODÁRSKÝCH PODNIKOV

Financovanie poľnohospodárskych podnikov sa v súčasnosti realizuje v kombinácii zdrojov:

- vlastných, čiže podnikových,
- štátneho rozpočtu a štátnych inštitútov,
- komerčných bánk.

Medzi *vlastné zdroje* financovania poľnohospodárskych podnikov patrí zisk a odpisy. Tieto zdroje sú podmienené dostatočnou dôchodkovosťou, čiže aj plynulosťou finančných tokov, závislých od speňažovania vyrobenej poľnohospodárskej produkcie a rýchlosti úhrady splátok od odberateľov. Napriek tomu, že viac

ako 50 % poľnohospodárskych podnikov v roku 1997 dosahuje zisk, naďalej pretrvávajú problémy spojené s ich financovaním a to tak v prevádzkovej oblasti, ako aj v investíciách. Tvorba vlastných zdrojov nie je dostatočná a v prevažnej časti podnikov nepostačuje ani na pokrytie základných reprodukčných potrieb a v spojení s pomalou úhradou splátok za dodané suroviny sa poľnohospodárske podniky dostávajú do platobnej neschopnosti. Samozrejme cca 20 % podnikov je vysoko nadpriemerných, ktoré prekonali problémy s adaptáciou na trhové podmienky a investujú nad rámec jednoduchej reprodukcie. Ekonomickú výkonnosť poľnohospodárstva možno demonštrovať vývojom výnosov, nákladov a ostatných ukazovateľov (tab. I).

Odpisy nepredstavujú pre poľnohospodárske podniky novovytvorené zdroje financovania, ale sú peňažným vyjadrením opotrebovania hmotného a nehmotného investičného majetku v priebehu obdobia, za ktoré sa zúčtovávajú do nákladov. Je úlohou finančného manažmentu, aby odpisy boli použité pre správne účely.

Ďalšie rozhodujúce zdroje financovania poľnohospodárskych podnikov sú *dotácie zo štátneho rozpočtu* (ŠR), ktoré sú nenávratné. V období prechodu k trhovému hospodárstvu sa v slovenskom poľnohospodárstve znížil celkový objem dotácií zo ŠR na 50 % oproti obdobiu pred reformou. Charakteristickým znakom dotácií je, že ide o podporu dohodnutých spoločensky prospešných programov a nie o podporu jednotlivých podnikov. Do slovenského poľnohospodárstva sa dostáva 9 mld. Sk dotácií a to priamou alebo nepriamou formou. Pri priamej forme dotácie ide o prísun peňažných prostriedkov do poľnohospodárskych podnikov, čiže o zvýšenie ich príjmov. Sú to dotácie na podporu hospodárenia v horších prírodných podmienkach (systémové dotácie), ktoré tvoria 40 % z celkového objemu dotácií a poskytujú sa na základe diferencovaných sadzieb na ha poľnohospodárskej pôdy. Od roku 1996 sa obnovili dotácie na podporu ekologického poľnohospodárstva a to vzhľadom na členstvo v medzinárodnej organizácii organického poľnohospodárstva – IFOAM, ako aj prijatú koncepciu rozvoja ekologického poľnohospodárstva v SR. Významný objem (cca 10 %) predstavujú aj dotácie na investície. Používajú sa hlavne na podporu nových stavieb, technologických rekonštrukcií a modernizácii, v chove hovädzieho dobytká a na podporu

I. Vývoj základných ekonomických ukazovateľov v mld.Sk a v % – Development of the basic economic indicators in million SK and in %

Ukazovateľ ¹	1989	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Výnosy ²	71,5	47,5	44,6	52,2	57,4	55,3	57,5	61,4
Náklady ³	67,6	59,1	54,9	59,3	60,8	58,1	60,1	62,3
Hospodársky výsledok ⁴	3,9	-11,6	-10,3	-6,8	-3,4	-2,8	-2,6	-0,9
% ziskových podnikov ⁵	–	10	10	30	40	46	52	58
% stratových podnikov ⁶	–	90	90	70	60	54	48	42

Prameň – source: Štatistické údaje r. 1989–1992, Informačné listy MP SR, CD VÚEPP r.1993–1997 – Statistic Reporting y. 1989–1992, Information Sheets, CD MA SR, VÚEPP

¹indicator, ²revenues, ³expenses, ⁴profit – loss ratio, ⁵% of profitable entities, ⁶% of loss making entities

predvysadbovej prípravy, rekonštrukcie, zakladanie nových ovocných sádov, viníc, chmeľníc a plantáží drobného ovocia. Tieto sa stanovujú obyčajne percentom z celkových investičných nákladov dotovaných akcií.

Nepriama forma dotácií znamená zníženie výdavkov poľnohospodárskych podnikov. Ide o bonifikáciu časti úrokov z úverov, poskytnutých komerčnými bankami. Účinnosť dotácií vyžaduje postupné zdokonaľovanie kritérií pre ich priznanie ako aj dostatočnú kontrolu ich využívania na stanovené ciele.

Štátne inštitúty

Vo financovaní poľnohospodárskych podnikov zohrávajú významnú úlohu aj štátne inštitúty, zriadené v pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva SR (MP SR). Jedná sa o Štátny podporný fond pôdohospodárstva a potravinárstva, Štátny fond trhovej regulácie v poľnohospodárstve, Štátny fond ochrany a zveľadenia poľnohospodárskeho pôdneho fondu.

Štátny podporný fond pôdohospodárstva a potravinárstva (ŠPFPP) SR vznikol v septembri 1994. Podporuje financovanie a úverovanie rozvojových programov v pôdohospodárstve pri rešpektovaní špecifik výrobného a ekonomického cyklu tohto odvetvia. Finančné prostriedky poskytované v súlade s programami fondu sú jednou z foriem podporných opatrení na zlepšenie štruktúry a výkonnosti poľnohospodárstva. Forma podpory je zameraná na poskytovanie pôžičiek s nižšími úrokovými sadzbami (3–5 %), záruky za úver, úhradu časti úrokov z úverov (bonifikáciu). Spravovanie prostriedkov fondu vykonáva Poľnobanka, ktorej činnosť okrem platobno-zúčtovacieho styku je deklarovaná vlastnou obchodnou politikou, zameranou na ekonomické analýzy žiadateľov o pôžičku z fondu, na analýzy ich podnikateľských projektov z hľadiska návratnosti finančných prostriedkov, vrátane bonity záruky. Projekty, vyhodnotené Poľnobankou podľa ekonomických kritérií, sa vracajú do ŠPFPP, ktorý v konečnom dôsledku rozhodne o poskytnutí, resp. neposkytnutí pôžičky. Kompetencia konečného rozhodnutia ŠPFPP o poskytnutí pôžičky konkrétnym podnikom je zdôvodnená vlastníctvom zdrojov ŠPFPP. Náklady na podnikateľský projekt je možné pokryť popri vlastných prostriedkoch, súbežom finančných prostriedkov z dotácie a zo ŠPFPP, ale tieto nesmú presiahnuť 70 % celkových nákladov. Prínos ŠPFPP je najmä v tom, že pôžičky, realizované cez Poľnobanku, sú poskytnuté podnikom, vybraným na základe prísnych ekonomických kritérií a nútia tieto podniky už aj s prihliadnutím na návratnú formu podpory k efektívnejšiemu využívaniu prostriedkov, na rozdiel od nenávratnej podpory z dotácií. Banka tým, že vstupuje úvermi do ekonomicky efektívnych podnikov, súčasne ich selektuje, čím pôsobí aj ozdravne. ŠPFPP vzhľadom na svoje zdrojové možnosti nemôže pokryť celkové požadované potreby financovania dlhodobých investícií.

Fond mal v roku 1997 k dispozícii celkové zdroje vo výške 1,8 mld. Sk. Z toho sa pre poľnohospodárov a služby vyčerpalo 42 % a 15,5 % predstavovala podpora potravinárov a ostatné bolo pre lesné a vodné hospodárstvo. Podpora v odvetví poľnohospodárstva bola zameraná na poskytovanie pôžičiek na financovanie rozvoja ovocinárstva, vinohradníctva, chmeľníc, pestovanie zeleniny a nákup pôdy na zakladanie ovocných sádov, vinohradov a chmeľníc. Pre poľnohospodárske podniky bolo umožnené čerpanie pôžičiek na financovanie nákupu obilných kombajnov a samostatných rezačiek. Obnova výrobných základov bola finančne podporená zárukami aj úhradou časti úrokov – bonifikáciou. Podpora vo forme úhrady úrokov mala za cieľ znížiť vysokú komerčnú cenu úverov na investície.

Štátny fond trhovej regulácie v poľnohospodárstve uskutočňuje intervenčné a zálohové nákupy a poskytuje exportné dotácie, ktorými reguluje trh s vybranými potravinárskymi a kŕmnnymi komoditami. Nakupuje vopred vyhlásené množstvá jednotlivých komodít za minimálne garantované ceny pri rešpektovaní zásad obchodnej súťaže. Fond monitoruje ceny na domácom trhu a ovplyvňuje ich vývoj. Udržiava v žiadúcom smere stav zásob obilnín, kryštálového cukru, sušených rezkov, šrotov, pokrutín, hovädzieho mäsa, mäsových konzerv a sušenej vaječnej zmesi.

Štátny fond ochrany a zveľadenia poľnohospodárskeho pôdneho fondu bol zriadený s cieľom zabezpečenia a sústredenia finančných prostriedkov, účelovo určených na finančnú podporu zachovania a obnovu prirodzených vlastností poľnohospodárskej pôdy a celkové zveľadenie poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Jedná sa o melioračné úpravy, neinvestičné zúrodnenia pôdy, ako je vápnenie, zvyšovanie obsahu humusu, zúrodnenie ťažkých a zhutnených pôd, likvidáciu starých porastov trvalých kultúr a zúrodnenie a obnovu trvalých trávnych porastov.

Financovanie poľnohospodárskych podnikov z komerčných bánk

Poľnohospodárstvo je odvetvie so špecifickými zvláštnosťami, kde podnikanie si vyžaduje zálohovanie finančných prostriedkov minimálne na polročné obdobie. Z tohto hľadiska okrem uvedených foriem financovania poľnohospodárskych podnikov významné miesto zaberajú *bankové úvery z komerčných bánk*. Na Slovensku pôsobí cca 26 komerčných bánk, z ktorých cca 6 financuje cez úvery poľnohospodárstvo. Ide o banky, s ktorými Ministerstvo pôdohospodárstva uzatvorilo dohody. Jedná sa o Poľnobanku, Všeobecnú úverovú banku (VÚB), Slovenskú sporiteľňu (SS), Slovenskú záručnú a rozvojovú banku (SZRB), Konsolidačnú banku (KB) a Eximbanku.

Alokácia úverov z komerčných bánk do poľnohospodárstva bola podmienená v poslednom období viacerými vplyvmi a to najmä:

- reguláciou menového vývoja Národnej banky Slovenska (NBS) z dôvodu udržania kurzovej stability meny,

- nedostatkom voľných finančných prostriedkov hlavne na dlhodobé úverovanie,
- zainteresovanosťou bánk na znižovaní nedobytných úverov (klasifikovaných pohľadávok),
- selekciou poľnohospodárskych podnikov zo strany bánk pri alokácii úverov,
- vyššou rizikovosťou návratnosti úverov z poľnohospodárskych podnikov.

Celkové úvery v poľnohospodárstve (tab. II), čiže objem nesplatených istín k 1. 1. 1998, dosiahol 12,1 mld. Sk a dynamika ich zmeny zaznamenala mierny medziročný pokles (1,5 %), čo bolo spôsobené prevažne ich splácaním, pričom objem novoprijatých úverov mierne narástol a to najmä u ziskových podnikov (7,3 %), kým u stratových zaznamenali pokles (2,1 %).

Positívne bolo, že diskontná sadzba sa udržala na úrovni roku 1996. To ale neovplyvnilo cenu úverov, pretože NBS, vychádzajúca z nutnosti znižovania dynamiky domáceho dopytu v prostredí vysokého deficitu verejných financií, za účelom dosahovania vnútornej a vonkajšej stability meny, obmedzila zdroje obchodných bánk, ktoré následne spomalili poskytovanie nových úverov. Nižší objem dispozičných úverových zdrojov a zvýšený dopyt po úveroch sa prejavil v náraste úrokových mier obchodných bánk. Vysoké úrokové miery sa stávajú jedným z kritických faktorov ovplyvňujúcich dopyt po úveroch. Priemerná úroková miera za odvetvie poľnohospodárstva (podiel úrokov z celkových úverov) dosiahla v roku 1998 15,5 %. Táto bola však oproti všeobecnej komerčnej úrovej miere (20–25 %) nižšia z dôvodu vysokého podielu starých úverov, úročených nižšou sadzbou. Podiel zastaveného majetku podnikov, čiže vlastnej majetkovej záruky pre poskyt-

nutý úver, dosiahol až 10,5 % z celkového majetku. Ide o bonitný, predovšetkým nestacionárny majetok poľnohospodárskych podnikov.

Zo štruktúry celkových úverov, alokovaných v poľnohospodárstve, až 58,3 % tvorili krátkodobé úvery, predovšetkým na prevádzkové účely. Komerčné banky vo väčšej miere poskytovali krátkodobé úvery, ktoré sú aj z hľadiska návratnosti menej rizikové. Dlhodobé úvery tvoria prevažne prolongované staré úvery, ktoré sú zo strany bánk označované ako klasifikované pohľadávky (rizikové) voči poľnohospodárom.

Opatrenia na podporu sprístupnenia úverov

Lacnejšie úvery pre poľnohospodárstvo bez priamej dotačnej podpory úrokových sadzieb (z kapitoly pôdohospodárstva), resp. záruk zo ŠPFPF, komerčné banky neposkytovali. Preto pre zamedzenie dosahu tvrdomi úverových podmienok na poľnohospodárske podniky a podporenie prísunu úverov do poľnohospodárstva sa realizovali viaceré špecifické opatrenia:

- záruky a príspevky zo záručného fondu Slovenskej záručnej a rozvojovej banky (SZRB) na krátkodobé úvery, poskytnuté na financovanie prevádzkových nákladov prvovýrobcov na tzv. zelené úvery a pre spracovateľov a poľnonákupy na akontáciu platieb prvovýrobcov;
- čiastočná úhrada úrokov z úverov (bonifikáciou úrokových mier) z dotačných prostriedkov, na starý blok úverov a skladiskové a tovarové záložné listy;
- lacnejšie (mäkké) pôžičky, záruky a úhrada úrokov z úverov na investície zo Štátneho fondu pôdohospodárstva a potravinárstva na podporu investičných projektov;
- poľnohospodárske zmenky na prefinancovanie nákupu úrody, čiže zálohové platby na budúcu produkciu;
- ďalšie dohody MP SR a bankovej sféry na zabezpečenie prísunu finančných prostriedkov.

Záruky zo záručného fondu SZRB

V SR sa zatiaľ neuplatňuje systém hypotekárnych úverov na pôdu, podobne ako v krajinách západnej Európy. Je to z dôvodu, že väčšina poľnohospodárskych podnikov hospodári na prenajatých pôdach (súkromnej, alebo štátnej), ktorú nie je možné použiť na krytie úveru. Funkciu záruk vykonáva SZRB, do ktorej záručného fondu vložilo MPSR (1992, 1993) základný kapitálový vklad, ktorý banka obhospodaruje. Hlavné formy, ktorými realizuje táto banka podporu podnikania v poľnohospodárstve, boli zamerané na poskytovanie bankových záruk a v malom rozsahu aj nenávratných finančných príspevkov. Záručnou formou boli sprístupňované úvery na sezónne poľnohospodárske práce prevádzkového charakteru pre prvovýrobcov a od roku 1997 aj pre spracovateľov a poľnonákupy, zabezpečujúcich systém

II. Objem úverov, úrokov, diskontná sadzba, úroková miera za poľnohospodársku prvovýrobu – Volume of credits, interests, discount rate, interest rate for agriculture primary production

Ukazovateľ ¹	Úvery ²	Úroky ³	Diskontná sadzba ⁴	Priemerná úroková miera poľnohospodárstva ⁵
	mil. Sk ⁶	mil. Sk ⁶	%	%
1989	11 337	780	4,00	7,0
1990	11 573	846	8,80	9,0
1991	15 126	2 290	9,50	15,1
1992	13 798	2 190	10,00	16,0
1993	13 353	2 409	12,00	18,0
1994	13 317	2 409	12,00	18,1
1995	13 560	2 169	11,00	16,0
1996	12 324	1 877	8,80	15,2
1997	12 137	1 881	8,80	15,5

Prameň – source: Informačné listy, CD MP SR, VÚEPP (prepočet na celú výšku p.p.) – Statistical statement Poľ P3-04, Information Sheets, compact disc of the Ministry of Agriculture of the Slovak Republic, Research Institute of Agriculture and Food Industry

¹indicator, ²credits, ³interests, ⁴discount rate, ⁵average interest rate of agriculture, ⁶million SK

zálohových platieb pre prvovýrobcov, na základe zmlúv o dodávkach rastlinnej produkcie. Jedná sa o úvery poskytnuté na úhradu vstupov, čiže na osivá, hnojivá, chemikálie a tiež úhradu poistného. Realizovaním záruky sa rozkladá riziko splatnosti úveru medzi SZRB, komerčnú banku poskytujúcu úver a dlhujúceho poľnohospodárskeho podnikateľa. SZRB realizuje diferencovanie výšku záruky a to v závislosti od objemu základnej istiny úveru. Pri úveroch do 100 mil. Sk bola poskytnutá záruka vo výške 70 až 90 % a pri úveroch nad 100 mil. Sk do výšky 60 % z istiny úveru. Výška poskytnutých záruk je výrazne ovplyvňovaná poskytovaním úverov z komerčných bánk do odvetvia poľnohospodárstva. Záruky mali významný dopad aj na zúročenie zaručených úverov z komerčných bánk, kde tieto boli úročené nižšou úrokovou mierou ako ostatné nezaručené komerčné úvery. Záruky SZRB boli poskytované na krátkodobé úvery, čerpané predovšetkým z Poľnobanky a Všeobecnej úverovej banky. Komerčné banky poskytujú pre poľnohospodárske subjekty viaceré úverové produkty, ktorých značná časť bola zaručená aj vlastnou majetkovou zárukou podnikov.

Čiastočná úhrada úrokov (bonifikácia) z dotácií

Ministerstvo pôdohospodárstva SR svojou dotačnou politikou zabezpečuje zmiernenie tvrdosti obchodných podmienok komerčných bánk na úrokové náklady poľnohospodárskych podnikov. Za týmto účelom dotuje čiastočne úroky z poskytnutých úverov, t.j. do výšky diskontnej sadzby, vyhlásenej NBS. Jedná sa o „starý blok úverov“.

Od roku 1997 sa prístupňovanie bankových úverov formou čiastočnej úhrady úrokov rozšírilo aj na nové úvery a to na nákup a skladovanie ovocia, zeleniny, zemiakov a sezónne prebytky masla vyrobeného na Slovensku. Poľnohospodári však túto možnosť nevyužili z dôvodu neobdržania úverov z komerčných bánk.

Tiež sa realizuje od žatvy minulého roka čiastočná úhrada úrokov na úvery v súvislosti so *skladiskovými a tovarovými záložnými listami*. Ide o novú formu úverového cenového papiera na speňažovanie rastlinnej produkcie (obilia, strukovín, olejnin, ...), z ktorého pohľadávky sú zabezpečené záložným právom k hnuťelným veciam dlžníka, t.j. zásobami vybraných výrobkov rastlinnej produkcie (tovar), ktoré svojou likviditou zodpovedajú krátkodobosti poskytovaných úverov. Použitím cenných papierov cez väzbu záruky na určitý tovar by sa mala zvýšiť úverová spôsobilosť prvovýrobcov a súčasne znížiť riziko bánk z návratnosti poskytnutých úverov. Vzhľadom na krátkosť pôsobenia tohto zákona máme k dispozícii len čiastočné poznatky.

Poľnohospodárske zmenky

Jednou z foriem financovania poľnohospodárstva sú aj zmenky, ktorých úročenie je odvodené od diskontnej úrokovej sadzby, za ktorú NBS refinancuje komerčné banky

vykonávajúce zmenkové obchody. Reeskont zmeniek NBS umožnil poskytovať eskontné úvery približne za úrokovú mieru rovnú 1,5 násobku diskontnej sadzby. Celkový zmenkový rámec pre poľnohospodárov a spracovateľov na rok 1997 bol zvýšený o 50 % a to na obilie, cukrovú repu, zemiaky, chmeľ, olejninu, hrozno, kukuricu, strukoviny a jatočné ošípané. Zmenky mali význam z hľadiska časového, čiže vtedy, keď poľnohospodárske podniky ešte nemali naakumulované peniaze. Splatnosť zmeniek dosahovala 180 dní, čo bolo nadštandardné v porovnaní s ostatnými 90 dňovými zmenkami. Finančné prostriedky, ktoré poľnohospodárske subjekty získali zo zmenkových obchodov, tvorili 30 % krátkodobých úverov poskytnutých obchodnými bankami.

Dohody MP SR a bankovej sféry

Medzi MP SR a príslušnými komerčnými bankami sa realizovali viaceré dohody, za účelom sprístupnenia finančných prostriedkov do poľnohospodárstva a súčasne eliminujúce tvrdosť úverových podmienok bánk. Na zabezpečenie plynulosti financovania sezónnych poľnohospodárskych prác cez „zelené úvery“ prevádzkového charakteru zabezpečilo MP SR presunutie časti prostriedkov zo Slovenského pozemkového fondu do Poľnobanky. Tiež bola uzatvorená dohoda s Eximbankou o predisponovaní prostriedkov do Poľnobanky na podporu nákupu, uskladnenia a spracovania komodít, určených na export. Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Štátny podporný fond pôdohospodárstva a potravinárstva SR a Slovenská sporiteľňa uzatvorili „Dohodu o vzájomnej spolupráci“, ktorá vytvorila podmienky pre sprístupnenie úverových zdrojov. Tento úverový zámer sa podarilo len čiastočne realizovať, pretože tvrdým obchodným podmienkam Slovenskej sporiteľne, vyhovel svojou ekonomickou bonitou len časť poľnohospodárskych podnikov a tým čerpanie pôžičiek bolo minimálne.

Starý blok úverov

Finančná reštrukturalizácia poľnohospodárskych podnikov, na ktorých zostali staré úverové bremená v súvislosti s transformáciou, zostáva naďalej zložitá. Nedoriešeným a otvoreným problémom poľnohospodárstva je tzv. „starý blok úverov“, ktorý tvoria:

- úvery na TOZ (trvale obracajúce sa zásoby), čiže úvery do prevádzky, poskytnuté komerčnými bankami poľnohospodárskym subjektom do roku 1990,
- úvery na investície, poskytnuté do roku 1992.

Starý blok úverov je spravovaný VÚB v priemere za 14,7% úrokovú mieru a Konsolidačnou bankou za 13% úrokovú mieru. Zafarbenie podnikov starým blokom úverov je značne regionálne a podnikovo diferencované. Nie sú ním zafarbené novovzniklé subjekty (obchodné spoločnosti), do ktorých staré záväzky neprechádzali. Splácanie starého bloku úverov je pomalé a priamo

závislé na tvorbe vlastných zdrojov. Ani ziskovým podnikom sa nepodarilo doteraz splatiť staré úvery a úroky z nich vyplývajúce. Objem starého bloku úverov sa výrazne medziročne nemení a poľnohospodárske podniky sú zťažené každoročnými úrokami na jeho udržiavanie.

ZÁVER

Riešenie finančnej situácie poľnohospodárstva je žiaduce realizovať tak na úrovni podnikov, štátu ako aj bankovej sféry. Jedná sa o sprísnenie platobnej disciplíny v obchodných vzťahoch podnikov, vytvorením inštitucionálnych predpokladov na vymáhanie pohľadávok, čiže legislatívne posilnenie pozície veriteľa, prepojenie prvovýroby a spracovateľského priemyslu cez kapitalizáciu pohľadávok, resp. na úrovni štátu vytvorením inštitútu na riadenie finančných aktív a na úrovni bánk môže ísť o oddĺženie podnikov z opravných položiek bánk ako aj sprístupnenie úverov cez nižšie úrokové sadzby.

LITERATÚRA

Chrastinová Z. (1998): Analýza rizík finančného vývoja a medzipodnikovej zadlženosti a platobnej neschopnosti poľnohospodárstva a námety na jej riešenie. Realizačný výstup pre MPSR.

Ševčíková M. a kol. (1998): Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike 1998 (Zelená správa). Bratislava, jún, 204 s.

Vlachynský K. a kol. (1993): Podnikové finance. Bratislava, Alfa.

Vlachynský K. a kol. (1996): Finančný management. Bratislava, Elita.

Rozhodnutie NBS z 17. 4. 1998 o podmienkach NBS na vykonávanie obchodov so zmenkami.

Zákon č. 144/98 Z.z. o skladiskovom záložnom liste, tovarovom záložnom liste a o doplnení niektorých ďalších zákonov.

Došlo 28. 1. 1999

Kontaktná adresa:

Ing. Zuzana Chrastinová, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, Slovenská republika, tel. +421 7 5824 3304

ZAHRANIČNĚ-OBCHODNÍ BILANCE V AGRÁRNÍM SEKTORU. ANALÝZA ČISTÉHO EXPORTU

FOREIGN TRADE BALANCE OF AGRAR SECTOR. NET EXPORT ANALYSIS

J. Burianová

Czech University of Agriculture, Prague, Czech Republic

ABSTRACT: The article deals with the net export analysis of the agrar sector. By using the method the logarithmic decomposition, there is proposed a model analyzing impacts of export prices and export volumes, import prices and import volumes on the net export of agrar sector. The model was used for the following commodities: beef cattle, beef, pork and poultry meat, milk and cream condensed, cheese and curd, vegetables, fruit, cereals, malt, sunflower and rapeseed oil, sugar, pasta, beer, for the period 1996 and 1997. The aim of the contribution was to show the possibilities as well as the necessity of the net export determinants analysis using the method of logarithmic decomposition.

Key words: net export, trade balance, export volume, export price, import volume, import price, logarithmic decomposition, net export determinants

ABSTRAKT: Článek se zabývá analýzou čistého exportu v agrárním sektoru. Využitím metody logaritmického rozkladu je navržen model, analyzující vlivy cen exportu a fyzického objemu exportu, cen importu a fyzického objemu importu na čistý export agrárního sektoru. Model byl použit pro následující komodity: hovězí, vepřové a drůbeží maso, živý skot, mléko a zahuštěná smetana, máslo, sýry a tvarohy, obilí zelenina, ovoce, cukr, chmel, řepka a slunečnicový olej, těstoviny, slad, pivo za období 1996 a 1997. Jako vstupní data byly použity údaje ze studií VÚZE Praha. Použitá metoda umožňuje sčítání změn exportu a importu, změn vlivu množství exportu a importu a vlivu cen exportu a importu na změnu čistého exportu jednotlivých komodit. Účelem příspěvku bylo ukázat na možnosti, ale i potřebu analýzy determinant čistého exportu využitím metod logaritmického rozkladu.

Klíčová slova: analýza, čistý export, obchodní bilance, množství exportu, cena exportu, množství importu, cena importu, logaritmický rozklad, determinanty čistého exportu

ÚVOD

Na zahraničně-obchodní bilanci, tím i na běžný účet platební bilance, působí dva vlivy:

- čistý export a jeho determinanty,
- reálný směnný kurs a jeho determinanty.

Čistý export (X) je tvořen rozdílem mezi hodnotou exportu (EX) a hodnotou importu (IM) v běžných cenách. Je určen těmito determinanty:

- Množstvím exportu (Q_E) v naturálních jednotkách u jednotlivých vývozních komodit nebo fyzickým objemem vývozu ve stálých cenách u širších agregátů. Růst množství vývozu zvyšuje hodnotu čistého exportu.
- Cenou exportu (P_E) v národní měně na jednotku naturálního množství vývozu u komodity („kilogramové ceny“) nebo cenovým deflátozem vývozu z bilance hrubého domácího produktu (hodnota exportu v HDP v běžných cenách dělená hodnotou exportu v HDP ve stálých cenách). Růst ceny vývozu zvyšuje hodnotu čistého exportu.

- Množstvím importu (Q_I) v naturálních jednotkách u komodit nebo fyzickým objemem dovozu ve stálých cenách. Růst množství dovozu snižuje hodnotu čistého exportu.

- Cenou importu (P_I) v národní měně na jednotku naturálního množství dovozu nebo cenovým deflátozem z bilance hrubého domácího produktu (hodnota dovozu v HDP v běžných cenách dělená hodnotou dovozu ve stálých cenách). Růst ceny dovozu snižuje hodnotu čistého exportu.

Platí tato funkce čistého exportu:

$$X = EX - IM = P_E \cdot Q_E - P_I \cdot Q_I$$

Roste-li X , je $\Delta X > 0$, působí to na růst obchodní bilance a tím i na růst běžného účtu platební bilance. Opak platí pro snížení X , $\Delta X < 0$.

Tato studie se zabývá analýzou čistého exportu, navazuje na práci Mach, Burianová (1996). Převážná část rozborů exportu a importu v dostupných publikacích a materiálech analyzuje vlivy na export a import v agrárním sektoru komoditně, přičemž se soustřeďuje na

naturální objemy exportu a importu, doplněné analýzou směnných relací jako poměru cen vývozu a dovozu (tzv. kilogramových cen). Analýzy cenové a analýzy množství nejsou synteticky propojeny.

V této stati je navržen model, analyzující účinky cen vývozu a fyzického objemu vývozu, cen dovozu a fyzického objemu dovozu na čistý export agrárního sektoru. Model byl použit pro komodity, u nichž existují dostupné (zveřejněné) a srovnatelné údaje o hodnotě vývozu a dovozu v mil. Kč a množství vývozu a dovozu v tunách. Jde o komodity: hovězí, vepřové a drůbeží maso, mléko a zahuštěná smetana, máslo, sýry a tvarohy, zelenina, ovoce, obilí, cukr a cukrovinky, řepkový olej, chmel, slad, těstoviny a pivo za období 1996 a 1997. Použity byly údaje z vydaných studií VÚZE Praha a z nich vycházejících publikací.

NÁVRH MODELU PRO ANALÝZU ČISTÉHO EXPORTU

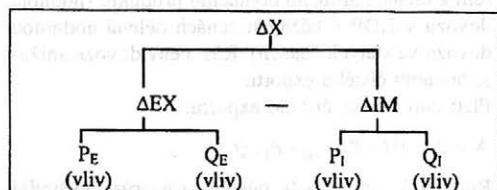
Návrh vychází z funkce čistého exportu X a jeho rozkladu na vliv jednotlivých determinant s využitím metody logaritmického rozkladu (Matějka 1974, Hoffmann 1983).

Navržený model je použit komoditně. Mohl by být též použit k analýze čistého exportu pro národohospodářské agregáty exportu a importu vycházející z bilance hrubého domácího produktu zemědělství a potravinářského průmyslu.

Návrh syntetického modelu analýzy čistého exportu je orientován, jako každý statistický rozklad, na vliv změn hlavních determinant na změny tzv. vrcholového ukazatele (pyramida). Klasická metoda statistického rozkladu obsahuje vždy zbytkový prvek, který nemusí být zanedbatelný a může zkreslit vliv determinant. Metoda logaritmického rozkladu problémy se zbytkem odstraňuje, za určitých podmínek může i zde dojít k určitému zkreslení výsledku, nicméně patří k důležitým metodám provádění statistických rozkladů.

Návrh syntetického modelu analýzy čistého exportu logaritmickým rozkladem vychází ze schématu:

$$\Delta X = \Delta EX - \Delta IM \quad \text{pro } EX = P_E \cdot Q_E \quad IM = P_I \cdot Q_I$$

Postup logaritmického rozkladu čistého exportu je následující:

1. Rozdělení změny čistého exportu X v mil. Kč na změnu exportu a změnu importu.
2. Změna exportu ΔEX je rozložena na vliv ceny exportu P_E a množství exportu Q_E .

$$\Delta X = \Delta EX - \Delta IM$$

$$\Delta EX_{PE} = \frac{\ln I_{PE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX,$$

$$\Delta EX_{QE} = \frac{\ln I_{QE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX$$

I_{PE} – meziroční index ceny exportu

I_{QE} – meziroční index množství exportu

I_{EX} – meziroční index hodnoty exportu

$$\text{Platí: } \Delta EX = \Delta EX_{PE} + \Delta EX_{QE}$$

Vzorce rozkladu změny exportu lze odvodit z těchto rovnic:

- export je rovný součinu ceny exportu a množství exportu $EX = P_{EX} \cdot Q_{EX}$
- index exportu se pak rovná $I_{EX} = I_{PE} \cdot I_{QE}$
- po zlogaritmování $\ln I_{EX} = \ln I_{PE} + \ln I_{QE}$
- dělením rovnice $(\ln I_{EX})$ a násobením ΔEX získáme

$$\Delta EX = \frac{\ln I_{PE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX + \frac{\ln I_{QE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX$$

3. Analogicky pro změnu importu ΔIM , kde $IM = P_I \cdot Q_I$

$$\Delta IM_{PI} = \frac{\ln I_{PI}}{\ln I_{IM}} \cdot \Delta IM$$

$$\Delta IM_{QI} = \frac{\ln I_{QI}}{\ln I_{IM}} \cdot \Delta IM$$

I_{PI} – meziroční index ceny importu

I_{QI} – meziroční index množství importu

I_{IM} – meziroční index hodnoty importu

$$\Delta IM = \Delta IM_{PI} + \Delta IM_{QI}$$

Jednotlivé složky rozkladu pak vyjadřují vlivy změny čistého exportu v mil. Kč:

$$\Delta X = \frac{\ln I_{PE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX + \frac{\ln I_{QE}}{\ln I_{EX}} \cdot \Delta EX - \frac{\ln I_{PI}}{\ln I_{IM}} \cdot \Delta IM - \frac{\ln I_{QI}}{\ln I_{IM}} \cdot \Delta IM$$

Výraz ΔEX_{PE} – ΔIM_{PI} určuje cenové vlivy vývozu a dovozu na čistý export

Výraz ΔEX_{QE} – ΔIM_{QI} určuje vlivy množství vývozu a dovozu na čistý export

Vlivy mohou být sčitatelné za jednotlivé srovnatelné komodity do větších agregátů zemědělského i potravinářského čistého exportu. Lze je rovněž vyjádřit v % celkového čistého exportu ΔX .

VYUŽITÍ SYNTETICKÉHO MODELU K ANALÝZE ČISTÉHO EXPORTU VYBRANÝCH KOMODIT

Výběr komodit byl omezen údaji v publikovaných pramenech při srovnatelné klasifikaci komodit. Následující provedené výpočty pro konkrétní komodity dokumentují možnosti využití modelu. Bylo zvoleno dostupné období 1996-1997, vstupní data jsou z práce Vološin, Dubovická (1997).

Je třeba si uvědomit, že při sčítání jednotlivých vlivů se u položek importu např. ΔIM (ale i ΔQ_I a ΔP_I) meziroční pokles hodnoty (např. $\Delta IM < 0$) projeví vzhle-

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Q _E	cena vývozu ⁴ P _E	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Q _I	cena dovozu ⁷ P _I	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	140,5	1 809	77 667,22	93	3 688	25 216,92	47,5
1997	171,4	2 434	70 419,06	54,8	1 425	38 456,14	116,6
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	69,1	30,9	38,2	46,128	-15,23	68,68	-30,48

¹starting data, ²export value, ³export volume, ⁴export price, ⁵import value, ⁶import volume, ⁷import price, ⁸net export, ⁹mill. CK, ¹⁰CK per ton, ¹¹results of the decomposition (in mill. CK), ¹²change, ¹³impact of the change

II. Rozklad čistého exportu vepřového masa 1997/96 – Decomposition of net export of pork 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Q _E	cena vývozu ⁴ P _E	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Q _I	cena dovozu ⁷ P _I	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	65,3	861	75 842,04	187,2	6 231	30 043,33	-121,9
1997	490,7	7 285	67 357,58	97,9	2 356	41 553,48	392,8
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	514,7	425,4	89,3	450,4234	-25,0234	133,981	-44,681

Explanation see Tab. I

dem k zápornému znaménku ve výsledné rovnici se znamením kladným.

Čistý export hovězího masa (tab. I)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V meziročí 97/96 se čistý export zvýšil o 69,1 mil. Kč. Na zvýšení čistého exportu se podílí zvýšení exportu o 30,9 mil. Kč, snížení importu o 38,2 mil. Kč.
2. Růst množství vývozu zvýšil čistý export o 46,1 mil. Kč, snížení množství importu jej zvýšilo o 68,7 mil. Kč. Snížení množství importu tvořilo hlavní složku tohoto vlivu.
3. Vlivem snížení ceny exportu došlo ke snížení čistého exportu o 15,2 mil. Kč. Vlivem zvýšení ceny importu došlo k jeho snížení o 30,4 mil. Kč.
4. Snížení množství dovozu mělo určující vliv na zvýšení čistého exportu v daném období.

Čistý export vepřového masa (tab. II)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export se zvýšil o 514,7 mil. Kč. Na tomto zvýšení se podílelo především zvýšení exportu o 425,4 mil. Kč, kladně se projevilo také snížení importu o 89,3 mil. Kč.
2. Čistý export se podstatně zvýšil vlivem zvýšení množství exportu o 450,4 mil. Kč a vlivem snížení

množství importu o 133,9 mil. Kč; souhrnný pozitivní efekt na čistý export vlivem pozitivních efektů změn v množství exportu a importu byl 584,3 mil. Kč.

3. Cenový vliv působil negativně na čistý export. Snížení ceny vývozu působilo ztrátou čistého exportu o 25,0 mil. Kč a zvýšení ceny dovozu ztrátou o 44,7 mil. Kč. Celkový vliv cen byl 69,7 mil. Kč.
4. Určující vliv na zvýšení čistého exportu mělo jak výrazné zvýšení množství exportu, tak i snížení množství importu.

Čistý export drůbežího masa (tab. III)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export se snížil o 145,6 mil. Kč. Na snížení působil především růst dovozu o 137,9 mil. Kč. Snížení exportu o 7,7 mil. Kč posílilo tento negativní vliv.
2. Souhrnný vliv změny množství vývozu a dovozu na čistý export byl záporný -161,8 mil. Kč, přičemž zvýšení množství dovozu se na tom podílelo 121,9 mil. Kč spolu se snížením množství vývozu 39,8 mil. Kč.
3. Cenové vlivy působily celkově pozitivně na růst čistého exportu o 16,2 mil. Kč a to vlivem růstu ceny vývozu o 32,1 mil. Kč, zatímco zvýšení ceny dovozu působilo negativně o 15,9 mil. Kč.

III. Rozklad čistého exportu drůbežního masa 1997/96 – Decomposition of net export of poultry meat 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	275,7	4 483	61 499	526,8	13 548	38 883,97	-251,1
1997	268	3 873	69 197	664,7	16 641	39 943,51	-396,7
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	-145,6	-7,7	-137,9	-39,759	32,05896	-121,955	-15,9445

Explanation see Tab. I

IV. Rozklad čistého exportu živého skotu 1997/96 – Decomposition of net export of live beef cattle 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	561	12 008	46 718,85	363,9	6 912	52 647,57	197,1
1997	889,3	22 249	39 970,34	68,5	1 526	44 888,6	820,8
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	623,7	328,3	295,4	439,47	-111,17	267,19	28,20

Explanation see Tab. I

V. Rozklad čistého exportu mléka a zahuštěné smetany 1997/96 – Decomposition of net export of milk and condensed cream 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	3 125,7	65 303	47 864,57	30,3	1 136	26 672,54	3 095,4
1997	2 428,4	48 232	50 348,32	39,2	1 296	30 246,91	2 389,2
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	-706,2	-697,3	-8,9	-837,05	139,75	-4,55	-4,35

Explanation see Tab. I

4. Zvýšení množství dovozu a ceny dovozu měly určující vliv na snížení čistého exportu. Vliv změny exportu snížením množství a zvýšením ceny byl relativně slabý.

Čistý export živého skotu (tab. IV)

Shrnutí výsledků rozkladu:

- Čistý export se výrazně zvýšil o 623,7 mil. Kč. Na tomto zvýšení se podílelo jak zvýšení exportu o 328,3 mil. Kč, tak snížení dovozu o 295,4 mil. Kč.
- Souhrnný vliv množství vývozu a dovozu zvýšil výrazně čistý export o 706,7 mil. Kč, přičemž zvýšení množství exportu vyvolalo růst o 439,5 mil. Kč

a snížení množství dovozu vyvolalo růst o 267,2 mil. Kč.

- Cenové vlivy působily na čistý export protisměrně. Celkový vliv byl -83,0 mil. Kč, snížení ceny vývozu snížilo čistý export o 111,2 mil. Kč, zatímco snížení ceny dovozu jej zvýšilo o 28,2 mil. Kč.
- Zvýšení množství vývozu mělo určující vliv na zvýšení čistého exportu.

Čistý export mléka a zahuštěné smetany (tab. V)

Shrnutí výsledků rozkladu:

- Čistý export se výrazně snížil o 706,2 mil. Kč. Na tomto snížení se podílelo převážně snížení hodnoty

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	1 206,4	26 851	44 929,43	54,5	984	55 386,18	1 151,9
1997	1 140,5	22 040	51 746,82	66,8	1 201	55 620,32	1 073,7
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997–96	-78,2	-65,9	-12,3	-231,63	165,73	-12,045	-0,255

Explanation see Tab. I

VII. Rozklad čistého exportu – sýry a tvarohy 1997/96 – Decomposition of net export of cheese and curd 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	889,6	15 077	59 003,78	1 257,4	15 412	81 585,78	-367,8
1997	1 196,7	17 495	68 402,4	926,3	11 024	84 025,76	270,4
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997–96	638,2	307,1	331,1	154,0358	153,0642	363,0271	-31,9271

Explanation see Tab. I

exportu o 697,3 mil. Kč, zatímco zvýšení importu jej snížilo o 8,9 mil. Kč.

2. Vliv množství vývozu a dovozu na čistý export byl záporný, celkově 841,6 mil. Kč. Určující vliv na snížení čistého exportu mělo snížení množství exportu, zatímco zvýšení importu jej snížilo o 4,6 mil. Kč.
3. Výrazně pozitivní byl souhrnný cenový vliv na růst čistého exportu o hodnotu 135,4 mil. Kč. Určující vliv měl růst ceny vývozu, který zvýšil čistý export o hodnotu 139,7 mil. Kč, růst ceny dovozu jej sice snížil o hodnotu 4,3 mil. Kč, ale tento vliv byl velmi malý.
4. Určující vliv na výrazné snížení čistého exportu mělo snížení množství exportu.

Čistý export másla (tab. VI)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export se snížil o 78,2 mil. Kč. Toto snížení bylo vyvoláno převážně snížením hodnoty exportu o 65,9 mil. Kč a zvýšením importu o 12,3 mil. Kč.
2. Souhrnný vliv množství exportu a importu byl záporný a snížil hodnotu čistého exportu o 243,6 mil. Kč. Určující vliv na snížení hodnoty čistého exportu mělo snížení množství exportu o 231,6 mil. Kč, zvýšení množství importu jej snížilo o hodnotu 12,0 mil. Kč.
3. Souhrnný cenový vliv zvýšil čistý export o 165,4 mil. Kč, pozitivní vliv změny ceny vývozu a dovozu na čistý export byl dán v podstatě zvýšením ceny vývozu (165,7 mil. Kč).

4. Určující vliv na snížení čistého exportu mělo snížení množství exportu, které nebylo kompenzováno ani příznivým růstem ceny vývozu.

Čistý export – sýry a tvarohy (tab. VII)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export se výrazně zvýšil o 638,2 mil. Kč. Na tomto zvýšení se podílil zvýšení vývozu o hodnotu 307,1 mil. Kč, tak i snížení dovozu o hodnotu 331,1 mil. Kč.
2. Souhrnný vliv množství exportu a importu na čistý export byl výrazně kladný, neboť zvýšil hodnotu čistého exportu o 517 mil. Kč vlivem zvýšeného množství exportu o 154 mil. Kč a vlivem sníženého množství importu o 363,0 mil. Kč.
3. Cenové vlivy působily v souhrnu na čistý export pozitivně. Zvýšily hodnotu čistého exportu o 121 mil. Kč, vliv růstu ceny vývozu byl 153 mil. Kč, zatímco růst ceny dovozu celkový výsledek snížil o 32 mil. Kč.
4. Zvýšení množství exportu a snížení množství importu měly určující vliv na růst čistého exportu.

Čistý export obilí (tab. VIII)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export se podstatně snížil o hodnotu 973,9 mil. Kč, vlivem snížení hodnoty exportu o 585,4 mil. Kč a zvýšení hodnoty importu o 388,5 mil. Kč.
2. Souhrnný vliv množství vývozu a dovozu snížil čistý export o hodnotu 1 497,4 mil. Kč. Hlavní složkou

VIII. Rozklad čistého exportu obilí 1997/96 – Decomposition of net export of cereals 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	860,9	169 877	5 067,78	2 745,2	499 926	5 491,21	-1 884,3
1997	275,5	29 399	9 371,06	3 133,7	612 530	5 115,99	-2 858,2
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997-96	-973,9	-585,4	-388,5	-901,23	315,83	-596,24	207,74

Explanation see Tab. I

IX. Rozklad čistého exportu zeleniny 1997/96 – Decomposition of net export of vegetables 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	653,2	91 043	7 174,632	3 955,6	337 597	11 716,93	-3 302,4
1997	663,6	82 681	8 026,028	3 887,3	275 948	14 087,07	-3 223,7
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997-96	78,7	10,4	68,3	-63,4303	73,83031	790,7029	-722,403

Explanation see Tab. I

X. Rozklad čistého exportu ovoce 1997/96 – Decomposition of net export of fruit 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	632,6	100 534	6 292,399	7 174	469 078	15 293,83	-6 541,4
1997	865,1	143 897	6 011,939	7 259,1	442 242	16 414,32	-6 394
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997-96	147,4	232,5	-85,1	266,3677	-33,8677	425,1352	-510,235

Explanation see Tab. I

jeho snížení bylo výrazné snížení množství exportu, které negativně ovlivnilo čistý export o hodnotu 901,2 mil. Kč, rovněž relativně velké zvýšení množství dovozu snížilo čistý export o 596,2 mil. Kč.

3. Cenové vlivy vývozu a dovozu působily kladně na zvýšení hodnoty čistého exportu o 523,5 mil. Kč. Vlivem zvýšení ceny vývozu se zvýšil čistý export o 315,8 mil. Kč; vlivem snížené ceny dovozu se zvýšil o hodnotu 207,7 mil. Kč. Pozitivní cenové vlivy však byly mnohem menší než negativní vlivy ze změn množství vývozu a dovozu.

4. Snížení množství vývozu mělo určující vliv na snížení čistého exportu.

Čistý export zeleniny (tab. IX)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. Čistý export zeleniny vzrostl o 78,7 mil. Kč. Určující vliv na zvýšení čistého exportu mělo snížení dovozu o 68,3 mil. Kč a rovněž zvýšení vývozu o 10,4 mil. Kč.
2. Na zvýšení čistého exportu působilo množství vývozu a dovozu souhrnným vlivem 727,3 mil. Kč. Ur-

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	971,1	47 503	20 442,92	1 007,6	32 804	30 715,77	-36,5
1997	2 109,6	149 337	14 126,44	963,7	19 119	50 405,36	1 145,9
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997-96	1 182,4	1 138,5	43,9	1 680,861	-542,361	532,0328	-488,133

Explanation see Tab. I

XII. Rozklad čistého exportu chmele 1997/96 – Decomposition of net export of hops 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	1 340,9	7 285	184 063,1	75,2	656	114 634,1	1 265,7
1997	1 047,7	6 039	173 489	57,5	547	105 118,8	990,2
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997-96	-275,5	-293,2	17,7	-222,896	-70,30	11,98	5,71

Explanation see Tab. I

čující vliv mělo podstatné snížení množství dovozu, které zvýšilo čistý export o 790,7 mil. Kč, zatímco snížení množství vývozu způsobilo pokles čistého exportu o 63,4 mil. Kč.

3. Souhrnný cenový vliv na čistý export byl negativní, vedl ke snížení čistého exportu o 648,6 mil. Kč. Především výrazné zvýšení ceny dovozu vyvolalo ztrátu čistého exportu o hodnotu 722,4 mil. Kč, zatímco zvýšení ceny vývozu jej zvýšilo málo významně o 73,8 mil. Kč. Souhrnný negativní cenový vliv na čistý export však byl menší než pozitivní vliv množství.
4. V daném období působily výrazně vlivy dovozu. Pozitivně se projevilo snížení množství dovozu, negativní silný vliv mělo zvýšení ceny dovozu. Celkový efekt vedl k mírnému růstu čistého exportu.

Čistý export ovoce (tab. X)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V daném období se čistý export zvýšil o hodnotu 147,4 mil. Kč. především vlivem zvýšení vývozu o 232,5 mil. Kč. Zvýšení dovozu jej snížilo málo významně o 85,1 mil. Kč.
2. Souhrnný vliv množství vývozu a dovozu působil pozitivně na růst čistého exportu o hodnotu 691,5 mil. Kč. Růst množství vývozu se na této hodnotě podílí 266,4 mil. Kč a snížení množství dovozu 425,1 mil. Kč.

3. Souhrnný cenový vliv vývozu a dovozu v daném období snížil čistý export o 544,1 mil. Kč. Na negativním cenovém vlivu se podílel především růst cen dovozu o hodnotu 510,2 mil. Kč, a méně významně i snížení cen vývozu o hodnotu 33,9 mil. Kč.
4. Zvýšení hodnoty čistého exportu bylo vyvoláno zvýšením množství vývozu, na straně dovozu mělo silný pozitivní vliv snížení množství dovozu, negativní pak zvýšení dovozních cen.

Export cukru a cukrovinek (tab. XI)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V daném období se silně zvýšil čistý export o 1 182,4 mil. Kč. Na zvýšení se podílel růst exportu o hodnotu 1 138,5 mil. Kč a snížení úrovně importu o 43,9 mil. Kč.
2. V tomto období souhrnný vliv množství exportu a importu na čistý export byl pozitivní a zvýšil jej o hodnotu 2 212,9 mil. Kč. Na zvýšení čistého exportu působilo jak zvýšení množství exportu o 1 680,9 mil. Kč, tak snížení množství importu o 532 mil. Kč.
3. V daném období byl souhrnný cenový vliv exportu a importu záporný, snížil čistý export o 1 030,5 mil. Kč. Tento vliv však byl slabší než pozitivní souhrnný vliv množství. Na hodnotě ztráty čistého exportu se podílelo snížení ceny exportu 542,4 mil. Kč a zvýšení ceny importu 488,1 mil. Kč.

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Q _E	cena vývozu ⁴ P _E	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Q _I	cena dovozu ⁷ P _I	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	498	32 485	15 330,15	289,8	14 732	19 671,46	208,2
1997	462,8	23 893	19 369,69	358,7	17 172	20 888,66	104,1
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	–104,1	–35,2	–68,9	–147,509	112,3094	–49,5064	–19,3936

Explanation see Tab. I

XIV. Rozklad čistého exportu těstovin 1997/96 – Decomposition of net export of pasta 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Q _E	cena vývozu ⁴ P _E	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Q _I	cena dovozu ⁷ P _I	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	584,5	38 599	15 142,88	148	6 688	22 129,19	436,5
1997	610,7	43 192	14 139,19	145,9	6 367	22 915,03	464,8
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ _E na X	ΔP _E na X	ΔQ _I na X	ΔP _I na X
1997–96	28,3	26,2	2,1	67,17676	–40,9768	7,227829	–5,12783

Explanation see Tab. I

4. V daném období mělo zvýšení množství vývozu a snížení množství dovozu určující vliv na zvýšení čistého exportu.

Čistý export chmele (tab. XII)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V daném období se čistý export snížil o hodnotu 275,5 mil. Kč zejména snížením exportu o 293,2 mil. Kč. Snížení importu vyvolalo přírůstek čistého exportu o 17,7 mil. Kč.
2. V tomto období souhrnný vliv množství exportu a importu byl rovněž záporný, snížil čistý export o 210,9 mil. Kč, z čehož snížení množství vývozu snížilo čistý export o hodnotu 222,9 mil. Kč a snížení množství importu jej zvýšilo o 12 mil. Kč.
3. Ve sledovaném období souhrnný cenový vliv snížil čistý export o 64,6 mil. Kč. Zejména snížení cen vývozu vyvolalo snížení čistého exportu o 70,3 mil. Kč, zatímco snížení ceny dovozu jej zvýšilo o 5,7 mil. Kč.
4. Na čistý export mělo určující vliv snížení množství vývozu a částečně i snížení ceny vývozu. Kladné vlivy snížení množství dovozu a ceny dovozu byly velmi malé.

Čistý export řepkového a slunečnicového oleje (tab. XIII)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V daném období se čistý export snížil o 104,1 mil. Kč. Na této změně se podílelo snížení exportu o 35,2 mil. Kč a zejména zvýšení importu o 68,9 mil. Kč.

2. V tomto období byl souhrnný vliv množství exportu a importu záporný (197 mil. Kč), vlivem snížení množství exportu o hodnotu 147,5 mil. Kč a částečně též zvýšením množství importu o 49,5 mil. Kč.

3. Ve sledovaném období souhrnný cenový vliv zvýšil hodnotu čistého exportu o hodnotu 92,9 mil. Kč. Výsledek byl vyvolán zvýšením ceny vývozu, které zvýšilo čistý export o hodnotu 112,3 mil. Kč, zatímco zvýšení ceny dovozu jej snížilo o 19,4 mil. Kč.

4. V daném období snížení množství vývozu mělo určující vliv na snížení čistého exportu. Tento vliv z části kompenzovala zvýšená cena vývozu.

Čistý export těstovin (tab. XIV)

Shrnutí výsledků rozkladu:

1. V daném období se čistý export zvýšil o 28,3 mil. Kč, na zvýšení se podílel růst vývozu o 26,2 mil. Kč a snížení dovozu o 2,1 mil. Kč.
2. V tomto období souhrnný vliv množství vývozu a dovozu působil na zvýšení čistého exportu hodnotou 74,4 mil. Kč, přičemž zvýšení množství vývozu zvýšilo čistý export o 67,2 mil. Kč, snížení množství dovozu o 7,2 mil. Kč.
3. Ve sledovaném období cenový vliv působil negativně snížením čistého exportu o hodnotu 46,1 mil. Kč. V důsledku snížení ceny vývozu se čistý export snížil o 41 mil. Kč, zvýšením ceny dovozu o 5,1 mil. Kč.

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	1 215,2	140 335	8 659,28	21,5	2 345	9 168,443	1 193,7
1997	1 326,3	140 632	9 430,997	8,3	702	11 823,36	1 318
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997–96	124,3	111,1	13,2	2,685	108,415	16,727	-3,527

Explanation see Tab. I

XVI. Rozklad čistého exportu piva 1997/96 – Decomposition of net export of beer 1997/96

Výchozí údaje ¹							
	hodnota vývozu ² EX	množství vývozu ³ Qe	cena vývozu ⁴ Pe	hodnota dovozu ⁵ IM	množství dovozu ⁶ Qi	cena dovozu ⁷ Pi	čistý vývoz ⁸ X (EX – IM)
	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹	t	Kč/t ¹⁰	mil. Kč ⁹
1996	2 679,4	2 121 505	1 262,971	95,2	174 166	546,605	2 584,2
1997	3 000,3	2 151 401	1 394,58	152,9	154 265	991,1516	2 847,4
Výsledky rozkladu (v mil. Kč) ¹¹							
	změna ¹² X	změna ¹² EX	změna ¹² IM	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³	vliv změny ¹³
	ΔX	ΔEX	ΔIM	ΔQ_E na X	ΔP_E na X	ΔQ_I na X	ΔP_I na X
1997–96	263,2	320,9	-57,7	39,70	281,21	14,78	-72,48

Explanation see Tab. I

4. Rozhodující vliv na růst čistého exportu mělo zvýšené množství exportu, tento kladný vliv záporně ovlivnila snížená cena exportu.

Čistý export sladu (tab. XV)

Shrnutí výsledků rozkladu:

- V daném období se čistý export zvýšil o hodnotu 124,3 mil. Kč. Zvýšení exportu vyvolalo jeho růst o 111,1 mil. Kč, zatímco snížení dovozu jej zvýšilo o 13,2 mil. Kč.
- V tomto období souhrnný vliv množství vývozu a dovozu vyvolal růst čistého exportu o 19,4 mil. Kč. Zvýšení množství vývozu jej zvýšilo o 2,7 mil. Kč, zatímco snížení množství dovozu jej zvýšilo o 16,7 mil. Kč.
- Ve sledovaném období souhrnný vliv změny cen vývozu a dovozu zvýšil čistý export o 104,9 mil. Kč. Zvýšení ceny vývozu jej zvýšilo o 108,4 mil. Kč, zvýšení ceny dovozu jej snížilo méně významně o 3,5 mil. Kč.
- V daném období určující vliv na zvýšení čistého exportu mělo zvýšení ceny vývozu.

Čistý export piva (tab. XVI)

Shrnutí výsledků rozkladu:

- V daném období se čistý export výrazně zvýšil o hodnotu 263,2 mil. Kč. Zvýšení exportu vyvolalo

jeho růst o 320,9 mil. Kč, zatímco zvýšení dovozu jej snížilo o 57,7 mil. Kč.

- V tomto období souhrnný vliv množství vývozu a dovozu vyvolal růst čistého exportu o 54,5 mil. Kč. Zvýšení množství vývozu jej zvýšilo o 39,7 mil. Kč a snížení množství dovozu jej zvýšilo o 14,8 mil. Kč.
- Ve sledovaném období souhrnný vliv změny cen vývozu a dovozu zvýšil čistý export o 208,7 mil. Kč. Zvýšení ceny vývozu jej zvýšilo o 281,2 mil. Kč, zvýšení ceny dovozu jej snížilo méně významně o 72,5 mil. Kč.
- Určující vliv na zvýšení čistého exportu mělo zvýšení ceny vývozu.

SOUHRNNÉ VÝSLEDKY ROZKLADU PRO 16 UVEDENÝCH KOMODIT

Použitá metoda rozkladu umožňuje sčítání změn čistého exportu, změn exportu a importu, změn vlivů množství exportu a importu a vlivů cen vývozu a dovozu na změnu čistého exportu jednotlivých komodit (jedná se o hodnotové vyjádření). Tímto způsobem lze analyzovat agregát výsledků zahraničního obchodu těchto vybraných komodit z hlediska vlivu množství exportu a importu a cen vývozu a dovozu.

Souhrn pro všechny sledované komodity ve sledovaném období 1996–1997 je uveden v tab. XVII.

	Suma změn ¹ X	Suma změn EX	Suma změn IM	Suma vlivů změn ² Q _E	Suma vlivů změn P _E	Suma vlivů změn Q _I	Suma vlivů změn P _I
1997–96	304,1	233,287	70,81	-931,20	1 164,48	1 300,36	-1 229,55

¹sum of change, ²sum of impact of the change

Shrnutí výsledků rozkladu 16 vybraných komodit:

1. V daném období se souhrnný čistý export zvýšil o 304,1 mil. Kč. Na tuto změnu působilo zvýšení vývozu sumou 233,3 mil. Kč. Snížení dovozu jej zvýšilo o hodnotu 70,8 mil. Kč.
2. V tomto období souhrnný vliv změn množství vývozu a dovozu zvýšil hodnotu čistého exportu o 369,2 mil. Kč. Snížení množství vývozu vyvolalo pokles čistého exportu o 931,2 mil. Kč, zatímco snížení množství dovozu jej výrazně zvýšilo o 1 300,4 mil. Kč.
3. Ve sledovaném období souhrnný vliv změn cen vývozu a dovozu byl negativní, snížil čistý export o hodnotu 65,1 mil. Kč. Tento účinek vyvolalo zvýšení cen vývozu, které působilo na zvýšení čistého exportu o 1 164,5 mil. Kč, výrazné zvýšení cen dovozu však snížilo čistý export více – o hodnotu 1 229,6 mil. Kč.
4. V daném období na zvýšení čistého exportu mělo vliv především významné snížení množství importu a růst cen vývozu.

ního sektoru ukazuje na jeho výhody při komoditní analýze s možnostmi jejího použití i pro analýzu širších agregátů. Pro vyvození závěrů má význam jednak posouzení váhy vlivu exportu a importu na čistý export a zejména pak posouzení váhy vlivu determinant množství vývozu a dovozu a cenových vlivů. V tomto směru provedená analýza poskytla názorný přehled o síle těchto vlivů u uvedených komodit a jejich agregátů. K preciznější a širší analýze by bylo potřebné zvýšit dostupnost údajů a zejména vytvořit srovnatelnou komoditní základnu v agrárním sektoru pro tyto účely. To platí i pro dostupnost údajů bilance HDP v odvětvovém členění, která by umožnila použití modelu i v makroekonomických rozbořech obchodní a platební bilance v agrárním sektoru.

LITERATURA

- Hoffmann V. (1986): Ředitelská analýza. Praha, Svoboda.
- Mach J., Burianová J. (1996): Vztahy mezi zahraničním obchodem a obchodní bilancí země – metodické aspekty analýzy vlivu exportu a importu agrárních komodit na obchodní bilanci. In: Svatoš a kol.: Ekonomické a právní determinanty rozvoje zahraničního obchodu. [Výzkumná zpráva grantového projektu NAZV], s. 26–44.
- Matějka M. (1976): Hodnocení efektivnosti výrobního podniku. Praha SNTL.
- Vološin J., Dubovická Š. (1998): Vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR v roce 1996, 1997. VÚZE Praha.

Došlo 22. 1. 1999

ZÁVĚR

Účelem studie nebylo hodnotit širší ekonomické souvislosti uvedeného vlivu determinant na čistý export, tím i na obchodní a platební bilanci země v agrárním sektoru, nýbrž ukázat na potřebu i možnosti analýzy těchto determinant využitím metod statistického rozkladu, především pak prospěšnost analýzy použitím metody logaritmického rozkladu. Model navržený ve studii pro tuto analýzu vlivů na obchodní bilanci agrár-

Kontaktní adresa:

Ing. Jaroslava Burianová, Česká zemědělská universita, 165 21 Praha 6–Suchbát, Česká republika, tel. +420 2 2438 2333

PROBLÉMY KLASIFIKACE A TŘÍDĚNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

PROBLEMS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES CLASSIFICATION AND SORTING

E. Divila, Z. Sokol

Research Institute of Agricultural Economics, Prague, Czech Republic

ABSTRACT: The contribution deals with the actual problems of agricultural enterprises classification. It issues from the specific features of the agrar structure in CR and at the same time from the needs to harmonize the relevant sorting and classification with the EU. It deals with the criteria such as: legal form of enterprising, way of origine, production orientation and size of the enterprise and the character of its business activities. In the connection with the last mentioned criterion, applied to the enterprises of individual persons, the authors pay a special attention to the semantic and quantitative definition of a family farm in the conditions of present Czech agriculture.

Key words: enterprise, enterprising, agricultural enterprises classification, classification criteria, individual and legal person, main and side business activity, economic size and production orientation of enterprise, family farm

ABSTRAKT: Článek pojednává o aktuálních problémech klasifikace zemědělských podniků. Vychází ze zvláštností agrární struktury v ČR a zároveň z potřeby sladit příslušná třídění a klasifikace s EU. Zabývá se takovými kritérii, jako jsou: právní forma podnikání, způsob vzniku, zaměření výrobní činnosti a velikost podniku a charakter jeho výdělečné činnosti. V souvislosti s posledním z uvedených kritérii, aplikovaným na podniky fyzických osob, věnují autoři zvláštní pozornost pojmovému a kvantitativnímu vymezení rodinné farmy v podmínkách současného českého zemědělství.

Klíčová slova: podnik, podnikání, klasifikace zemědělských podniků, kritéria klasifikace, fyzická a právnická osoba, výdělečná činnost hlavní a vedlejší, ekonomická velikost a výrobní zaměření podniku, rodinná farma

ÚVOD

V průběhu transformačního období se v České republice zvýšil nejen celkový počet zemědělských podniků¹, ale i množství a pestrost jejich forem; výrazně se diferencovala podnikatelská struktura. Už samotný fakt velkého počtu podniků volá z důvodu přehlednosti a uspořádanosti po jejich určitém rozřazení, po jejich klasifikaci. Tím více to vyžaduje odlišnost a pestrost jejich vnitřního uspořádání, rozmanitost vnitřní struktury jednotlivých skupin podniků.

ZEMĚDĚLSKÉ PODNIKY A POTŘEBA JEJICH KLASIFIKACE

Podle Obchodního zákoníku se podnikem rozumí soubor hmotných, osobních a nehmotných složek podnikání provozovaného v rámci jednoho podnikatelského subjektu. Podnikání je přitom definováno jako samostatná soustavná činnost, prováděná podnikatelem

vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku.

Uvedené vymezení podniku a podnikání se vztahuje na všechna hospodářská odvětví, tzn. i na odvětví zemědělství. Tento příspěvek je zaměřen na klasifikaci a třídění podniků v zemědělské prvovýrobě, na podniky zabývající se převážně rostlinnou a živočišnou výrobou, které však mohou rovněž poskytovat služby (související se zemědělskou výrobou nebo i jiného druhu) a provozovat některé další ekonomické činnosti (hospodaření v lesích, zpracování zemědělských surovin aj.).

Užitečnost a naléhavost systematické klasifikace zemědělských podniků vyplývá ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je potřeba objektivizace analytických prací. Např. rozbor hospodářských výsledků by měl být primárně prováděn v homogenních skupinách podniků, poněvadž nemá téměř žádný smysl společně analyzovat a komparovat výsledky hospodaření podniků zcela rozdílného výrobního zaměření, podniků s různým podílem jejich příjmů ze zemědělství apod. a nikoliv za zemědělství jako celek.

¹ Používáme tradičního pojmu zemědělský podnik. Univerzální používání pojmu „farma“ by mělo být spíš módní záležitostí žurnalistiky než odborných prací. Přitom nevylučujeme jeho použití ve specifickém významu.

Druhým důvodem je potřeba zpřesnění predikce dopadu různých opatření zemědělské politiky na zemědělské podniky. Jednotlivá agrární politická opatření nemají svůj význam především z hlediska zemědělství jako celku, ale jejich předpokládaný dopad na různé typy zemědělských podniků je odlišný a s tím musí věrohodná predikce účinnosti opatření hospodářské politiky počítat². Různé typy zemědělských podniků mají odlišná kritéria rozhodování a vzorec chování a nereagují proto na stejné vnější podmínky (včetně opatření zemědělské politiky) stejným způsobem. I to podtrhuje potřebnost klasifikace zemědělských podniků z různých hledisek.

KRITÉRIA TRÍDĚNÍ ZEMĚDĚLSKÝCH PODNIKŮ

Zemědělské podniky lze třídit podle účelu, k němuž má toto třídění sloužit. Např. pro analýzu hospodářských výsledků je možno rozdělit podniky na kategorie ziskových a ztrátových, je užitečné sledovat odděleně výsledky hospodaření podniků v různých výrobních oblastech atd. Pro určité účely lze vytvářet skupiny podniků i kombinací několika hledisek.

V tomto příspěvku se pokoušíme klasifikovat zemědělské podniky podle takových kritérií, která vyjadřují jejich podstatné charakteristiky a relativně trvalé vlastnosti jejich vnitřní struktury, vnitřního uspořádání a chování, nikoliv vnější podmínky jejich fungování. V prvním kroku je nutno klasifikovat zemědělské podniky podle odlišných kritérií a hledisek odděleně, v dalších krocích je možno kritéria kombinovat. V příspěvku jsou použita tato kritéria: právní forma podnikání, charakter výdělečné činnosti, způsob vzniku, zaměření výrobní činnosti, velikost podniku.

Právní forma podnikání

Základním a u nás běžně používaným kritériem klasifikace zemědělských podniků je právní forma jejich podnikání. Tento způsob členění je založen na ustanoveních obecných a specifických právních norem v ČR.

Podnikatelé a odvozeně i zemědělské podniky se podle obchodního zákoníku člení do čtyř kategorií:

- osoba zapsaná v obchodním rejstříku,
- osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění,
- osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění (podle zvláštních předpisů),
- fyzická osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je registrována podle zvláštního předpisu pro samostatné hospodářské rolníky³.

Obchodní zákoník rozlišuje zároveň fyzické a právnické osoby. Fyzická osoba je člověk – občan, jehož způsobilost k samostatnému podnikání vzniká zletilostí

(dovřením osmnáctého roku). Způsobilost mít práva a povinnosti se vztahuje i na právnické osoby, tzn. obchodní společnosti a družstva (jejichž právní úprava je provedena v obchodním zákoníku), státní podniky (podle zákona o státním podniku) aj.

Fyzickými osobami podnikajícími v zemědělství jsou jak samostatní hospodáři rolníci, tak fyzické osoby podnikající podle živnostenského zákona a rovněž podle jiných zákonů (fyzické osoby vyloučené z působnosti živnostenského zákona, např. veterinární lékaři, auditoři apod., pokud provozují zemědělskou výrobu jako hlavní zdroj příjmů). Všechny tyto tři kategorie fyzických osob se mohou zapsat do obchodního rejstříku a nabýt tak práv a povinností spojených s tímto zápisem.

Právnické osoby podnikající v zemědělství zahrnují především čtyři druhy obchodních společností, rozlišované obchodním zákoníkem. Jsou to akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným jako společnosti kapitálové a veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti jako společnosti osobní. Dále sem patří družstva, státní zemědělské podniky a zemědělské jednotky rozpočtových a jiných organizací.

Současná agrární struktura v ČR se vyznačuje relativně nízkou vahou podniků fyzických osob (PFO) a výraznou převahou podniků právnických osob (PPO), čímž se výrazně liší od podnikové struktury zemědělství EU⁴. Obdobnou strukturu zemědělských podniků z hlediska právních forem podnikání jako ČR mají v rámci EU pouze nové spolkové země (NSZ) SRN.

Také zde převažují dosud podniky právnických osob. Na rozdíl od ČR však v SRN nezahrnují mezi PPO veřejné obchodní ani komanditní společnosti, ale pouze kapitálové společnosti – akciové a s ručením omezeným, spolu s družstvy a těmi PPO, jejichž právní úprava na rozdíl od soukromých právnických osob, odpovídá veřejnému právu (především státní podniky).

Veřejné obchodní a komanditní společnosti jsou v SRN zahrnovány do širší kategorie osobních společností – spolu s tzv. společnostmi občanského práva. Tyto společnosti, které jsou obdobou našich sdružení pro společné podnikání podle Občanského zákoníku (tzn. bez založení právnické osoby) jsou v NSZ SRN poměrně velmi rozšířené. Tvorbí zde hlavní součást jedné ze tří základních klasifikačních skupin zemědělských podniků podle právní formy podnikání: podniky jednotlivců, osobní společnosti, podniky právnických osob.

Podle našeho názoru by bylo účelné uplatnit obdobnou klasifikaci zemědělských podniků i v ČR. Doporučujeme proto klasifikovat zemědělské podniky podle právních forem podnikání takto:

1. Podniky jednotlivců
 - samostatné hospodářské rolníci,
 - ostatní podniky jednotlivců, podnikajících na základě živnostenského nebo jiného oprávnění.

2 Např. v článku Agenda 2000 a nové spolkové země (Agrarwirtschaft, 47, (12): 473–481) jsou odhadovány odlišné důsledky změn zemědělské politiky EU pro podniky specializované na tržní plodiny, na objemná krmiva a pro tzv. velké podniky.

3 Zákon č. 219/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů.

4 Na PPO připadá u nás přibližně 75 % zemědělské půdy obhospodařované všemi podnikatelskými subjekty, zatímco např. v EU v průměru zhruba jen 5 %.

2. Osobní společnosti
 - společnosti (sdružení) podle občanského práva,
 - osobní obchodní společnosti podle obchodního zákoníku, tzn. veřejné obchodní a komanditní společnosti.
3. Kapitálové společnosti
 - společnosti s ručením omezeným,
 - akciové společnosti.
4. Družstva (se zemědělskou prvovýrobou, bez ohledu na jejich označení: zemědělská, výrobní a obchodní apod.).
5. Ostatní ekonomické subjekty v zemědělské prvovýrobě
 - státní podniky,
 - rozpočtové a příspěvkové organizace, školská zařízení,
 - jiné (nezařazené do předchozích skupin).

Uvedený rozšířený návrh klasifikace zemědělských podniků podle právní formy jejich podnikání by mohl být v této podrobné podobě uplatněn především v Agrocenzu, který by měl – jako periodicky prováděné celoplošné sčítání zemědělských podniků – vycházet z detailního třídění zemědělských podniků. V jiných případech (výběrová šetření) je racionální použít hrubší klasifikaci.

Syntéza příbuzných skupin podniků vede k formování jejich dvou základních kategorií podle právní formy podnikání v zemědělství ČR:

- podniky fyzických osob zahrnující obě kategorie podniků jednotlivců a společnosti (sdružení) podle občanského práva;
- podniky právnických osob zahrnující kapitálové a osobní obchodní společnosti, družstva, státní podniky, rozpočtové a jiné organizace.

Kategorii podniků fyzických osob nelze ztotožnit s tzv. rodinnými farmami, které představují specifickou skupinu.

Charakter výdělečné činnosti

Podniky, které se zabývají zemědělskou prvovýrobou, je možno z hlediska zdrojů jejich důchodů, resp. z hlediska charakteru výdělečné činnosti, rozdělit na skupinu těch, v nichž zemědělství představuje hlavní výdělečnou činnost a skupinu těch, kde je zemědělství jen vedlejší výdělečnou činností. Toto členění podniků je zcela běžné ve státech EU, způsob členění je postupně zpřesňován.

Zemědělská statistika SRN vymezuje kategorie podniků podle charakteru výdělečné činnosti takto: za podniky s hlavní výdělečnou činností jsou považovány podnikatelské subjekty v zemědělství s 1,5 a více pracovními

silami (PS)⁵ na podnik (u nichž se předpokládá, že jejich příjmy pocházejí převážně ze zemědělství) nebo s 0,75 až 1,5 PS na podnik, pokud dosahuje podíl příjmů ze zemědělské činnosti na celkových příjmech domácnosti zemědělce nejméně 50 %. Všechny ostatní zemědělské podniky fyzických osob jsou zařazeny do kategorie podniků s vedlejší činností. V ČR stojí toto hledisko třídění zatím mimo pozornost ekonomických analýz i statistického sledování. Přitom podniky s vedlejší výdělečnou činností v zemědělství představují také u nás velký počet hospodařících subjektů, i když jejich podíl jak na celkové, tak zejména na tržní zemědělské produkci je velmi malý.

Jde vesměs o podniky s velmi omezeným rozsahem půdy a kapitálu, kde hlavním výrobním faktorem je rodinná pracovní síla. Uplatnění této rodinné pracovní síly spolu s výrobou zemědělských produktů pro samozásobení (případně pro prodej přebytků na lokálním trhu) je také hlavním cílem hospodaření těchto ekonomických subjektů, které lze obtížně nazývat podniky, a jimž by odpovídalo výstižnější označení „doplňková hospodářství“. Chování těchto hospodářství závisí především na vnějších nezemědělských faktorech, k nimž patří možnost zaměstnání mimo vlastní domácnost, dopravní spojení s okolím atd.

Způsob vzniku

Současná podnikatelská struktura zemědělství ČR se vytvářela na pozadí a v důsledku zásadních sociálně ekonomických přeměn, k nimž došlo po roce 1989. V této souvislosti je možno rozčlenit všechny současné zemědělské podniky z hlediska způsobu jejich vzniku v transformačním období na tři základní kategorie, na podniky vzniklé⁶:

- a) privatizací
- b) transformací
- c) restitucí.

První kategorie se vytvořila na základě privatizační legislativy především privatizací státních statků, jejímž specifickým znakem bylo, že předmětem privatizace se až doposud nestala státní půda. Základní privatizační metodou byl přímý prodej, uplatnily se také formy veřejné soutěže, veřejné dražby a bezúplatného převodu. Více než polovina takto vzniklých podniků má právní formu obchodní společnosti, čtvrtinu představují podniky fyzických osob, zbytek ostatní formy.

Druhá kategorie vznikla cestou majetkoprávní transformace původních Jednotných zemědělských družstev. Na základě tzv. transformačního zákona se vytvořily nové nástupnické podniky právnických osob: zemědělská družstva, akciové společnosti a společnosti s r.o.

5 Ukazatel pracovní síly, použitý při vymezování podniků s hlavní činností, zahrnuje jak rodinné, tak nerodinné (námezdní) pracovníky. Jedna PS odpovídá přitom plně zaměstnané osobě, jejíž výdělečná činnost není snížena a která je ve věku 18 až 65 let. Toto vymezení zhruba odpovídá naší kategorii osoba trvale činná.

6 Jde o primární způsob vzniku zemědělských podniků v důsledku ekonomických transformačních procesů. Statistika třídí podniky podle způsobu vzniku jinak. Statistický Registr ekonomických subjektů rozlišuje tyto hlavní kódy vzniku organizace (podniku): nová; sloučením; vyčleněním; rozdělením; privatizací; uplatněním transformačního zákona a § 766 obchodního zákoníku; nestandardní vznik.

Třetí kategorii představují zemědělské podniky vzniklé v důsledku realizace restitučních nároků, které oprávněné osoby uplatňovaly vůči státním podnikům, zemědělským družstvům, příp. jiným povinným osobám. Podnikatelské subjekty vzniklé primárně cestou restituce mají právní formu fyzických osob. Ne všechny priznané restituční nároky však vedly k bezprostřednímu vzniku nových zemědělských podniků.

Uvedené tři kategorie podniků podle způsobu jejich vzniku jsou vymezeny z hlediska klasifikačních potřeb a požadavků. Ve skutečnosti vznikla značná část zemědělských podniků kombinovaným způsobem.

Význam členění zemědělských podniků z hlediska způsobu jejich vzniku spočívá v tom, že umožňuje identifikovat odlišné podmínky hospodaření jednotlivých kategorií, rozdílné ekonomické problémy, které se jednotlivých kategorií týkají, jejich odlišné zájmy i reakce na opatření zemědělské politiky.

Zaměření výrobní činnosti

Členění zemědělských podniků podle převažujícího zaměření výroby, podle specializace, nemá v ČR tradici. Je to dáno především tím, že v posledních desetiletích zcela převažovaly velké státní a družstevní podniky, které díky své velikosti dosahovaly potřebné koncentrace výroby ve většině odvětví i při svém celkovém univerzálním výrobním zaměření. Specializace jako masový jev byla rozvinuta především vnitropodnikově. Podniková specializace se výrazněji projevila v oblasti trvalých kultur a v těch odvětvích živočišné výroby, která nebyla bezprostředně vázána na půdu.

Naproti tomu v zemích, kde v zemědělství převládají malé a střední podniky rodinného typu, si technologický pokrok vynutil poměrně značnou podnikovou specializaci neomezenou jen na oblast trvalých kultur a chov monogastrů. Proto, ale i z obecných potřeb objektivizace analýz, predikcí důsledků opatření zemědělské politiky, zaměření poradenství a služeb pro zemědělství, byl v EU vypracován a je aplikován systém klasifikace zemědělských podniků podle jejich výrobního zaměření.

Podle metodiky EU jsou zemědělské podniky klasifikovány na základě podílu jednotlivých výrobních odvětví podniku na tvorbě tzv. standardního příspěvku na úhradu, jímž je normativně stanovený regionálně diferencovaný peněžní výnos podniku, snížený o specifikované variabilní náklady. Je propočten na hektar jednotlivých plodin a na kus jednotlivých kategorií hospodářských zvířat. Podle převažujícího podílu odvětví nebo jejich kombinací na celopodnikovém standardním příspěvku na úhradu je každý podnik zařazen do určité kategorie výrobního zaměření.

Schéma klasifikace podle výrobního zaměření je velmi podrobné, kategorizuje podniky ve čtyřech po-

stupných rozlišovacích úrovních. První řád klasifikace (tzv. obecný typ výrobního zaměření) zahrnuje 9 obecných typů: 1. Polní výroba, 2. Zahradnictví, 3. Trvalé kultury, 4. Chov skotu, 5. Chov prasat, drůbeže a jiných druhů zvířat krmených jádrem, 6. Smíšená rostlinná výroba, 7. Smíšená živočišná výroba, 8. Smíšená rostlinná a živočišná výroba, 9. Neklasifikovatelné výrobní zaměření. V další rozlišovací úrovni je např. 1. obecný typ Polní výroba dále členěn na tzv. hlavní typy výrobního zaměření: 11. Obilnářství, 12. Všeobecná polní výroba, obecný typ 4. Chov skotu na hlavní typy 41. Produkce mléka, 42. Odchov a výkrm skotu, 43. Kombinovaný chov skotu, 44. Ovce, kozy a ostatní chovy zvířat zkrmlujících objemnou píci. Také tyto hlavní typy jsou dále podrobněji členěny.

V ČR byl uplatněn tento způsob klasifikace v rozřazení zemědělských podniků zahrnutých do sítě testovacích podniků podle výsledků výběrového šetření prováděného VÚZE⁷. Podniky byly s přihlédnutím ke skladbě šetřeného vzorku podle výrobního zaměření rozřazeny do 7 vybraných kategorií evropské klasifikace: 11. Obilnářství, 12. Všeobecná polní výroba, 4. Chov skotu, 5. Chov prasat a drůbeže, 7. Smíšená živočišná výroba, 81. Polní výroba a chov skotu, 82. Různé druhy rostlinné a živočišné výroby.

Není předmětem tohoto příspěvku analyzovat údaje uvedeného šetření, proto se omezí jen na konstatování a dokumentaci základního zjištění, které z daného způsobu třídění zemědělských podniků vyplynulo. Budeme-li považovat zařazení podniků do prvních dvou použitých kategorií (11. Obilnářství a 12. Všeobecná polní výroba) za výrobní orientaci na rostlinnou výrobu, do dalších tří kategorií (4. Chov skotu, 5. Chov prasat a drůbeže a 7. Smíšená živočišná výroba) za orientaci na živočišnou výrobu a do posledních dvou kategorií (81. Polní výroba a chov skotu a 82. Různé druhy rostlinné a živočišné výroby) za převažující nespecializované, univerzální výrobní zaměření, pak z údajů šetření vyplývají tyto řádově kvantifikované relace uvedené v tab. I.

Údaje zřetelně potvrzují dosud plně neověřenou hypotézu o celkově výraznější mezipodnikové výrobní spe-

I. Třídění zemědělských podniků podle výrobního zaměření – Classification of agricultural enterprises according to production orientation

	Podniky ¹	
	fyzických osob ²	právnických osob ³
Orientace na rostlinnou výrobu ⁴	50 %	10 %
Orientace na živočišnou výrobu ⁵	20 %	20 %
Nespecializované výrobní zaměření ⁶	30 %	70 %

¹enterprises, ²of individual persons, ³of legal persons, ⁴orientation on plant production, ⁵orientation on animal production, ⁶non-specialized production orientation

7 Výběrové šetření hospodářských výsledků podnikatelských subjektů v zemědělství za rok 1997 v síti testovacích podniků – Samostatná příloha Zprávy o stavu českého zemědělství 1997 – VÚZE 1998.

cializaci PFO a o jejich zaměření především na rostlinnou výrobu, což se projevuje zejména v kategorii velkých PFO.

Velikost podniku

K členění zemědělských podniků podle jejich velikosti byl a je v ČR běžně používán ukazatel výměry podnikem obhospodařované zemědělské půdy, a to navzdory jeho známým nedostatkům.

V EU je klasifikace zemědělských podniků podle velikosti prováděna pomocí ukazatele Evropská velikostní jednotka (EVJ). K její konstrukci je opět použit parametr standardního příspěvku na úhradu. Celopodnikový standardní příspěvek na úhradu konkrétního podniku vypočtený z výměry jednotlivých plodin a stavů zvířat

kostních skupin na výměře obhospodařované půdy činí zhruba: 16 %, 47 %, 37 %.

Pro určité účely lze vytvářet skupiny podniků i kombinací několika kritérií. Takovým případem je i následující pokus o vymezení kategorie „rodinná farma“.

KATEGORIE RODINNÝCH FAREM

Podniky fyzických osob v našem zemědělství představují velmi široké spektrum podnikatelských subjektů, především z hlediska značně odlišné velikosti (plošné a ekonomické), zastoupení rodinné a námezdní pracovní síly a charakteru výdělečné činnosti. Pouze část těchto podniků má charakter tzv. rodinných farem (podniků rodinného typu).

K vymezení pojmu „rodinná farma“

Definice rodinné farmy se různí. Někdy se pod tímto termínem rozumí zemědělský podnik, který zaměstnává pouze rodinné příslušníky (může přitom využívat přechodnou, sezónní výpomoc cizích osob). Podle obecnější definice, uvedené v práci M. Tracyho (1993), je to „farma, kterou řídí rodina farmáře, ale může zaměstnávat další osoby“. Neuvádí se však, je-li tato možnost nějak omezena (např. určitým poměrem mezi rodinnými a námezdními pracovníky).

Výkladový slovník agrární ekonomiky (VÚZE 1993, s. 73) vymezuje rodinný podnik v zemědělství jako hospodářskou jednotku, ve které

- výrobní prostředky jsou plně nebo z velké části rodinným vlastnictvím (patří sem však i propachtované podniky),
- vedoucí podniku a členové jeho rodiny převážně sami zajišťují práce,
- o záležitostech týkajících se podniku rozhoduje většinou podnikatel po dohodě s manželkou a spolupracujícími členy rodiny,
- všichni v podniku pracující znají jeho chod a souvislosti,
- domácnost rodiny a podnik jsou finančně i pracovníčně těsně propojeny,
- na základě ekonomických předpokladů jsou zvlášť zaručeny zachování úrodnosti půdy a zřetel k požadavkům ochrany životního prostředí,
- existuje těsná vazba chovu hospodářských zvířat na půdu.

Dále se zde uvádí následující významné kritérium: rodinný podnik nelze charakterizovat rozsahem užívané plochy, ale jedine pracovními a výdělečnými možnostmi, které může poskytnout normální rolnické rodině.

Macmillanův slovník moderní ekonomie rozlišuje mezi

- rodinným zemědělstvím, které definuje jako zemědělský systém, který je založen na rodině jako hospodářské jednotce (family-unit agriculture); výroba se zde obvykle zaměřuje na zabezpečení základních existenčních potřeb, pouze část produkce je zpenězo-

II. Třídy ekonomické velikosti podniků podle metodiky EU – Economic size classes of enterprises according to the EU methodology

Třída ekonomické velikosti podniku ¹	Vymezení v EVJ ²	Označení velikostních tříd ³
I	< 2	velmi malé ⁴
II	2 ≥ 4	
III	4 ≥ 6	malé ⁵
IV	6 ≥ 8	
V	8 ≥ 12	pod středem ⁶
VI	12 ≥ 16	
VII	16 ≥ 40	nad středem ⁷
VIII	40 ≥ 100	velké ⁸
IX	> 100	velmi velké ⁹

¹calls of enterprise economic size, ²ESU classification, ³definition of size classes, ⁴very small, ⁵small, ⁶under average, ⁷above average, ⁸big, ⁹very big

je přepočten na EVJ a to v relaci: 1 EVJ = 1 200 ECU standardního příspěvku na úhradu. Získaný počet EVJ slouží k zařazení jednotlivého zemědělského podniku do některé z následujících devíti tříd ekonomické velikosti podniků (tab. II).

Členění jednotlivých podniků do tříd ekonomické velikosti je podmíněno reálnými poměry v EU. Z hlediska podnikatelské struktury zemědělství ČR se jeví třídění nižších velikostních skupin jako nadměrně detailní a naopak klasifikace velkých podniků jako příliš hrubá.

Svědčí o tom např. to, že podíl podniků právnických osob sledovaných ve výběrovém šetření VÚZE, které byly podle evropské klasifikace zařazeny do třídy IX – velmi velké podniky, činí 88 % všech podniků této kategorie a uvedené podniky obhospodařují téměř 95 % zemědělské půdy všech podniků právnických osob. Mnohem lépe vyhovují kritéria evropské klasifikace pro třídění podniků fyzických osob, u nichž podíl počtu malých podniků (I–IV třída) činí zhruba 44 %, podíl středních podniků (V–VII třída) 45 % a podíl velkých podniků (VIII–IX třída) přibližně 11 %. Podíly stejných veli-

vána na místních trzích; zemědělské metody v tomto typu rodinného zemědělství jsou zpravidla neefektivní a pracově náročné;

– rodinnou farmou, jejíž velikost umožňuje zavádět technologická zlepšení.

Druhý z uvedených typů rodinných zemědělských subjektů odráží výrazný posun v přístupu k tradiční agrární struktuře, projevující se jak v západní Evropě, tak v Severní Americe. Politickou prioritou přestává být blíže nedefinovaná rodinná farma jako taková, ale farma takové ekonomické velikosti, která umožňuje její „životaschopnost“. S tím souvisí i „uvolňování“ původního základního definičního znaku rodinné farmy – práce vykonávané plně nebo převážně příslušníky farmářovy rodiny⁸.

Reálný vývoj v zemědělství vyspělých zemí směřuje k tomu, aby za rodinnou farmu byla považována ta část celého systému rodinného zemědělství, jejíž hlavní výdělečná činnost je zaměřena na zemědělství, je tržně orientována a tak velká, aby byla ekonomicky životaschopná a umožňovala technologická zlepšení. Přitom může používat i cizí pracovní síly, avšak za podmínky, že podstatná část prací je vykonávána a řízení farmy zabezpečováno majitelem a jeho rodinnými příslušníky.

Rodinná farma se tak odlišuje na jedné straně od tzv. rodinných doplňkových hospodářství, na straně druhé od velkých zemědělských podniků jednotlivců, které jsou založeny na používání cizí pracovní síly.

Možnosti kvantifikace rodinných farem

Stejně jako v EU, ani u nás nejsou rodinné farmy přímými objekty statistického zjišťování. Právě tak naše statistika neposkytuje ani přímé údaje o podnicích s hlavní výdělečnou činností v zemědělství při úvaze o možné kvantifikaci počtu rodinných farem v ČR. Je proto nutné opřít se o některé jiné ukazatele.

Vedle výsledků výběrového šetření VÚZE je k dispozici plošné rozdělení PFO šetřených Agrocenzem 1995⁹ podle výše standardních příspěvků na úhradu spolu s přehledem dalších vybraných ukazatelů, jak je uvedeno v tab. III. Při použití kritéria charakteru výdělečné činnosti lze PFO zařazené do třídy V–IX považovat z hlediska rozsahu vynaložené pracovní síly jednoznačně za podniky s hlavní výdělečnou činností v zemědělství; hospodařící subjekty ve třídě I–III patří naopak převážně mezi ty, jejichž činnost v zemědělství je činností vedlejší. Lze tak usuzovat i z hlediska velikosti standardního příspěvku na úhradu, který ve třídách V–IX dosahuje hodnot 492 tis. Kč a více na podnik, což umožňuje nejen zabezpečit obživu rodinných pracovníků,

ale i uhradit další fixní náklady a investovat do rozvoje podniku. Průměrná výměra těchto podniků se pohybuje od 49,78 ha z.p. ve třídě V do 854,16 ha z.p. ve třídě IX.

Avšak všechny tyto podniky nepatří do kategorie rodinných farem. I když v použitých údajích nejsou rozlišovány rodinné a cizí pracovní síly, je zřejmé, že až na zcela ojedinělé výjimky, nejsou PFO zařazené do třídy VIII a IX s počtem trvale činných pracovníků 10,16, resp. 35,43 na 1 podnik rodinnými farmami z hlediska definice.

Za rodinné farmy ze všech relevantních hledisek je možno považovat PFO uvedené v analyzovaném členění ve třídách V–VII. Těchto podniků je 2 754, jejich celková výměra činí přibližně 220 000 ha z.p. a průměrná výměra podniku zhruba 80 ha z.p. Třída ekonomické velikosti IV se sice jeví z hlediska použitých ukazatelů ne zcela jednoznačně, ale lze ji v podstatě také zahrnout do kategorie rodinných farem. V tom případě se počet rodinných farem v ČR zvyšuje na 3 805, jejich výměra na 260 000 ha z.p. a průměrná výměra činí zhruba 68 ha z.p.¹⁰

Tyto odhady je možno ověřit jiným tříděním použitým v Agrocenzu 95, zohledňujícím zastoupení rodinných pracovníků a zaměstnanců. Jde o členění PFO sledovaných Agrocenzem podle jejich celkové vybavenosti trvale činnými pracovníky (TČP), jak je uvedeno v tab. IV.

Z údajů je zřejmé, že v podnicích s více než 6 TČP zcela převládají cizí pracovní síly, tzn. zaměstnanci (od 71,7 % do 99,8 %), nejde tedy o podniky charakterizovatelné jako rodinné zemědělství. Na druhé straně s ohledem na průměrný počet pracovních sil i na průměrnou výměru půdy nelze považovat krajní kategorie (s 0 a 1 TČP) za životaschopnou moderní rodinnou farmu. Ve zbývajících kategoriích (2–5 TČP) výrazně převládá podíl rodinné pracovní síly (85 %) a průměrná výměra 1 podniku se blíží 50 ha z.p. (43,75 ha). Těchto podniků je 5 458 a výměra jimi obhospodařované zemědělské půdy činí 238 807 ha. Tyto údaje se řádově neliší od přechodí souhrnné kvantifikace rodinných farem. Určitou odlišnost lze vysvětlit tím, že část podniků (především s 2–3 TČP) zřejmě nesplňuje všechny předpoklady zařazení mezi rodinné farmy, zatímco tyto předpoklady zřejmě může splňovat část podniků při spodní hranici kategorie 6–10 TČP.

Souhrnně lze odhadnout, že počet životaschopných rodinných farem se v ČR na základě údajů Agrocenzu 95 pohybuje mezi 3 500–4 500, které obhospodařují výměru 230 000 až 280 000 ha z. p. Vzhledem k tomu, že část těchto podniků neobhospodařuje zemědělskou půdu (je specializovaná na živočišnou výrobu) nebo

8 Zároveň dochází k určitému posunu v definici rodinné farmy směrem k širšímu pojetí rodinného podnikání (family business farming). Rodinné zemědělské podnikání ve vyspělých zemích zahrnuje jak individuální rodinné zemědělské podniky, tak tzv. rodinná partnerství (sdružení půdních, finančních, materiálových a pracovních zdrojů zúčastněných osob, spojených rodinnými vztahy) a korporace rodinného typu (obchodní společnosti vlastněné plně nebo majoritně jednotlivými rodinami). Tyto podnikatelské formy jsou ovšem dosud poměrně málo rozšířené.

9 Jedná se o 22 236 PFO z celkového počtu 24 183 subjektů v této podnikatelské formě zjištěných Agrocenzem a příslušných podle hlavního výrobního zaměření do odvětví zemědělství.

10 Propočtení průměrné výměry je ovlivněn tím, že v souboru jsou zastoupeny i zemědělské podniky bez půdy a s nízkou výměrou z.p., specializované na živočišnou výrobu, příp. na trvalé kultury.

III. Vybrané ukazatele za podniky fyzických osob v členění podle ekonomické velikosti vyjádřené v EVJ* – Selected indices for the enterprises of individual persons according to the economic size expressed in ESU*

Ukazatel ¹	Třída ekonomické velikosti podniku (počet EVJ) ²									Celkem ³
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
	< 2	2 ≤ 4	4 ≤ 6	6 ≤ 8	8 ≤ 12	12 ≤ 16	16 ≤ 40	40 ≤ 100	> 100	
Počet podniků: – absolutně ⁴	8 652	7 277	1 827	1 051	1 115	578	1 061	458	217	22
– v % ⁵	38,9	32,7	8,2	4,7	5,0	2,6	4,8	2,1	1,0	100,0
Na 1 podnik připadá ⁶ :										
– počet trvale činných pracovníků ⁷	0,65	0,93	1,35	1,64	1,85	2,12	3,73	10,16	35,43	1,62
– výměra z.p. v ha ⁸	6,11	13,31	25,38	36,25	49,78	65,17	118,63	338,96	854,16	35,70
Podnikový standardní příspěvek na úhradu ⁹ :										
– v Kč ¹⁰	37 125	127 147	258 639	356 104	492 066	683 321	1 214 364	3 001 908	9 389 236	347 978
– v EVJ ¹¹	0,72	2,69	5,42	7,44	10,28	14,28	25,32	62,54	195,59	7,25

*Evropská velikostní jednotka (1 200 ECU) – European Size Unit (1 200 ECU)

Pramen – source: Výsledky aplikace klasifikační soustavy zemědělských podnikatelských subjektů Evropské unie na Agrocenzu 1995, ČSÚ, 1997 – Results of the application of the EU classification system of agricultural business enterprises on the 1995 Agrocensus, Czech Statistical Office, 1997

¹index, ²class of economic size of enterprise (number of ESU), ³in total, ⁴number of enterprises: absolute, ⁵in %, ⁶per 1 enterprise, ⁷number of permanent workers, ⁸area of agricultural land in hectares, ⁹standard gross margin of enterprise, ¹⁰in Kč, ¹¹in ESU

IV. Zpravodajské jednotky Agrocenzu 1995 podle průměrného počtu trvale činných pracovníků – Agrocensus 1995 reporting units according to the average number of permanent workers

Právní forma: Fyzické osoby celkem – Legal form: individual person in total

Ukazatel ¹	ZJ celkem ²	v tom s počtem trvale činných pracovníků ³							
		0	1	2–5	6–10	11–24	25–99	100–299	300 a více ⁴
Zpravodajské jednotky ⁵ :									
– počet ⁶	24 183	9 072	8 801	5 458	408	277	155	11	1
– podíl na celkovém počtu v % ⁷	100,0	37,5	36,4	22,6	1,7	1,1	0,6	0,0	0,0
Obhospodařovaná zemědělská půda ⁸									
Výměra celkem (ha) ⁹	826 114,83	79 835,45	159 616,50	238 807,32	77 104,29	113 179,25	132 574,70	20 443,39	4 553,93
Průměr na 1 ZJ (ha) ¹⁰	34,16	8,80	18,14	43,75	188,98	408,59	855,32	1 858,49	4 553,93
Podíl na celkové výměře z.p. v % ¹¹	100,0	9,7	19,3	28,9	9,3	13,7	16,0	2,5	0,6
Průměrný počet trvale činných pracovníků ¹²									
Celkem ¹³	38 226	0	8 801	13 541	3 034	4 411	6 278	1 709	452
– SHR (podnikatel) a rod. příslušníci ¹⁴	21 972	0	8 723	11 515	858	596	266	13	1
– zaměstnanci ¹⁵	15 664	0	45	2 020	2 176	3 777	5 701	1 494	451
Pomáhající (sezónní) pracovníci ¹⁶									
Nejvyšší denní stav ¹⁷	69 871	24 488	19 495	16 596	2 505	2 980	3 251	514	42
Průměr na 1 ZJ ¹⁸	2,9	2,7	2,2	3,0	6,1	10,8	21,0	46,7	42,0

Pramen – source: Agrocensus 1995, ČSÚ, 1996

¹index, ²reporting units in total, ³in that with the number of permanent workers, ⁴300 and more, ⁵reporting units, ⁶number, ⁷share in the total in %, ⁸farmed agricultural land, ⁹total area in hectares, ¹⁰average per 1 reporting unit in ha, ¹¹share in the total agricultural land in %, ¹²average number of permanent workers, ¹³in total, ¹⁴farm owners and family members, ¹⁵employees, ¹⁶seasonal help, ¹⁷the highest daily number, ¹⁸average per 1 reporting unit

hospodaří intenzivně na menší výměře, nevystihuje údaj o jejich celkové výměře dostatečně jejich ekonomickou váhu v našem zemědělství.

ZÁVĚR

Vedle obecných požadavků na podnikovou klasifikaci je v případě zemědělských podniků nutno přihlížet ke zvláštnostem daného odvětví, včetně specifik agrární struktury v ČR. V souvislosti s přípravou na vstup do Evropské unie je současně zapotřebí pokračovat v harmonizaci informačních systémů o zemědělských podnicích v ČR s EU. Týká se to zejména sítě testovacích podniků a projektu příštího Agrocenzu, k čemuž by tento příspěvek mohl napomoci.

Autoři se zabývají stěžejními kritérii třídění zemědělských podniků, jako jsou právní forma podnikání, ekonomická velikost podniku, zaměření výrobní činnosti apod. Nekladou si přitom za cíl podat zcela vyčerpávající výčet kritérií a třídících znaků. Zvláštní pozornost věnují kvalitativnímu a kvantitativnímu vymezení rodinné farmy. Tato specifická kategorie podniků fyzických osob by zasluhovala hlubší analýzu a posouzení jejich vývojových perspektiv.

LITERATURA

- Agrarbericht der Bundesregierung 1997. Bonn, 1997.
- Doucha T., Divila E., Juřica A., Sokol Z. (1997): Predikce chování nových podnikatelských struktur podle variant ingence státu. Závěrečný výstup výzkumného projektu NAZV MZe ČR.
- Kraus J. a kol. (1993): Výkladový slovník agrární ekonomiky. VÚZE Praha.
- Pearce D.W. a kol. (1994): Macmillanův slovník moderní ekonomie. Victoria Publishing, Praha.
- Tracy M. (1993): Zemědělství a potraviny v tržní ekonomice. Úvod do teorie, praxe a politiky, VŠZ Praha.
- Výběrové šetření hospodářských výsledků podnikatelských subjektů v zemědělství za rok 1997 v síti testovacích podniků (1998). Příloha „Zprávy o stavu českého zemědělství 1997“ (zpracoval VÚZE Praha).
- Výsledky aplikace klasifikační soustavy zemědělských podnikatelských subjektů Evropské unie na Agrocenzu 1995 (1997). ČSÚ, ve spolupráci s VÚZE Praha.

Došlo 2. 2. 1999

Kontaktní adresa:

Ing. Emil Divila, DrSc., Prof. Ing. Zdeněk Sokol, CSc., Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Mánesova 75, 120 58 Praha 2, Česká republika, tel. +4202 22 000 111

VÝROBNÁ SPOTREBA A EKONOMIKA AGRÁRNÝCH PODNIKOV

PRODUCTION CONSUMPTION AND THE ECONOMICS OF AGRAR ENTERPRISES

M. Grznár, L. Szabo

University of Economics, Bratislava, Slovak Republic

ABSTRACT: Transformation of the agrar sector has reflected also in the area of use and efficiency of the purchased production inputs. Input management becomes, in the conditions of the input prices growth rate higher than the output prices growth rate, a specific area of rationalization and cost saving. In table I, there is presented the input and output prices development in SR during the transformation period, which testifies for the price scissors opening. In tables II–IV, we analyse the level of input utilization and their efficiency in the sets of profitable and non-profitable agricultural cooperatives and business companies in Slovakia in total and especially in the maize-growing production area. The data show only a slow growth of the production consumption, but also the decrease of its efficiency, what is a warning. In tables V–VII, we analyse the input level and efficiency in the set of enterprises (agricultural cooperatives and business companies) working in the maize-growing production area, sorted by the cost intensity. Input efficiency grows up to the third intensity group, after that it stagnates or decreases. The enterprises showing high cost intensity are undervaluing the importance of input management and its criteria. Input subsidies implemented in the SR agrar policy are not transparent enough and they are distributed without considering their utilization in enterprises.

Key words: production input management, input efficiency, price scissors development, input subsidies, input efficiency analysis in sets of enterprises

ABSTRAKT: Príspevok je venovaný problémom manažmentu výrobných vstupov v agrárnych podnikoch v SR. Cenový vývoj nakupovaných výrobných prostriedkov blokuje používanie intenzifikačných faktorov a výrazne ovplyvňuje aj nákladovú úroveň. V analýze rôzne usporiadaných súborov slovenských agrárnych podnikov hodnotíme úroveň používania výrobných vstupov v súčasnom období a mieru ich účinnosti. Výsledky analýzy upozorňujú na negatívne tendencie v efektívnosti využívaných vstupov.

Kľúčové slová: manažment výrobných vstupov, účinnosť vstupov, vývoj cenových nožníc, dotácie do vstupov, analýza účinnosti vstupov v súboroch podnikov

ÚVOD

V modernej ekonomike každý trhov orientovaný výrobca musí časť svojich vstupov, ktoré potrebuje pre organizovanie výrobných procesov, získavať nákupom. Platí to aj pre agrárnych producentov, ktorí nákupom získavajú také vstupy ako sú stroje a zariadenia, osiva a sadivá, priemyselné hnojivá, chemické ochranné prostriedky, kŕmne zmesi, naftu, elektrickú energiu, veterinárne liečivá a ďalšie, z ktorých mnohé sú z dovozu.

Oblasť nákupu materiálových potrieb sa vo vyspelých krajinách všeobecne pokladá za dôležitú oblasť úspor a znižovania nákladov. Tie sa hľadajú nielen v cene, ktorú za nákup treba zaplatiť, ale aj účinnosti týchto vstupov vo výrobe, najmä sledovaním výťažnosti, resp. účinnosti používania napríklad surovín, krmív, hnojív, energie, či ďalších spotrebúvaných výrobných faktorov.

Veľké priemyselné firmy si pri zabezpečení svojich dodávok budujú systém rozsiahlych, ale voľných vzťahov s dodávateľmi, tzv. siete. Firma sa stáva centrom siete, zabezpečuje kvalitu dodávok, ale bráni sa tomu, aby sa dodávateľ na ňu príliš viazal. Tak núti dodávateľov usilovať o kvalitu, včasnosť dodávok, garanciu ich účinnosti a podobne.

Slovenský agrárny sektor dnes predstavuje rozdrobené odvetvie, ktoré sa nachádza v útlme. Žiadny agrárny podnik nie je tak veľký, aby si budoval podobné „siete“ svojich dodávateľov, aké si môže dovoliť automobilový koncern, alebo aj veľká mliekareň. Po privatizácii a transformácii bývalých nákupných a zásobovacích podnikov, ktoré poskytovali poľnohospodárskym výrobcem sústredenou formou nakupované materiály výrobné spotreby, sa v súčasnosti trh týchto dodávateľov len vytvára a operátori vystupujúci na ňom sú buď veľmi rozdrobení, alebo niekedy ako výhradní zástupcovia

i v postavení lokálneho monopolu. Postavenie prvovýrobných podnikov je na tomto trhu väčšinou nevýhodné.

LITERÁRNY PREHLAD A METÓDA

Problematica vstupov a merania ich účinnosti je v agrárnej ekonomike oddávna veľmi frekvencovaná, keďže je spojená s intenzifikáciou poľnohospodárstva. Manažment vstupov nadobúda na význame až v trhových podmienkach. Viacerí autori uplatňovali meranie účinnosti hlavných vstupov pomocou produkčných a nákladových funkcií. Z radu mnohých autorov uveďme aspoň práce Ambroša (1980), Leibnera (1991), Bielika (1995), Striešku a Fendekovú (1998).

Problematicu ekonomiky agrárneho sektora, najmä z pozície vývoja nákladov, cien vstupov a cien úroveň produkcie v podmienkach transformácie, nachádzame v prácach Hutníka (1997), Gozoru (1998), Bielika (1998), Grznára a Szabu (1996) a ďalších.

V našom príspevku podávame parciálny pohľad na problémy manažmentu a ekonomiky zhodnocovania vstupov v poľnohospodárstve SR v podmienkach transformácie. V použitom metodickom postupe využívame najmä analýzu a syntézu a komparácie. Analýzu zakladáme na údajoch o podnikoch za rok 1996 a 1997 čerpaných z Centrálnej databázy MP SR, ktorú prevádzkuje Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave (VÚEPP). Súbory podnikov triedime podľa viacerých znakov.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Predpokladáme, že každý trhovo orientovaný agrárny výrobca sa správa racionálne. To znamená, že uskutočňuje nákupy svojich vstupov s úmyslom ich efektívne využiť a vo výrobnom procese účinne zhodnotiť. Pravda, pri ich nákupe je obmedzovaný svojimi zdrojmi, t.j. voľnými finančnými prostriedkami, označovanými ako likvidné prostriedky. Pre agrárny sektor je špecifické dlhé zálohovanie prostriedkov, vzhľadom na relatívne dlhý výrobný cyklus vo väčšine poľnohospodárskych odvetví. Výrobcovia v súčasnosti pre spomalenie až

zastavenie finančných tokov postrádajú zdroje likvidných prostriedkov na nákup, keďže ešte nemusia dostať úhradu za svoje predtým predané produkty. Pre realizáciu nákupov preto musia využívať úverové zdroje, ktorým môže byť špeciálny zelený úver, obchodný úver, alebo iné podporné zdroje. Tieto zdroje sú pre agrárny sektor SR v súčasnosti všeobecne značne obmedzené a drahé.

Ďalej nákupy vstupov v agrárnom sektore silne podmieňuje aj cenový vývoj prostriedkov, ktoré výrobcovia pravidelne nakupujú. Uvedené faktory patria medzi rozhodujúce ovplyvňujúce činitele manažmentu vstupov v agrárnom sektore, okrem podnikateľských cieľov, znalostí a motivácie manažéra či majiteľa, ktorý tieto vstupy riadi.

CENOVÝ VÝVOJ VSTUPOV DO POĽNOHOSPODÁRSTVA

Cenová liberalizácia, ktorá uvoľnila cenovú hladinu v národnom hospodárstve, mala za následok naštartovanie odlišného cenového vývoja v jednotlivých cenových okruhoch potravinového hospodárstva, t.j. cien vstupov do agrárneho sektora, cien poľnohospodárskych výrobkov, cien potravinárskych výrobkov a cien spotrebiteľských. Tento vývoj ilustruje tab. I.

Údaje potvrdzujú, že k najvyššiemu nárastu cien došlo u spotrebiteľských cien potravín, čo vytvorilo známu bariéru pre rast dopytu a viedlo najskôr ku kríze a neskôr ku stagnácii rozvoja agrárneho sektora. Podobným spôsobom však vzrástli i ceny nakupovaných vstupov, ktoré si i v posledných rokoch udržiavajú vysoké tempo rastu. Najpomalšie rastú ceny poľnohospodárskych výrobkov, ktorých doterajší rast oproti roku 1989 je iba polovičný v porovnaní s cenami vstupov, alebo s cenami spotrebiteľskými. Tento jav sa označuje ako roztváranie cenových nožníc v neprospech poľnohospodárstva. Nepochybne, že tento vývoj vytvára bariéru pre používanie vstupov v poľnohospodárskej prvovýrobe.

Zníženie záujmu výrobcov o nákup vstupov môže ilustrovať na príklade spotreby priemyselných hnojív. V roku 1989 sa na Slovensku spotrebovalo 239,7 kg NPK čistých živín na 1 hektár p.p. a v tomto ukazova-

I. Vývoj cenových indexov vo vertikále potravín v SR (1989 = 100) – Price indices development in the food vertical in SR (1989 = 100)

Rok ¹	Ceny vstupov do poľnohospodárstva ²	Ceny poľnohospodárskych výrobkov ³	Ceny potravinárskych výrobkov ⁴	Spotrebiteľské ceny potravín ⁵
1990	106,9	100,4	110,6	111,0
1993	200,5	127,9	185,4	212,1
1994	215,7	141,7	221,6	246,5
1995	232,8	146,3	245,4	275,9
1996	254,6	153,1	256,2	286,8
1997	281,6	161,7	272,1	302,3

Prameň – source: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR, 1998, MP SR, Bratislava

¹year, ²agricultural input prices, ³agricultural products prices, ⁴food products prices, ⁵consumers prices of food

teli sme sa blížili vyspelým európskym krajinám. V roku 1997 dosiahla spotreba už len 51,3 kg NPK č.ž. Spotreba nafty sa mohla na potrebnej úrovni udržať len vďaka vrátkam za spotrebnú daň. Z rovnakých dôvodov zaostáva obnova strojovej techniky a technológie a uplatňovanie najnovších vedecko-technických poznatkov v oblasti šľachtenia, plemenitby, biologických vied a pod.

Tieto vývojové tendencie treba jednoznačne označiť za negatívne. Je síce pravdou, že slovenské poľnohospodárstvo svojou dnešnou produkčnou schopnosťou prakticky dokáže uspokojiť dopyt po poľnohospodárskych surovinách i produktoch konzumovaných v čerstvom stave a agrárny trh je prakticky v rovnováhe. Táto rovnováha sa však dosahuje pri nízkej spotrebe základných potravín a relatívne vysokých nákladoch prvovýrobcov, nízkej obnove produkčnej základne a značnej diferenciácii dosahovaných výrobných i ekonomických výsledkov agrárnych podnikov. Jednou z príčin tohto stavu sú práve problémy s možnosťou získania, úhradou a aplikáciou žiadúcich výrobných vstupov.

Vo vyspelých krajinách je vývoj cenových nožníc veľmi starostlivo a pravidelne sledovaný, (napríklad v Nemecku v mesačných intervaloch) a každé ich roztváranie nachádza odozvu a volanie po náprave najmä zo strany prvovýrobcov a ich záujmových organizácií. Nemôže byť preto prekvapením ani volanie slovenských poľnohospodárskych producentov po zvýšení nákupných cien obilnín i ďalších produktov.

Inou dôležitou stránkou popri hospodárnosti pri nákupe vstupov je úsilie o dosiahnutie čo najvyššej účinnosti a efektívnosti v ich aplikácii.

EFEKTÍVNOSŤ VSTUPOV V AGRÁRNÝCH PODNIKOKCH

Analýzu účinnosti využívania vstupov realizujeme na báze údajov z poľnohospodárskych podnikov v rokoch 1996 a 1997, ktoré sú obsiahnuté v centrálnej databáze MP SR prevádzkovanvej Výskumným ústavom ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislave. Táto údajová základňa však neumožňuje analyzovať účinnosť jednotlivých vstupov, ale len súhrnne ukazovateľom výrobnéj spotreby. Vzťah uvedeného ukazovateľa ku hodnote výroby nám dovoľí posúdiť úroveň a vývoj účinnosti používaných vstupov v poslednom období. Analýzu realizujeme na súboroch dvoch hlavných typov podnikov, poľnohospodárskych družstiev (PD) a obchodných spoločností, ktoré sú ďalej roztriedené podľa súčasnej ekonomickej prosperity na ziskové a stratové. Údaje sú vyjadrené v Sk na 1 ha p.p., resp. ako relatívny ukazovateľ. Výsledky analýzy sú obsiahnuté v tab. II a III.

Z údajov vyplýva, že proces zmeny proporcií ziskových a stratových PD je v poslednom období len veľmi pomalý. Medzi uvedenými súbormi sú značné rozdiely v hodnote výroby i výrobnéj spotreby na jednotku plochy, tieto hodnoty však rastú, čo je jav pozitívny. Zatiaľ

II. Účinnosť vstupov do výrobného procesu v PD v Sk na 1 ha p.p. – Production input efficiency in agricultural cooperatives in SR per 1 hectare of a.l.

Ukazovateľ ¹	1995	1996	1997
Ziskové PD ²			
Počet podnikov ³	412	450	461
Výroba ⁴	24 701	25 426	25 990
Výrobná spotreba ⁵	15 103	15 784	16 470
Výroba/výr. spotreba ⁶	1,635	1,610	1,578
Stratové PD ⁷			
Počet podnikov ³	470	443	388
Výroba ⁴	13 340	14 411	14 788
Výrobná spotreba ⁵	9 050	10 260	10 864
Výroba/výr. spotreba ⁶	1,474	1,404	1,361

Prameň – source: CD MP SR, VÚEPP, Bratislava, 1997, 1998; vlastné prepočty – own calculation

¹feature, ²profitable cooperatives, ³number of enterprises, ⁴production, ⁵production consumption, ⁶production/production consumption, ⁷unprofitable cooperatives

III. Účinnosť vstupov do výroby v obchodných spoločnostiach v Sk na 1 ha p.p. – Production input efficiency in business companies in SR per 1 hectare of a.l.

Ukazovateľ ¹	1995	1996	1997
Ziskové obchod. spol. ²			
Počet podnikov ³	62	157	253
Výroba ⁴	30 299	24 024	24 091
Výrobná spotreba ⁵	20 588	15 980	16 674
Výroba/výr. spotreba ⁶	1,471	1,503	1,444
Stratové obchod. spol. ⁷			
Počet podnikov ³	28	62	94
Výroba ⁴	11 090	17 373	26 290
Výrobná spotreba ⁵	8 780	14 207	21 756
Výroba/výr. spotreba ⁶	1,260	1,222	1,160

Prameň – source: see Tab. II

¹feature, ²profitable business companies, ³number of enterprises, ⁴production, ⁵production consumption, ⁶production/production consumption, ⁷unprofitable business companies

čo v ziskových podnikoch sa podiela výrobná spotreba na výrobe 63 %, u stratových podnikov až 73 %, čo je jednou z príčin vysokých výrobných nákladov.

Na 1 Sk výrobnéj spotreby dosahujú ziskové PD zhruba o 16 % väčšiu hodnotu výroby, ako podniky stratové. Nemôže však uspokojovať, že ani v jednej kategórii podnikov v skúmanom časovom horizonte nedochádza k rastu účinnosti vstupov, ale k poklesu. Takýto vývoj je dlhodobou nepriateľnou a môže podstatne ohroziť ekonomickú rovnováhu a rozvoj PD.

Disponibilné údaje nedovoľujú podrobnejšie analyzovať ďalšie faktory podmieňujúce účinnosť vstupov, ako sú kombinácia výrobných vstupov, ich alokácia do odvetví, miera nedostatku či úroveň manažmentu a tech-

nologickej disciplíny ich aplikácie v podnikových štruktúrach. To platí aj pre súbor obchodných spoločností, ktorý uvádzame ďalej.

Ak odhladieme od roku 1995, nie sú medzi ziskovými PD a obchodnými spoločnosťami veľké rozdiely v hodnote výroby a výrobnéj spotreby na jednotku plochy. Väčšie rozdiely sú v týchto ukazovateľoch medzi stratovými podnikmi. Stratové obchodné spoločnosti vykazujú väčšiu výrobu i výrobnú spotrebu ako stratové PD. Obe skupiny obchodných spoločností však výrazne zaostávajú v účinnosti výrobnéj spotreby za PD, čo je do istej miery prekvapujúce, vzhľadom na vysoký počet ziskových spoločností v súbore. Manažment nákupu a aplikácie vstupov v týchto podnikoch zrejme zatiaľ nedosahuje potrebnú úroveň.

Uvedené triedenie podnikov však nerešpektuje diferencované prírodné a výrobné podmienky, v ktorých tieto hospodária. Preto sme sa pokúsili vyhodnotiť vyššie skúmané relácie len na súbore podnikov hospodáriacich v kukuričnej výrobnéj oblasti. V tomto súbore sú zahrnuté všetky podniky bez ohľadu na ich právnu formu. Možno predpokladať, že tento súbor podnikov hospodári v podobných výrobných podmienkach, a preto umožňuje overiť či vyššie uvedené relácie platia aj pri zohľadnení výrobných podmienok.

IV. Účinnosť vstupov do výroby v kukuričnej výrobnéj oblasti v Sk na 1 ha p.p. – Production input efficiency in maize-growing production area in SR per 1 hectare of a.l.

Ukazovateľ ¹	1995	1996	1997
Počet podnikov ²	422	458	474
Výroba ³	25 893	27 861	30 636
Výrobná spotreba ⁴	16 033	17 545	19 876
Výroba/výrob. spotreba ⁵	1,61	1,58	1,55

Prameň – source: see Tab. II

¹feature, ²number of enterprises, ³production, ⁴production consumption, ⁵production/production consumption

Údaje potvrdzujú, že i v tomto relatívne početnom súbore všetkých prvovýrobných poľnohospodárskych podnikov v kukuričnej výrobnéj oblasti sa prejavujú podobné tendencie, a preto možno predpokladať, že sa stali všeobecnými. Účinnosť výrobnéj spotreby v posledných rokoch má teda klesajúcu tendenciu, čo je varujúci poznatok.

INTENZITA VÝROBY A ÚČINNOSŤ VSTUPOV

V záujme zachovania porovnateľnosti výrobných podmienok sme ďalšiu analýzu uskutočnili opäť v kukuričnej výrobnéj oblasti (KO). Súbory poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností sme tentoraz roztriedili okrem znaku prosperity (ziskové a stratové) aj podľa stupňa intenzity, ktorú sme vyjadrili v rámci disponibilných podkladov nie celkom dôsledne výškou

celkových nákladov na jednotku plochy. Výšku vstupov tu vyjadrujeme opäť hodnotou spotreby materiálu. Dopracovali sme sa k nasledujúcim výsledkom, ktoré uvádza tab. V.

Z analýzy vyplýva, že u ziskových podnikov hodnota výroby na 1 Sk spotrebovaného materiálu rastie po tretiu intenzitnú nákladovú skupinu a potom už klesá, podobne je tomu však aj u vzťahu výnosov ku nákladom celkom. Možno usudzovať, že účinnosť výrobných vstupov má u ziskových podnikov významný, ale nie rozhodujúci vplyv na celkovú prosperitu podniku vyjadrenú hospodárskym výsledkom na jednotku plochy, pretože tieto podniky dôslednejšie sledujú aj celkovú efektívnosť svojej činnosti.

V súbore stratových družstiev hodnota výnosov na 1 Sk nákladov po tretiu skupinu viac-menej stagnuje a potom klesá, teda rast intenzity tu vedie ku znižovaniu efektívnosti. Vzťah výroby a spotreby materiálu tento vývoj prakticky kopíruje, hodnoty sú však nižšie ako u ziskových družstiev. Koefficient korelácie medzi hodnotou výroby a hodnotou spotreby materiálu dosahuje u ziskových podnikov hodnotu 0,993, u stratových o niečo nižšiu 0,983.

Keďže nemáme k dispozícii údaje za jednotlivé podniky, nemôžeme exaktnejšie vyjadriť vzťahy medzi vstupmi a výstupmi v uvedených súboroch. Zdá sa však, že intenzita nákladov okolo 45 000–40 000 Sk na 1 ha p.p. je v súčasnosti v podmienkach kukuričnej oblasti asi hraničná a efekty jej ďalšieho rastu sú veľmi neisté a to bez ohľadu na ziskovosť či stratovosť podnikov.

Vyššie uvedené relácie sme následne analyzovali aj v súbore obchodných spoločností. Vzhľadom na menší počet stratových podnikov v tomto súbore je preukázanosť výsledkov o niečo nižšia (tab. VI).

U ziskových obchodných spoločností s rastúcou nákladovou intenzitou sa oba vzťahové ukazovatele zhoršujú, pritom svedčia o efektívnosti vo všetkých skupinách. Posledná intenzitná skupina však predstavuje značný skok oproti predchádzajúcej a tu dochádza k výraznejšiemu zhoršovaniu oboch vzťahových ukazovateľov. Marginálnu úroveň nákladov tu ťažko možno vystopovať.

U stratových obchodných spoločností rastúca nákladová intenzita zlepšuje výnosovú efektívnosť nákladov, ale zhoršuje efektívnosť spotreby materiálu. To svedčí o značných nedostatkoch v manažmente výrobných vstupov týchto podnikov. Posledná intenzitná skupina sa svojimi hodnotami značne odchyľuje od ostatných skupín. Korelačný koeficient vzťahu medzi výrobnou spotrebou a hodnotou výroby je v oboch skupinách veľmi vysoký 0,998.

Na efektívnosť spotreby materiálu sa teraz pozrieme z hľadiska vývoji efektívnosti rastúcich vstupov meraných vzťahom prírastku spotreby materiálu a prírastku výroby, pričom základom pre naše meranie sú jednotlivé intenzitné skupiny podnikov. Prírastky výroby i spotreby materiálu vyčíslujeme vždy voči predchádzajúcej intenzitnej skupine. Vyhodnotenie realizujeme len v súbore poľnohospodárskych družstiev, kde je zastúpený reprezentatívnejší počet podnikov.

V. Intenzita nákladov a účinnosť vstupov v kukuričnej výrobní oblasti, PD SR v roku 1997 v SK na 1 ha p.p. – Cost intensity and input efficiency in maize-growing production area, agricultural cooperatives of SR, in SK per 1 hectare of a.l.

Ukazovateľ ¹	Interval veľkosti nákladov v SK na 1 ha p.p. ²				
	do 20 000 ³	20 001–30 000	30 001–40 000	40 001–60 000	nad 60 001 ⁴
Ziskové PD⁵					
Počet podnikov ⁶	24	47	55	61	23
Výnosy ⁷	11 975	26 933	36 834	50 310	79 171
Náklady ⁸	11 345	25 962	35 308	48 685	77 722
– spotreba materiálu ⁹	4 716	10 390	14 483	20 739	35 447
Výroba ¹⁰	8 919	22 016	30 729	41 579	63 090
Výnosy/náklady ¹¹	1,055	1,037	1,043	1,033	1,018
Výroba/spotreba materiálu ¹²	1,891	2,118	2,121	2,004	1,779
Stratové PD¹³					
Počet podnikov ⁶	28	34	16	15	10
Výnosy ⁷	15 244	20 741	30 866	43 534	73 781
Náklady ⁸	16 883	24 128	34 122	49 068	96 299
– spotreba materiálu ⁹	6 466	8 513	11 955	20 039	31 102
Výroba ¹⁰	10 944	15 494	25 152	35 290	47 304
Výnosy/náklady ¹¹	0,902	0,859	0,904	0,887	0,766
Výroba/spotreba materiálu ¹³	1,692	1,820	2,103	1,761	1,520

Prameň – source: CD MP SR, VÚEPP, Bratislava, 1998; vlastné výpočty – own calculation

¹feature, ²interval of costs volume in SK per 1 hectare of a.l., ³up to 20,000, ⁴over 60,001, ⁵profitable cooperatives, ⁶number of enterprises, ⁷yields, ⁸costs, ⁹material consumption, ¹⁰production, ¹¹yields/costs, ¹²production/production consumption, ¹³unprofitable cooperatives

VI. Intenzita nákladov a účinnosť vstupov v obchodných spoločnostiach kukuričnej výrobní oblasti v roku 1997, v SK na 1 ha p.p. – Cost intensity and input efficiency in maize -growing production area, business companies of SR, in SK per 1 hectare of a.l.

Ukazovateľ ¹	Interval veľkosti nákladov v SK na 1 ha p.p. ²				
	do 20 000 ³	20 001–30 000	30 001–40 000	40 001–60 000	nad 60 001 ⁴
Ziskové obchodné spoločnosti⁵					
Počet podnikov ⁶	33	46	15	19	26
Výnosy ⁷	18 274	27 130	37 938	48 989	115 031
Náklady ⁸	16 427	24 748	35 060	45 848	110 284
– spotreba materiálu ⁹	6 479	9 827	14 251	20 179	48 753
Výroba ¹⁰	14 082	21 220	27 978	39 617	85 383
Výnosy/náklady ¹¹	1,112	1,096	1,082	1,068	1,043
Výroba/spotreba materiálu ¹²	2,173	2,159	1,963	1,963	1,751
Stratové obchodné spoločnosti¹³					
Počet podnikov ⁶	4	5	9	3	19
Výnosy ⁷	11 552	18 492	30 784	50 801	182 149
Náklady ⁸	13 051	24 626	33 338	51 097	199 333
– spotreba materiálu ⁹	3 555	8 521	11 748	24 410	101 354
Výroba ¹⁰	8 046	12 251	23 626	40 977	139 036
Výnosy/náklady ¹¹	0,885	0,750	0,923	0,994	0,913
Výroba/spotreba materiálu ¹²	2,263	1,437	2,011	1,678	1,371

Prameň – source: see Tab. V

¹feature, ²interval of costs volume in SK per 1 hectare of a.l., ³up to 20,000, ⁴over 60,001, ⁵profitable business companies, ⁶number of enterprises, ⁷yields, ⁸costs, ⁹material consumption, ¹⁰production, ¹¹yields/costs, ¹²production/production consumption, ¹³unprofitable business companies

Z údajov tab. VII vyplýva, že u ziskových PD efektívnosť zvyšovania spotreby materiálu rastie po druhú intenzitnú skupinu a v ďalších už klesá. Z disponibilných údajov je ťažšie identifikovať príčiny, keďže môžu byť na strane vstupov (napríklad kombinácia používaných výrobných faktorov), ako aj na strane výstupov (ceny

produkcie, jej použitie a pod.). Tieto zistenia dosť korešpondujú s vyššie uvedenými analýzami jednoduchšej efektívnosti vstupov.

Potvrdzujú to aj výsledky u stratových PD, ktoré sú temer totožné ako v súbore ziskových, tu však efektívnosť rastu spotreby materiálu sa zvyšuje až po tretiu

Ukazovateľ ¹	Interval veľkosti nákladov v Sk na 1 ha p.p. ²				
	do 20 000 ³	20 001–30 000	30 001–40 000	40 001–60 000	nad 60 001 ⁴
Ziskové PD⁵					
Počet podnikov ⁶	24	47	55	61	23
Výroba ⁷	8 916	22 016	30 729	41 579	63 090
Spotreba materiálu ⁸	4 716	10 390	14 483	20 739	35 447
Δ výroby ⁹	–	13 100	8 713	10 850	21 511
Δ spotreby materiálu ¹⁰	–	5 674	4 093	6 256	14 708
Δ výroba/spotreba materiálu ¹¹	–	2,30	2,12	1,73	1,46
Stratové PD¹²					
Počet podnikov ⁶	28	34	16	15	10
Výroba ⁷	10 944	15 494	25 152	35 290	47 304
Spotreba materiálu ⁸	6 466	8 513	11 955	20 039	31 102
Δ výroby ⁹	–	4 550	9 658	10 138	12 014
Δ spotreby materiálu ¹⁰	–	2 047	3 442	8 084	11 063
Δ výroba/spotreba materiálu ¹¹	–	2,22	2,80	1,25	1,08

Praneň – source: see Tab. VI, vlastné prepočty – own calculation

¹feature, ²interval of costs volume in SK per 1 hectare of a.l., ³up to 20,000, ⁴over 60,001, ⁵profitable cooperatives, ⁶number of enterprises, ⁷production, ⁸material consumption, ⁹Δ production, ¹⁰Δ material consumption, ¹¹Δ production/ material consumption ¹²unprofitable cooperatives

skupinu. Z týchto údajov však vyplýva, že samotný manažment nákupu a aplikácie výrobných vstupov nie je príčinou stratovosti tohto súboru podnikov. Tieto príčiny budú skôr vo finančnom manažmente týchto podnikov, ktorý nie je predmetom našej analýzy.

AGRÁRNA POLITIKA A PODPORA VSTUPOV

Poľnohospodárske podniky väčšinu svojich výrobných vstupov získavajú na trhu od agroslužieb, alebo distribútorov za ceny platné na trhu.

Ceny vstupov pritom sústavne rastú, i keď diferencovaným tempom. Podľa Zelené správy za rok 1997 vzrástli ceny vstupov v porovnaní s predchádzajúcim rokom o 10,6 %. O tento nárast sa najviac pričínili ceny priemyselných výrobkov a ceny pitnej a odkanalizovanej vody. Ceny priemyselného krmiva vzrástli dokonca v uvedenom období o 32,3 %.

V snahe zamedziť zníženiu intenzity hospodárenia v poľnohospodárstve využíva slovenská agrárna politika dotácie do vstupov. Objem týchto dotácií predstavoval v roku 1997 hodnotu 3 573,9 mil. Sk, čo bolo takmer 41 % celkového objemu dotácií do poľnohospodárstva. Tieto dotácie smerovali hlavne na vstupy do rastlinnej výroby (osivá, sadivá, hnojivá) a na investície (asi 3 200 mil. Sk), zbytok smeroval na genofond zvierat a závlahovú vodu.

Dotácie do vstupov sa však v agrárne-ekonomickej teórii dosť rozporne posudzujú. Kritici ich považujú za faktor narúšajúci mechanizmus trhu, keďže ich nedostávajú všetky podnikateľské subjekty, ich rozdeľovanie je

málo transparentné a narúšajú alokačnú funkciu trhu. Za negatívum dotácií do vstupov považuje dokonca slovenská Zelená správa MP SR za rok 1996 prijatá NR SR fakt, že motivujú predajcov každoročne zvyšovať ceny vstupov, čo zvyšuje nákladovosť výrobcov a tieto prostriedky sa vlastne dostávajú do mimopoľnohospodárskej sféry. Disponibilné údaje nedovoľujú analyzovať účinnosť dotácií do vstupov, keďže podniky vykazujú len sumu získaných dotácií spolu.

Tieto argumenty sú nepochybne vážne a treba sa nad nimi zamyslieť. Na druhej strane, v podmienkach platobnej neschopnosti mnohých podnikov, rastúcich cenách vstupov, ktoré predbiehajú rast cien uhrádzaných poľnohospodárom, nízkej reprodukčnej schopnosti podnikov, sú dotácie do vstupov nateraz zrejme nevyhnutné. Väčšia pozornosť by sa však mala venovať mechanizmu ich rozdeľovania, ktorý by mal zahŕňať aj posúdenie projektovaných efektov ich využívania.

Na druhej strane si treba uvedomiť, že výskum a vývoj či už v oblasti plemenitby zvierat, šľachtenia rastlín, výživy zvierat a rastlín i v ďalších oblastiach nemôže byť realizovaný a jeho výsledky rozširované do poľnohospodárskej praxe iba na komerčnej báze. Tu je účasť štátu nezastupiteľná.

Manažment vstupov je oblasť, ktorej sa v agrárnom sektore zatiaľ nevenuje dostatočná pozornosť. Rozptýlenosť prvovýrobcov voči dodávateľom vstupov by sa mohla zmierňovať ich združovaním a spoločným obstarávaním, ako je tomu vo vyspelých krajinách. Značné efekty by prinieslo spoločné nadobúdanie a kooperačné využívanie drahej techniky pre rastlinnú výrobu a vyžadovanie produkčných garancií od dodávateľov che-

mických prostriedkov výživy rastlín a kŕmnych zmesí. To všetko sú postupy známe vo vyspelých krajinách, ktoré by mali nájsť svoje využitie aj v podmienkach slovenského poľnohospodárstva.

LITERATÚRA

Ambroš, P. (1980): Vlastné náklady a ekonomické kalkulácie v poľnohospodárstve. Príroda, Bratislava.

Bielik P. a kol. (1995): Agrárna ekonomika. VŠP Nitra.

Bielik P. (1998): Komparácia výkonnosti poľnohospodárskych podnikov na Slovensku a v krajinách EÚ. Zem. Ekon., 44, (10): 449–452.

Gozora V. (1998): Uplatňovanie agrárnej a výživovej politiky a ďalší rozvoj poľnohospodársko-potravinárskeho komplexu na Slovensku. Zem. Ekon., 44, (10): 437–443.

Grznár M., Szabo L. (1996): K niektorým ekonomickým výsledkom transformácie v poľnohospodárstve SR. Zem. Ekon., 42, (11): 503–508.

Hutník F. (1997): Tvorba pridanej hodnoty v agropotravinárstve u nás a vo svete. Pracovné listy, č. 8 (ms.), Prognostický ústav SAV, Bratislava.

Leibner F. (1991): Nauka o hospodaření zemědělského podniku. ČIAE, Praha.

Strieška L., Fendeková E. (1997): Mikroekonomia. Ekonóm, EU Bratislava.

Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (1996, 1997). MP SR, Bratislava.

Došlo 15. 1. 1999

Kontaktná adresa:

Prof. Ing. Miroslav Grznár, DrSc., Doc. Ing. Ľuboslav Szabo, CSc., Ekonomická univerzita, Bratislava, Dolnozemska 1, 852 35 Bratislava, Slovenská republika, tel. +421 7 6729 5624

ÚSTŘEDNÍ ZEMĚDĚLSKÁ A LESNICKÁ KNIHOVNA, PRAHA 2, SLEZSKÁ 7

Ústřední zemědělská a lesnická knihovna v Praze (dále jen ÚZLK), která je jednou z největších zemědělských knihoven na světě, byla založena v roce 1926. Již od počátku šlo o knihovnu veřejnou. Knihovna v současné době obsahuje více než jeden milion svazků knih, cestovních zpráv, dizertací, literatury FAO, svázaných ročníků časopisů z oblasti zemědělství, lesnictví, veterinární medicíny, ekologie a dalších oborů. Knihovna odebírá 750 titulů domácích a zahraničních časopisů. Informační prameny získané do fondu jsou v ÚZLK zpracovávány do systému katalogů – je budován jmenný katalog a předmětový katalog jako základní katalogy knihovny a dále různé speciální katalogy a kartotéky. Počátkem roku 1994 přistoupila ÚZLK k automatizovanému zpracování knihovního fondu v systému CDS/ISIS.

Pro informaci uživatelů o nových informačních pramenech ve fondech ÚZLK zpracovává a vydává knihovna následující publikace: Přehled novinek ve fondu ÚZLK, Seznam časopisů objednaných ÚZLK, Přehled rešerší a tematických bibliografií z oboru zemědělství, lesnictví a potravinářství, AGROFIRM – zpravodaj o přírůstcích firemní literatury (je distribuován na disketách), AGROVIDEO – katalog videokazet ÚZLK.

V oblasti mezinárodní výměny publikací knihovna spolupracuje s 800 partnery ze 45 zemí světa. Knihovna je členem IAALD – mezinárodní asociace zemědělských knihovníků. Od září 1991 je členem mezinárodní sítě zemědělských knihoven AGLINET a od 1. 1. 1994 je depozitní knihovnou materiálů FAO pro Českou republiku.

Knihovna poskytuje svým uživatelům následující služby:

Výpůjční služby

Výpůjční služby jsou poskytovány všem uživatelům po zaplacení ročního registračního poplatku. Mimopražští uživatelé mohou využít možností meziknihovní výpůjční služby. Vzácné publikace a časopisy se však půjčují pouze prezenčně.

Reprografické služby

Knihovna zabezpečuje pro své uživatele zhotovování kopií obsahů časopisů a následné kopie vybraných článků. Na počkání jsou zhotovovány kopie na přání uživatelů. Pro pražské a mimopražské uživatele jsou zabezpečovány tzv. individuální reproslužby.

Služby z automatizovaného systému firemní literatury

Jsou poskytovány z databáze firemní literatury, která obsahuje téměř 13 000 záznamů 1 700 firem.

Referenční služby

Knihovna poskytuje referenční služby z vlastních databází knižních novinek, odebíraných časopisů, rešerší a tematických bibliografií, vědeckotechnických akcí, firemní literatury, videotéky, dále z databází převzatých – Celostátní evidence zahraničních časopisů, bibliografických databází CAB a Current Contents. Cílem je podat informace nejen o informačních pramenech ve fondech ÚZLK, ale i jiné informace zájímavé zemědělskou veřejností.

Půjčování videokazet

V AGROVIDEU ÚZLK jsou k dispozici videokazety s tematikou zemědělství, ochrany životního prostředí a příbuzných oborů. Videokazety zasílá AGROVIDEO mimopražským zájemcům poštou.

Uživatelé knihovny slouží dvě studovny – všeobecná studovna a studovna časopisů. Obě studovny jsou vybaveny příručkovou literaturou. Čtenáři zde mají volný přístup k novinkám přírůstků knihovního fondu ÚZLK.

Adresa knihovny:

Ústřední zemědělská a lesnická knihovna
Slezská 7
120 56 Praha 2

Výpůjční doba:

pondělí, úterý, čtvrtek	9.00–16.30
středa	9.00–18.00
pátek	9.00–13.00

Telefonické informace:

vedoucí:	24 25 50 74, e-mail: IHOCH@uzpi.agrec.cz
referenční služby:	24 25 79 39/linka 520
časopisy:	24 25 66 10
výpůjční služby:	24 25 79 39/linka 415
meziknihovní výpůjční služby:	24 25 79 39/linka 304
fax:	24 25 39 38
e-mail:	ÚZLK@uzpi.agrec.cz

AZORSKÉ OSTROVY A ORGANIZACE TRHU MLÉKA

ÚVOD

Problematika organizace trhu mléka a tímto i systému mléčných kvót je v poslední době velmi aktuální především ve vztahu naší republiky k budoucímu vstupu do Evropské unie. Sama EU má se systémem kvót ne zrovna málo problémů. Tyto problémy působí především některé členské státy, které chtějí systém kvót do budoucna odbourat, ale jak vyplývá z dokumentů Společné zemědělské politiky (SZP) EU, a to i z posledního návrhu hojně diskutované Agendy 2000, tento systém by měl být zachován minimálně do roku 2006. Proto při optimistickém předpokladu vstupu naší republiky do EU, v roce 2005, pro nás vyvstává stále úkol přizpůsobení se pravidlům SZP.

Stanovení pravidel organizace trhu mléka v ČR obnáší i zavedení vlastního systému limitů – kvót, ke kterému zřejmě dojde v blízké budoucnosti. Proto i cílem tohoto článku je informovat, alespoň v hrubších rysech, o systému uplatňovaném v jedné části EU – Azorských ostrovech, kde v rámci studijní cesty bylo možné některé problémy diskutovat s místními odborníky, jako například s Dr. L. F. Moraisem. Je jisté, že nelze říci, že daný systém není pro ČR vhodný bez více argumentů, ale že možnost převzetí části systému a naopak vyvarování se chyb druhých, může být způsob, jak postupně podrobně zpracovávat náš vlastní český systém.

CHARAKTERISTIKA AZORSKÝCH OSTROVŮ

Devět ostrovů vulkanického původu v Atlantickém oceánu, vzdálených přibližně 1 190 km od Portugalska, je nazýváno Azorskými ostrovy a také k Portugalsku náleží. Ty jsou tvořeny třemi skupinami ostrovů: západní skupina (ostrovy Flores a Corvo), centrální skupina (Terceira, Graciosa, Sao Jorge, Pico a Faial) a východní skupina (Santa Maria a Sao Miguel). Svou autonomii tyto ostrovy získali až v roce 1976 a hlavním centrem se stalo město Ponta Delgada na ostrově Sao Miguel. Ostrovy jsou často označovány rájem mezi dvěma světy, na kterých žije okolo 242 tisíc obyvatel a celková rozloha ostrovů je 2 333 km². Klimatické podmínky jsou zde velmi příznivé vzhledem k velmi malým sezónním výkyvům v teplotách a dostatků srážek.

Azorské zemědělství je velice rozmanité, díky příznivým klimatickým podmínkám, proto je možné se na ostrovech shledat s pěstováním kukurice, obilovin, tabáku, ananasu, banánů, vinné révy a různých dalších druhů ovoce a zeleniny. Živočišná výroba je zaměřena především na produkci mléka s využitím rozsáhlých pastevních ploch.

Mléčný řetězec ostrovů začíná u farmáře, který za pomoci koňského spřežení, nákladního automobilu doručí mléko do sběrného místa umístěného nedaleko dané farnosti (oblasti) v rámci každého ostrova. Ze sběrných míst transportují zpracovatelské firmy mléko pomocí velkoobjemových cisteren do mlékáren. Tam je mléko zpracováno hlavně na sušené mléko, máslo a sýr, které jsou pak ze 70–90 % dopraveny lodí do Portugalska. Z pohledu produktů, sýr jde do skladů nedaleko Lisabonu nebo Ponta a odtud k velkoobchodníkům nebo do supermarketů. Sušené mléko odchází rovněž na pevninu, do Portugalska, k dalšímu zpracování na výrobky s vyšší přidanou hodnotou, které pak zmizí jako komodity světového trhu, nebo se uplatní v některých intervenčních schématech EU. Máslo podstupuje podobnou cestu s tím, že může být prodáno velkoobchodníkům či supermarketům, nebo na světovém trhu. Malá část mléka je uplatněna na trhu Azorských ostrovů či na Madeiře, jsou zde i snahy o výrobu jogurtů, ale tato výroba na Azorských ostrovech není konkurenceschopná. Část domácího mléka a mléko dovezené je zpracováno přímo na ostrovech Sao Miguel a Terceira na krmiva pro skot.

Největší produkce mléka je na ostrově Sao Miguel (63,9 % z Azorských ostrovů) a dohromady s produkcí na ostrovech Terceira a Sao Jorge farmáři na těchto ostrovech vyprodukují 95 % celkové azorské produkce mléka. Oproti tomu ostrovy Corvo a Santa Maria se na produkci mléka vůbec nepodílí. Průměrná užitkovost na krávu a rok se pohybuje mezi 3 500–4 000 litry a na celých Azorských ostrovech se chová asi 87 tisíc kusů dojených krav.

Mléčný sektor ostrovů je v současné době pod kontrolou velkých externích společností, portugalských i zahraničních, což v konečném důsledku vede k snižování příjmů ze snižující se přidané hodnoty u mléčných produktů (máslo, sušené mléko a různé druhy sýrů), které jsou vyváženy k dalšímu zpracování (Dentinho 1994). Na druhé straně, příjmy ostrovů jsou dále postiženy i snížením subvencí ze strany podpory SZP.

Jedním z omezení SZP je systém kvót, tedy systém limitů omezujících produkci mléka.

ORGANIZACE TRHU MLÉKA A REŽIM KVÓT

Azorské ostrovy, jako součást Portugalska, mají vlastní režim kvót pro svá nesporná specifika. I když Portugalsko vstoupilo do EU (tehdy ještě Evropského společenství) k 1. 1. 1986, pak následovalo tzv. přechodné období, vlastní režim kvót vstoupil v platnost až od 1. 4. 1991. Za základní, takzvané referenční, období pro stanovení množství kvóty, byl stanoven rok 1990, respektive množství litrů mléka a kg tuku v tomto roce

uvedených na trh, kdy měly všechny zpracovatelské podniky stanovenou povinnost odevzdat sumu všech mléčných produktů, jako podklad k stanovení kvóty.

Celková kvóta pro Portugalsko je stanovena, v rámci zemí EU, ve výši 1 872 tis. tun. Tato kvóta je pak uvnitř Portugalska rozdělena na tři části. První část je určena pro vlastní „mateřskou zemi“, tedy pevninu, zbývající dvě části pak zahrnují Azorské ostrovy a ostrov Madeira. Kvóta pro Azorské ostrovy je stanovena ve výši 400 mil. kg, což je asi 21,4 % z celkové portugalské kvóty.

Základem pro dobré fungování kvótového systému a jeho kontrolu je informační propojení jednotlivých zainteresovaných účastníků, kterými jsou farmáři, zpracovatelské podniky a státní instituce. Státní institucí organizující a kontrolující celý mléčný sektor na ostrovech je „Instituto d Alimandaca Mucado Agricola“ (IAMA), která spadá pod regionální autonomní zemědělský sekretariát. Informace z mlékáren, nebo lépe zpracovatelských podniků, kterých je na ostrovech v provozu 48, a které jsou rozmístěny na sedmi ostrovech (nejsou na ostrově Corvo), jsou zasílány ve formě kopií předepsané evidence těchto zpracovatelů právě do IAMA ke kontrole a evidenci. Měsíční údaje od zpracovatelů jsou dále odesílány ke hromadnému zpracování do Lisabonu. Zatím se hovoří o množství mléka, které je doručeno do zpracovatelských podniků. Otázkou zůstává, co přímý prodej? Přímý prodej je považován za část zanedbatelnou, poněvadž je na ostrovech v přímém prodeji zhodnoceno okolo 600 tisíc kilogramů mléka ročně, což obnáší z celkové sumy kvóty přibližně 0,15 %, ale i zde zůstává v platnosti povinnost evidence a informovanosti IAMA ze strany producenta.

Transfery jednotlivých kvót jsou prováděny pouze ve vztahu k půdě, tedy typická vazba kvóty na půdu s dodatkem, že půda je na ostrovech velmi drahým produkčním faktorem. Další omezující podmínkou je kritérium prostorové, tedy transfer kvóty je možný pouze v rámci jednoho ostrova. Všechny tyto převody zaznamenává opět IAMA, která navíc vytváří jakýsi rezervní fond kvót, ze kterého je možné přidělit novou kvótu např. začínajícím mladým farmářům. Zmíněné rezervy IAMA je proto třeba neustále naplňovat. K naplňování rezerv dochází například následujícími postupy:

- v případě obchodu (pronájem, prodej) kvóty je povinností odvést 5 % kvóty do rezerv, toto procento je každoročně upravováno ve vztahu k naplnění rezerv;
- v případě, že producent mléka nevyprodukuje množství mléka jemu svěřené kvótou, je penalizován tak, že z části kvóty, kterou nevyužil, odvádí 75 % do rezervy kvót IAMA, ilustrativní příklad:

Kvóta mléka přidělená farmářům	10 000 kg
Skutečná produkce mléka	5 000 kg
Nenaplnění kvóty	5 000 kg
Penalizační procento (75 %)	0,75
Ztráta množství kvóty (naplnění rezerv IAMA)	3 750 kg
Kvóta mléka pro následující období	6 250 kg

Rezervy IAMA jsou využívány pro přidělení nové kvóty pro mladé začínající farmáře. Jinou možností využití rezervy je například její darování. To lze například uskutečnit přes nový projekt. Projektem může být záměr vykácení části pozemku se stromy, který je dále obdělán a zatravněn a majitel chce začít s chovem krav a produkcí mléka. V tomto případě je nutné zpracovaný projekt doručit do IAMA k odbornému posouzení. Je-li projekt schválen a shledán vyhovující všem podmínkám, je kvóta přidělena jako dar. V následujícím období, které je stanoveno jako tříleté období na adaptaci, dochází ke kontrole produkce a po uplynutí tří let je kvóta stanovena (upřesněna) pevně dle skutečné produkce.

Systém kontroly kvality mléka na Azorských ostrovech je odlišný od českých poměrů. Odlišnost je především v nestrannosti stanovení kvality právě prostřednictvím nezávislé státní instituce IAMA. Po doručení mléka farmářem do zpracovatelského podniku je odebrán vzorek, který je zaslán do laboratoře IAMA. Ta pak je odpovědná za rozbor kvality, tedy stanovení množství tuku, bílkovin a bakteriální rozbor. Vyhodnocené výsledky jsou zpět zaslány zpracovatelům, odkud jsou informováni i vlastní zemědělské producenti.

V oblasti organizace agrárního trhu ostrovů se organizace IAMA, kromě operací spojených s režimem kvót a stanovením kvality mléka podílí i na realizaci subvenčních opatření pro ostatní komodity, jako je např. ananas, tabák a víno. Stejná organizace je i organizací, která je pověřena organizováním intervenčních nákupů jednotlivých komodit, zahrnutých do intervence, a v případě trhu mléka se jedná o intervenční nákupy másla a sušeného odstředěného mléka.

ZÁVĚR

Na závěr lze poznamenat, že popis azorského systému není vyčerpávající a zkušenosti praktici by jistě měli mnoho specifických otázek, ale původním účelem článku bylo zevrubně informovat o systému aplikovaném na velmi malém a velice členěném území ostrovů a tak oživit myšlenku problému vyvstávajícího před české producenty mléka, Agrární komoru a MZe ČR. Je možné také podotknout, že azorský systém organizace mléčného trhu je systémem více řízeným a kontrolovaným státními institucemi, podobně jako ve Francii, než systémem liberálním, který je aplikován například ve Velké Británii.

Česká cesta zavedení systému mléčných kvót by zřejmě, alespoň v prvních fázích fungování, měla směřovat cestou systému více řízeného se současnou analýzou vlivů možné liberalizace na zemědělské producenty, ale i zpracovatele a spotřebitele. Nedílnou součástí systému by mělo být zohlednění producentů v horských a podhorských oblastech, vzhledem k jejich méně příznivé situaci v porovnání s oblastmi produkčními.

LITERATURA

- Barthelemy D., Boinon J. P. (1998): Milk quotas market and land market in three countries of the European Union. *Zem. Ekon.*, 44, (5): 193–196.
- Dentinho P. T. (1994): Information and Communication Technologies and regional Development – The Case of the

Azores Dairy Value Chain. University of Newcastle-upon-Tyne, December.

Keane M., Lucey D. (1984): The UK liquid milk sector and the Common agricultural policy. *Agrobusiness Discussion Paper No.2*, Department of Dairy and Food Economics. University College Cork.

Ing. Ladislav Hlína,

Katedra ekonomiky a financí, Zemědělská fakulta JU v Českých Budějovicích, Česká republika

Upozornění pro autory vědeckých časopisů

Z důvodu rychlejšího a kvalitnějšího zpracování grafických příloh (grafů, schémat apod.) příspěvků zasílaných do redakce Vás žádáme o jejich dodání kromě tištěné formy i na disketách.

Pérovky mohou být zpracovány jako předloha pro skenování nebo mohou být dodány též jako bitmapa ve formátu *.TIF (600 DPI). Pro skenování by grafy neměly obsahovat šedivé plochy. Místo šedi se mohou použít různé typy černobílého šrafování.

Jestliže jsou **grafy vytvořeny v programu EXCEL**, je potřeba je dodat uložené v tomto programu (nestačí grafy naimportované do programu WORD).

Obrázky **nezasílejte** ve formátu **Harvard Graphics**, nýbrž vyexportované do některého z výše uvedených formátů.

DAVID LUBIN – DUCHOVNÝ OTEC FAO (1849–1919)

V tomto roku si pripomínáme hneď dve významné výročia, s ktorými je spojený život a dielo Davida Lubina. Pred 150 rokmi (1849) sa totiž narodil a pred 80 rokmi (1919) skonal tento veľký a šľachetný človek.

Ktože to bol ten David Lubin, keď mu na stránkach nášho časopisu – Zemědělská ekonomika venujeme, po toľkých rokoch, pozornosť? Naozaj zaslúženú pozornosť, ba pokornú úctu.

David Lubin bol veľký poľnohospodársky organizátor, praktík, mysliteľ a filozof. Áno, existuje akási vše-svetová poľnohospodárska humanitná filozofia. A jedným z otcov tejto prvej svetovej filozofie bol práve David Lubin.

Oprávnene si môžeme kľásť otázku, či by vôbec dnes existovala – už takmer 55 rokov – dnešná FAO (Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo OSN). Či by existovala táto organizácia, ktorá pomohla – popri iných veľkolepých činnostiach – zachrániť milióny ľudí pred istou smrťou v dôsledku akútneho či dlhodobého hladovania. Nie je nadpis na znaku FAO „FIAT PANIS“ (nech je chlieb, buď chlieb, staň sa chlieb, keď je chlieb) aj duchovným posmrtným odkazom veľkého Davida Lubina?

David Lubin sa narodil 13. júna roku 1849 v obci Klodowa, blízko Krakova ako najmladší spomedzi 6 detí. Ich otec čoskoro zomrel na cholery. Jeho matka sa znova vydala a rozhodla sa emigrovať do USA, kam prišli roku 1855, vtedy mal malý David 6 rokov. Prežil veľmi skromné detstvo v usporiadanej rodine a ako 12-ročný opúšťa školu, aby si zarábal na živobytie.

Mladý David Lubin prežil mladosť, typickú pre mnohých obyvateľov – najmä novousadlíkov v západných oblastiach USA.

Pracoval najskôr v drevárskom podniku v Los Angeles. V roku 1868 (ako 19-ročný) odchádza do Arizony so skupinou prospektorov hľadať zlato a ropu. Nenašiel veru ani jedno, ani druhé.

Počas svojej prvej cesty do Európy – spolu so svojim bratom a ovdovelou sestrou – navštívili vtedy ne-slobodné a ešte neoslobodené Poľsko. Stalo sa to začiatkom r. 1874. Pracovali spolu v obchode s odevmi. Potom, keď zhromaždili kapitál okolo 600 USD (na tú dobu pozoruhodná suma), otvorili nový typ obchodu „David Lubin One Price“. Bolo to na ulici 100 K Street, Sacramento. Písal sa vtedy dátum 6. 10. 1874.

O 10 rokov neskôr bol už David Lubin na čele najväčšieho obchodného domu na pobreží Pacifiku. Bol schopný splniť niekdajší prísľub daný svojej matke, že ak bude mať dosť peňazí, zavedie ju do Svätej Zeme.

Precestovali spolu USA, Anglicko, Francúzsko a Taliansko, potom Egypt a napokon pristáli v Jaffe.

David Lubin bol vtedy málo rozhladený v tom, čo Európania nazývajú „kultúra“. Jeho estetické cítenie bolo ešte rudimentárne. Bol schopný „pochopiť krásu svätosti – avšak nie svätosť krásy“.

Nič spomedzi zážitkov a dobrodružstiev Davida Lubina (až po tento moment) nebolo odlišné od životov pionierov, ktorí skúšali šťastie v dobývaní Západu. Nastal však zlom v jeho života, akési svetlo ho oživilo. Stal sa prorokom mieru, bezpečnosti a spravodlivosti pre farmárov – roľníkov celého sveta.

Spomeňme najdôležitejšie míľniky jeho cesty:

1. Založenie Medzinárodného poľnohospodárskeho ústavu (International Institute of Agriculture) r. 1905.
2. Autor hesla „nech je svetlo pre roľníkov“.
3. Bojovník za „Spojené štáty sveta“ (United States of the World). On r. 1911 doporučoval založenie inštitúcie „Stály medzinárodný parlament“.

Život Davida Lubina sa stáva čím ďalej tým viac životom opravdivého hrdinu ľudstva. Je to krásny životný príbeh – budovateľa, samouka, roľníka – filozofa, ktorý možno rozprávať deťom a deťom týchto detí.

Jeho heslom je „Rovnosť a spravodlivosť“; volanie, výkrik utlačovaných.

Po návrate zo Svätej Zeme do Kalifornie sa sám zasvätil životu farmára – roľníka. Pestuje najmä pšenicu a ovocie, pričom používal moderné technológie. Avšak technika nie je všetko. Rok 1885 bol prvým rokom v Kalifornii, keď ponuka prevyšovala dopyt. Ľudia začali hovoriť o „nadvýrobe“, o zanechaní polí, vyklčovaní záhrad a plantáží.

David Lubin poukázal, že toto nie sú len problémy Kalifornie, ale že „prebytky“ sú problémom celých USA.

Na jar r. 1896 kríza úplne vyčerpal Davida Lubina. Jeho domácnosť sa zrútila a on sa vrátil do Európy s 5 deťmi. Kalifornčan, ktorý sa stal Američanom, začínal sa postupne stavať občanom sveta. Znova sa však vrátil do USA. Stále uvažuje a študuje problémy poľnohospodárstva v širších medzinárodných súvislostiach a postupne vypracúva projekt pre založenie akési medzinárodnej poľnohospodárskej organizácie. Žiaľ nenašiel dostatok porozumenia pre realizáciu tejto myšlienky v samotných USA. Bolo to veľké sklamanie pre muža, ktorý vynaložil toľko úsilia pre zlepšenie životných podmienok amerických farmárov.

V auguste r. 1904 opúšťa David Lubin New York, aby predložil svoj projekt európskym vládam. Bol prijatý zdvorilo, ale chladne najskôr v Anglicku a potom aj vo Francúzsku. Rozhodol sa napokon odísť do Talianska a priamo navštíviť kráľa Viktora Emanuela III. Do Ríma prišiel 4. 10. 1904. Povedali mu, že kráľ opustil Rím a je v jeho poľovnickej rezervácii blízko Pisy.

Pre Davida Lubina ani to nebola žiadna prekážka. Odcestoval do Pisy a žiadal o audienciu. Kráľ pravdaže vedel s akým zvláštnym človekom má do činenia. David Lubin dostal predvolanie na hádam najnezvyčajnejší čas – nedeľa dopoludnia o 9 hod. Písal sa dátum 23. 10. 1904. Dátum, ktorý prešiel do histórie svetového poľnohospodárstva.

Viktor Emanuel III. úctivo a pozorne vypočul slová Davida Lubina. Ten, popri inom povedal „Prinášam Vám, Veličenstvo, príležitosť uskutočniť dielo historického významu, ktoré Vám prinesie slávu a povest väčšiu ako u rímskych cisárov; tí dosiahli povest vojnami. Vy však dosiahnete slávu svojou prácou pre mieru, mier spravodlivosti a rovnosti... Urobte... toto vážne rozhodnutie a Taliansko sa ocitne na čele národov..., ktoré bojujú za spravodlivosť v ekonomických vzťahoch“.

Viktor Emanuel sa rozhodol podporiť tento projekt; akonáhle bude vypracovaný, doporučí ho talianskej vláde na schválenie.

A tak 24. 1. 1905 napísal kráľ famózný list svojmu predsedovi vlády. Kvôli historickej zásluhe tohoto pánovníka sluší sa odcitovať aspoň zlomky oného listu:

„Drahý premiér, občan USA pán David Lubin mi vysvetlil s oduševnením a zápalom, prýšticami z úprimného presvedčenia, svoj zámer. Javí sa mi to ako dobrá a šťastná idea a doporučujem ju do pozornosti mojej vlády. ... Bolo by mimoriadne užitočné zriadiť Medzinárodný ústav, ktorý by – bez akýchkoľvek politických zámerov – mohol študovať podmienky poľnohospodárstva v rozličných krajinách sveta...“ Tu končíme citát.

Do Ríma bole zvolaná medzinárodná konferencia. Bola otvorená 28. 5. 1905 a ukončila sa podpisom konvencie 7. 6. 1905. Konvenciu podpísalo 40 krajín (na tú dobu impozantný počet). Tak vznikol povestný Medzinárodný poľnohospodársky ústav. Bolo to práve 40 rokov skôr, ako bola založená jeho nasledovníčka – FAO. Pre Davida Lubina bol však tento úspech sprevádzaný až do konca života aj mnohými sklamaniami a ťažkosťami. Nevyvíjalo sa v poľnohospodárskom svete všetko tak, ako by si bol on želal.

Zakladajúca konferencia v r. 1905 začala riešiť príslušné pragmatické úlohy. David Lubin predstavil inštitút – ústav, ktorý by sa skladal z dvoch komôr:

1. Horná komora. Tu bude každá krajina reprezentovaná jedným členom.
2. Dolná komora. Tá by sa skladala z členov volených súkromnými poľnohospodárskymi organizáciami na základe početnosti ich členstva a významu.

Valné zhromaždenie (General Assembly) a Stály výbor (Permanent Committee) boli zriadené ako vrcholové organizácie. Všetky bežné práce vykonával Sekretariát, na čele ktorého stál generálny sekretár (Secretary General).

Reprezentatívnu a na tie pomery primerane veľkú budovu prideliť Medzinárodnému poľnohospodárskemu ústavu talianska vláda na základe osobitného pokynu kráľa. V tejto budove začal r. 1908 svoju činnosť Sekretariát.

Od samého začiatku sa David Lubin veľmi aktívne zúčastňoval na rôznorodých činnostiach tohoto ústavu. Hoci bol známy svojou dobrosrdečnosťou, neváhal pokračovať pracovníkov ústavu za „pomalú“ prácu.

Napriek obmedzeným možnostiam a skromným prostriedkom ústav vykazoval svoju vzostupnú činnosť.

Až do svojej smrti dňa 1. 1. 1919 bojoval David Lubin o posilnenie tejto inštitúcie. Mal veľkú radosť, keď videl, že jeho dielo žije – dokonca – napriek nepriazni I. svetovej vojny. V medzivojnovom období vykonával medzinárodný poľnohospodársky ústav veľa užitočnej práce v rôznych oblastiach odbornej, osvetovej a ekonomickej činnosti. Efektívna činnosť ústavu sa skončila roku 1940, keď už svet bol strhnutý do búrky II. svetovej vojny.

Doznievajúca sila medzinárodného poľnohospodárskeho ústavu a jeho idey nezanikli. Boli v máji r. 1943 v americkom kúpeľnom meste Hot Springs predmetom porady o zriadení – v poradí samej prvej – spomedzi všetkých inštitúcií budúcej OSN. V tomto kúpeľnom meste bol totiž vypracovaný návrh o zriadení FAO. Táto organizácia je teda akýmsi dieťaťom, či skôr vnúčaťom Davida Lubina. Takže David Lubin naďalej prežíva vo svojom diele.

Hoci rodná zem – Poľsko – a jeho národ, ako aj Kalifornia a USA môžu byť hrdé na Davida Lubina... tohoto „božieho bojovníka“, osvieteného poľnohospodára a humanistu, patri on v skutočnosti nám všetkým, celému ľudstvu.

Prof. Ing. Prokop Juráček, DrSc., Ekonomická univerzita, Bratislava, Slovenská republika

POKYNY PRO AUTORY

Časopis uveřejňuje původní vědecké práce, krátká sdělení a výběrově i přehledné referáty, tzn. práce, jejichž podkladem je studium literatury a které shrnují nejnovější poznatky v dané oblasti. Práce jsou uveřejňovány v češtině, slovenštině nebo angličtině. Rukopisy musí být doplněny krátkým a rozšířeným souhrnem (včetně klíčových slov).

Autor je plně odpovědný za původnost práce a za její věcnou i formální správnost. K práci musí být přiloženo prohlášení autora o tom, že práce nebyla publikována jinde.

O uveřejnění práce rozhoduje redakční rada časopisu, a to se zřetelem k lektorským posudkům, vědeckému významu a přínosu a kvalitě práce.

Rozsah vědeckých prací nesmí přesáhnout 12 stran psaných na stroji včetně tabulek, obrázků a grafů. V práci je nutné používat jednotky odpovídající soustavě měrových jednotek SI (ČSN 01 1300).

Vlastní úprava rukopisu: formát A4, 30 řádek na stránku, 60 úhozů na řádku, mezi řádky dvojité mezery. K rukopisu je třeba přiložit disketu s prací pořízenou na PC a s grafickou dokumentací, nebo poslat práci e-mailem do redakce. Tabulky, grafy a fotografie se dodávají zvlášť, nepodlepují se. Na všech přiložky musí být odkazy v textu.

Pokud autor používá v práci zkratky jakéhokoliv druhu, je nutné, aby byly alespoň jednou vysvětleny (vypsány), aby se předešlo omylům. V názvu práce a v souhrnu je vhodné zkratky nepoužívat.

Název práce (titul) musí přesáhnout 85 úhozů. Jsou vyloučeny podtitulky článků.

Krátký souhrn (Abstrakt) je informačním výběrem obsahu a závěru článku, nikoliv však jeho pouhým popisem. Musí vyjádřit všechno podstatné, co je obsaženo ve vědecké práci, a má obsahovat základní číselné údaje včetně statistických hodnot. Musí obsahovat klíčová slova. Nemá překročit rozsah 170 slov. Je třeba, aby byl napsán celými větami, nikoliv heslovitě. Je uveřejňován a měl by být dodán ve stejném jazyce jako vědecká práce.

Rozšířený souhrn (Abstract) je uveřejňován v angličtině, měly by v něm být v rozsahu cca 1–2 strojopisných stran komentovány výsledky práce a uvedeny odkazy na tabulky a obrázky, popř. na nejdůležitější literární citace. Je vhodné jej (včetně názvu práce a klíčových slov) dodat v angličtině, popř. v češtině či slovenštině jako podklad pro překlad do angličtiny.

Úvod má obsahovat hlavní důvody, proč byla práce realizována, a velmi stručnou formou má být popsán stav studované otázky.

Literární přehled má být krátký, je třeba uvádět pouze citace mající úzký vztah k problému.

Metoda se popisuje pouze tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvádět jen případné odchylky. Ve stejné kapitole se popisuje také pokusný materiál.

Výsledky – při jejich popisu se k vyjádření kvantitativních hodnot dává přednost grafům před tabulkami. V tabulkách je třeba shrnout statistické hodnocení naměřených hodnot. Tato část by neměla obsahovat teoretické závěry ani dedukce, ale pouze faktické nálezy.

Diskuse obsahuje zhodnocení práce, diskutuje se o možných nedostacích a práce se konfrontuje s výsledky dříve publikovanými (požaduje se citovat jen ty autory, jejichž práce mají k publikované práci bližší vztah). Je přípustné spojení v jednu kapitolu spolu s výsledky.

Literatura by měla sestávat hlavně z lektorovaných periodik. Citace se řadí abecedně podle jména prvních autorů. Odkazy na literaturu v textu uvádějí jméno autora a rok vydání. Do seznamu se zařadí jen práce citované v textu. Na práce v seznamu literatury musí být odkaz v textu.

Na zvláštním listě uvádí autor plné jméno (i spoluautorů), akademické, vědecké a pedagogické tituly a podrobnou adresu pracoviště s PSČ, číslo telefonu a faxu, popř. e-mail.

Rukopis nebude redakcí přijat k evidenci, nebude-li po formální stránce odpovídat pokynům pro autory.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Original scientific papers, short communications, and selectively reviews, that means papers based on the study of technical literature and reviewing recent knowledge in the given field, are published in this journal. Published papers are in Czech, Slovak or English. Each manuscript must contain a short and a longer summary (including key words).

The author is fully responsible for the originality of his paper, for its subject and formal correctness. The author shall make a written declaration that his paper has not been published in any other information source.

The board of editors of this journal will decide on paper publication, with respect to expert opinions, scientific importance, contribution and quality of the paper.

The paper extent shall not exceed 12 typescript pages, including tables, figures and graphs.

Manuscript layout: quarto, 30 lines per page, 60 strokes per line, double-spaced typescript. A PC diskette should be provided with the paper and graphical documentation, or the paper be sent by E-mail to editorial office. Tables, figures and photos shall be enclosed separately. The text must contain references to all these annexes.

If any abbreviation is used in the paper, it is necessary to mention its full form at least once to avoid misunderstanding. The abbreviations should not be used in the title of the paper nor in the summary.

The title of the paper shall not exceed 85 strokes. Subtitles of the papers are not allowed either.

Abstract is an information selection of the subject and conclusions of the paper, it is not a mere description of the paper. It must present all substantial information contained in the paper. It shall not exceed 170 words. It shall be written in full sentences, not in form of keynotes, and comprise basic numerical data including statistical data. It must contain key words. It should be submitted in English and if possible also in Czech or Slovak.

Introduction has to present the main reasons why the study was conducted, and the circumstances of the studied problems should be described in a very brief form.

Review of literature should be a short section, containing only literary citations with close relation to the treated problem.

Only original method shall be described, in other cases it is sufficient enough to cite the author of the used method and to mention modifications of this method. This section shall also contain a description of experimental material.

In the section **Results** figures and graphs should be used rather than tables for presentation of quantitative values. A statistical analysis of recorded values should be summarized in tables. This section should not contain either theoretical conclusions or deductions, but only factual data should be presented here.

Discussion contains an evaluation of the study, potential shortcomings are discussed, and the results of the study are confronted with previously published results (only those authors whose studies are in closer relation with the published paper should be cited). The sections Results and Discussion may be presented as one section only.

The section **References** should preferably contain reviewed periodicals. The citations are arranged alphabetically according to the surname of the first author. References in the text to these citations comprise the author's name and year of publication. Only the papers cited in the text of the study shall be included in the list of references. All citations shall be referred to in the text of the paper.

The author shall give his full name (and the names of other collaborators), academic, scientific and pedagogic titles, full address of his workplace and postal code, telephone and fax number or e-mail.

The manuscript will not be accepted to be filed by the editorial office if its formal layout does not comply with the instructions for authors.

OBSAH

Blaas G.: Inputové dotácie v slovenskej agrárnej politike	437
Chrastinová Z.: Financovanie poľnohospodárstva v Slovenskej republike a úverová infraštruktúra	443
Burianová J.: Zahraničně-obchodní bilance v agrárním sektoru. Analýza čistého exportu	449
Divila E., Sokol Z.: Problémy klasifikace a třídění zemědělských podniků	459
Grznár M., Szabo L.: Výrobná spotřeba a ekonomika agrárních podniků	467
INFORMACE	
Hlína L.: Azorské ostrovy a organizace trhu mléka	475
Jurášek P.: David Lubin – duchovní otec FAO	479

CONTENT

Blaas G.: Input subsidies in the Slovak agricultural policy	437
Chrastinová Z.: Agricultural finance in Slovak Republic and credit infrastructure.....	443
Burianová J.: Foreign trade balance of agrar sector. Net export analysis	449
Divila E., Sokol Z.: Problems of agricultural enterprises classification and sorting	459
Grznár M., Szabo L.: Production consumption and the economics of agrar enterprises	467
INFORMATION	
Hlína L.: Azor Islands and the milk market organization.....	475
Jurášek P.: David Lubin – the spiritual father of the FAO	479